

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งขอเสนอเป็นลำดับหัวข้อหลัก ดังนี้

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา
  - 1.1 ความหมายของเครื่องปั้นดินเผาและหม้อดิน
  - 1.2 ความสามารถของเครื่องปั้นดินเผา
  - 1.3 ประเภทของเครื่องปั้นดินเผา
  - 1.4 ประโยชน์ของหม้อดิน
  - 1.5 รูปแบบของภาชนะหม้อดินภาคใต้
  - 1.6 กรรมวิธีการผลิตหม้อดิน
2. การทำหม้อดินบ้านสหิงหม้อ
  - 2.1 ประวัติความเป็นมา
  - 2.2 รูปแบบหม้อดินสหิงหม้อ
  - 2.3 กระบวนการทำหม้อดินสหิงหม้อ
3. หลักการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา
  - 3.1 องค์ประกอบในการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา
  - 3.2 การออกแบบลวดลายเครื่องปั้นดินเผา
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา

- 1.1 ความหมายของเครื่องปั้นดินเผาและหม้อดิน

1.1.1 ความหมายของเครื่องปั้นดินเผา

เมื่อกล่าวถึงเครื่องปั้นดินเผาในยุคปัจจัน คนทั่วไปมักจะนึกถึงพวงถ้วยโถ โอชา หรือ จานชาม แจกันต่าง ๆ เสียเป็นส่วนใหญ่ และนิยมเรียกว่า เชรามิกส์ โดยข้อเท็จจริงแล้วคำว่า “เครื่องปั้นดินเผา” ยังมีรูปแบบและข้อจำกัดอีกมากมายที่น่าสนใจตามที่มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง ผลิตภัณฑ์นานาชนิดที่ทำจากดินและหิน โดยผ่านกรรมวิธีเผา ทำให้มีความแข็งแกร่ง มีความคงทนถาวร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า
เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากอนินทรีย์สาร อโลหะ ซึ่งได้แก่ แร่ธาตุดิน หินต่าง ๆ นั้นเอง ในสมัยโบราณ กรีก เรียกว่า เครามอส (Keramos) แปลว่า สิ่งที่ถูกเผา ซึ่งมี ความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า เซรามิกส์ (Ceramics) (ทวี พرحمพฤกษ์ : 2523 หน้า 1)

เครื่องปั้นดินเผา คือ ภาชนะใช้สอยต่าง ๆ ที่ทำด้วยดิน เริ่มด้วยหม้อสำหรับหุงต้มข้าว และต้มเนื้อสัตว์บกและสัตว์น้ำ และภาชนะอื่น ๆ อีกตามความจำเป็นสำคัญสำหรับชีวิตประจำวันของมนุษย์ (จิตร บัวบุศย์ : 2516 หน้า 18)

คำว่า ceramics เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง วัตถุประดิษฐ์เพื่อเป็นเครื่องใช้ทำมาจากอนินทรีย์สาร อโลหะ (inorganic non - metallic materials) คือ แร่ธาตุ ดิน และหิน เป็นหลัก โดยผ่านกรรมวิธีเผาเพื่อให้เกิดความแข็งแกร่ง และอาจจะเคลือบด้วยสารประกอบที่ทำเป็นน้ำยาเคลือบและเผาเคลือบอีกชั้นหนึ่งก็ได้ (พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ : 2530 หน้า 37)

สรุปความหมายโดยรวมของเครื่องปั้นดินเผาก็คือ ผลิตภัณฑ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยทำจากอนินทรีย์สาร อโลหะ ด้วยกรรมวิธีเผาเพื่อให้เกิดความแข็งแกร่งทนทาน นั้นเอง

1.1.2 ความหมายของหม้อดิน

คำว่า “หม้อ” หรือ “หม้อดิน” เป็นคำที่รู้จักกันแพร่หลายในสังคมไทย เพราะวิถีชีวิตร่วมเป็นอยู่ของคนไทยมีความเกี่ยวข้องอยู่กับภาระงานชนิดนี้มาก ตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน ในที่นี้จึงขอกล่าวถึงความหมายเพื่อให้เข้าใจตรงกัน ดังนี้

คำว่า “หม้อ” ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับปรับปรุง ให้ความหมายว่า “หม้อ” คือ ภาชนะประเภทหนึ่ง สำหรับหุงต้มและใส่ของบางอย่าง ทำด้วยดินเผาหรือโลหะต่าง ๆ (พจนานุกรม : 2538 หน้า 869)

คำว่า “หม้อดิน” หมายถึง ภาชนะประเภทหนึ่งที่ทำด้วยดินเผาทั้งชนิดเคลือบและไม่เคลือบเป็นรูปทรงต่าง ๆ เพื่อใช้ในการหุงต้มประกอบอาหาร ใส่ของบางอย่างในพิธีกรรมต่าง ๆ หรือเพื่อประดับตกแต่งตามความเหมาะสม

หม้อดินที่ Xu คันพนและหม้อดินที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน มักจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไปตามลักษณะหรือรูปแบบการใช้งาน เช่น

- หม้อสามชิ้น คือ หม้อที่มีขารองรับตัวหม้อสามขา
- หม้อแกง คือ หม้อที่ใช้สำหรับต้มแกง
- หม้อตala คือ หม้อที่ใช้สำหรับใส่น้ำตาลโคนด เป็นต้น

1.2 ความสำคัญของเครื่องปั้นดินเผา

ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาจัดเป็นงานสาขาหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคนทุกสัญชาติ ถึงแม้เทคโนโลยีจะก้าวหน้าไปเพียงใด ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่ยังคงมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันของมนุษย์อยู่นั่นเอง จึงพอสรุปประเด็นความสำคัญของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาได้ดังนี้

1.2.1 ความสำคัญด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

ด้วยเหตุที่เครื่องปั้นดินเผาไม่ได้มีความจำเป็นแก่กรุงศรีอยุธยา ดังนั้นจากการที่ Xu คันพนและหม้อดินที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ จึงถือว่าเป็นข้อมูลสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีสามารถอธิบายถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนความเชื่อหรือแม้แต่พิธีกรรม ประเพณีต่าง ๆ ของสังคมในยุคนั้น ๆ ได้ รวมถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่อยู่ร่วมสมัยหรืออยู่เดียวกัน เช่น เครื่องปั้นดินเผาที่ Xu คันพนที่บ้านเชียง จังหวัดอุตรธานี เป็นต้น

1.2.2 ความสำคัญด้านประโยชน์ใช้สอย

ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผากลายเป็นสิ่งจำเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน เพราะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องครัว เรือน เช่น ถ้วย ชาม ชุดกาแฟ โถง อ่าง ฯลฯ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม เช่น กระถางปลูกต้นไม้ หม้อดิน กระปุกออมสิน แจกัน ฯลฯ ผลิตภัณฑ์ก่อสร้าง เช่น กระเบื้องปูพื้น กระเบื้องมุงหลังคาหรืออิฐ เป็นต้น หรือแม้แต่ผลิตภัณฑ์เครื่องสุขภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ที่ไฟและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีกมากมายที่เข้ามามีบทบาทและความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ทุกคนทุกสัญชาติ

1.2.3 ความสำคัญด้านศิลปะหรือสุนทรียะ

ถ้ามองในด้านศิลปะหรือด้านความงามมีผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผามากมาย

ที่พร้อมด้วยคุณภาพและความงามเป็นที่ยอมรับของชาวโลก เพราะมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ชัดเจน ทั้งด้านคุณค่าแห่งความงาม และการสืบสานถึงอารยธรรมของชุมชนนั้น ๆ ดังจะเห็นได้จากเครื่องปืนดินเผาที่มีชื่อเสียงของประเทศต่าง ๆ ดังนี้

เครื่องปืนดินเผาชื่อเลอโน็อก (Lenox) เป็นขวัญเครื่องปืนดินเผาของอเมริกา ใช้ในทำเนียบขาว และใช้ในการต้อนรับแขกเมือง

เครื่องปืนดินเผาชื่อ เวชวีด (Wedge Wood) เป็นยอดเครื่องปืนของอังกฤษ ใช้ประจำในพระราชวังบักกิงแฮม ผู้ผลิตได้รับพระราชทานศักดิ์จากพระเจ้ากรุงอังกฤษให้เป็น Sir Josiah Wedge Wood

เครื่องปืนดินเผาชื่อ โรเซนไฮล (Rosenthal) เป็นถ้วยชั้นหนึ่งของประเทศเยอรมัน

เครื่องปืนดินเผาชื่อ แซร์ฟ (Sarver) เป็นยอดเครื่องปืนของฝรั่งเศส

เครื่องปืนดินเผาชื่อ โอะกระ (Okura) เป็นถ้วยชามชั้นเลิศของญี่ปุ่น และ

เครื่องปืนดินเผาชื่อ เบญจรงค์ และสังคโลก เป็นถ้วยชามที่มีชื่อเสียงติดระดับโลกของไทย (ทวี พรหมพฤกษ์ : 2523 หน้า 18)

1.2.4 ความสำคัญด้านเศรษฐกิจและสังคม

เครื่องปืนดินเผา เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจให้ยกระดับสูงขึ้น โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาช่วยปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์เครื่องปืนดินเผาให้ได้มาตรฐานขึ้น จนกลายเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย ทำให้ผู้ประกอบการมีรายได้ที่สูงขึ้น และยังสร้างผลต่อชุมชนนั้น ๆ ให้มีส่วนร่วมพัฒนาไปด้วย ชุมชนอื่น ๆ มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม แนวความคิดต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน พัฒนาขึ้น เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

จึงกล่าวได้ว่า ผลิตภัณฑ์เครื่องปืนดินเผา เป็นผลงานที่มีคุณค่าทั้งในแง่ของ ความงามและประโยชน์ใช้สอยที่มีส่วนสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคนทุกสมัย และจะคงอยู่กับมนุษย์ตลอดไป

1.3 ประเภทของเครื่องปืนดินเผา

ประเภทของเครื่องปืนดินเผาที่พอจะแบ่งให้เห็นได้ชัดเจน แบ่งได้เป็น 3 ชนิด

โดยแบ่งตามลักษณะของเนื้อดิน และอุณหภูมิที่ใช้เผาผลิตภัณฑ์ ดังนี้ คือ

1. ผลิตภัณฑ์ชนิดเอิทเทนแวร์ (Earthen ware) นับเป็นผลิตภัณฑ์ที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย เพราะใช้อุณหภูมิในการเผาต่ำ และวัตถุคิมมักเป็นดินตามท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการเผา มักจะมีเนื้อหยาบ มีความพูนตัวค่อนข้างมาก เมื่อเคาะฟังเสียงจะทึบไม่กังวล ส่วนใหญ่จะเป็นประเภทหม้อดิน กระถาง โถ หรืออุปกรณ์ใช้ในการก่อสร้าง เป็นต้น

2. ผลิตภัณฑ์ชนิดสโตนแวร์ (Stone ware) เป็นผลิตภัณฑ์ที่เผาถึงจุดสุกตัว ซึ่งอุณหภูมิค่อนข้างสูง ลักษณะผลิตภัณฑ์จึงมักมีความแข็งแกร่งมาก แต่น้ำหยาบและหนาน้ำ และของเหลวไม่สามารถไหลซึมผ่านได้ เวลาเคาะเสียงดังกังวาลกว่าชนิดเอิทเทนแวร์ ผลิตภัณฑ์ชนิดสโตนแวร์นิยมทำภาชนะใส่อาหาร พอกถ้วย จาน ชาม แจกัน เครื่องประดับ เป็นต้น

3. ผลิตภัณฑ์ชนิดปอร์ซเลน (Porcelain ware) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวจีนคิดทำขึ้นเป็นชาติแรก มีลักษณะพิเศษคือ โปร่งแสง มีเนื้อดินสีขาวเผาถึงจุดสุกตัวในอุณหภูมิที่สูงทำให้มีความแข็งแกร่งและมีลักษณะเหมือนแก้ว น้ำ และของเหลวไม่สามารถไหลซึมผ่านได้ ส่วนใหญ่นิยมน้ำไปทำเป็นภาชนะใส่อาหาร เช่น เครื่องถ้วยชาม ชุดน้ำชา กาแฟ เครื่องประดับ หรือเครื่องตกแต่ง เป็นต้น ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ค่อนข้างราคาสูงเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์ชนิดอื่น ๆ (ทวี พระมหาพุกษ : 2523 หน้า 15 - 17)

นอกเหนือจากนี้ ได้มีการแบ่งเครื่องปั้นดินตามกรรมวิธีการผลิตเป็น 2 ประเภท คือ

1. ชนิดเคลือบ (Glazed wares)

เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการชุบเคลือบผิว มีสี ลวดลาย vrouดทรง แปลกใหม่ ส่วนใหญ่มาจากต่างประเทศ เช่น จีน ญี่ปุ่น อังกฤษ สวีเดน

2. ชนิดไม่เคลือบ (Unglazed wares)

เป็นผลิตภัณฑ์ไม่ผ่านการชุบเคลือบผิว ส่วนใหญ่ผลิตภายในประเทศไทย เช่น โองคิน กระถางต้นไม้ ถ้วยชามดิน เตาอ่องโล่ ฯลฯ (สมศักดิ์ ประเสริฐสุข : 2529 หน้า 277)

จึงเห็นได้ว่าศาสตร์ที่เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา หรือเซรามิกส์ (Ceramics) ในปัจจุบัน ค่อนข้างจะมีกรรมวิธีและรูปแบบที่หลากหลาย ตลอดจนประเภทของการใช้สอย

ที่กว้างขวางขึ้น ดังนั้น ในปัจจุบันจึงมีการแบ่งงานเครื่องปั้นดินเผา ออกเป็นประเภท ใหญ่ ๆ 2 ประเภท คือ

1. ศิลปะอุตสาหกรรม คือ เครื่องปั้นดินเผาที่ออกแบบในรูปของสิ่งของเครื่องใช้ ประเภทต่าง ๆ เช่น จาน ชาม ถ้วย โถ กระเบื้องมุงหลังคา อิฐทนไฟ ท่อดินเผา เครื่องสุขภัณฑ์ เป็นต้น

2. ศิลปะบริสุทธิ์ คือ งานเครื่องเคลือบดินเผาที่ผลิตออกแบบในรูปของศิลปะ มีได้มี ความนุ่งหมายในด้านงานใช้สอย งานประเภทนี้ในสมัยโบราณมักทำขึ้นเพื่อศาสนា เพื่อ ศรัทธา เช่น พระพุทธรูปดินเผาไฟ รูปเทวดา ยักษ์ สัตว์ โดยมีสุนทรียภาพสูง ในปัจจุบัน เรื่องการสร้างสรรค์งานประเภทนี้ มีได้จำกัดอยู่ในวงการศาสนาเท่านั้น หากแต่ ศิลปิน สามารถสร้างสรรค์รูปแบบศิลปะอันเป็นอิสระตามความคิดเห็นของตนเอง เช่น ปั้นรูป หนอนหรือองค์ประกอบเป็นภาพนูนสูงต่าง ๆ การเคลือบกระเบื้องเป็นเรื่ององค์ประกอบ ของสี เป็นต้น (เปลี่ยนสูชา เหรียญรุ่งเรือง : 2536 หน้า 3 - 4)

ดังนั้น การแบ่งประเภทของเครื่องปั้นดินเผา จึงมีลักษณะการจัดแบ่งที่แตกต่างกัน ไปตามสภาพการใช้งาน การผลิต ตลอดจนสภาพสิ่งแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นเป็นสำคัญ

1.4 ประโยชน์ของหม้อดิน

จากหลักฐานทางโบราณวัตถุที่มีการขุดค้นพบหม้อดิน ทำให้สันนิษฐานได้ว่า มนุษย์มีการทำหม้อหุงข้าวขึ้นในวัฒนธรรมเพาะปลูก และหม้อหุงต้มต่าง ๆ น่าจะเกิดใน ช่วงที่มีวัฒนธรรมล่าสัตว์ เลี้ยงสัตว์ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตตามความจำเป็น และความ ต้องการของมนุษย์ในยุคนั้น ๆ แล้วพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของ ชุมชนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

จึงกล่าวได้ว่า ความจำเป็นขึ้นพื้นฐานของมนุษย์ในการใช้ภาชนะหม้อดินได้เข้ามา มีความสำคัญต่อการครองชีพของมนุษย์ทุกယุกทุกสมัย ประโยชน์ของภาชนะหม้อดินจึง สามารถแบ่งตามหน้าที่ใช้สอยได้ดังนี้

1.4.1 ใช้เป็นภาชนะหุงต้มสำหรับการประกอบอาหาร หม้อดินเป็นภาชนะอย่าง หนึ่งที่เข้ามีความสำคัญในการประกอบอาหาร ไม่ว่าจะเป็นหม้อหุงข้าว หม้อแกง หม้อนึ่ง เป็นต้น หม้อดินดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นที่ยอมรับและนิยมใช้มาตลอด

1.4.2 ใช้ต้มยาสมุนไพร ภาชนะหม้อดินมีคุณสมบัติพิเศษในการต้มยาแผนโบราณ

เพรະนອກຈາກຈະເກີບຄວາມຮັນໄດ້ນານແລ້ວ ຍັງສາມາດຮັກຍາຕ້ວຍທີ່ນຳມາຕົ້ມໄດ້ເປັນເວລາ
ຫລາຍວັນ ໂດຍທີ່ໄມ່ກຳໄໝຄຸມພາພຂອງຍາເສື່ອມ ຈຶ່ງເປັນທີ່ນິຍົມໃຊ້ກັນອ່າງແພຣ່ຫລາຍ

1.4.3 ໃໃໝ່ເປັນໜຳໄສ່ນໍ້າ ອຣືນໍ້າຕາລໂຕນດ ຕັ້ງແຕ່ອົດຕານລົງປ່າຈຸບັນຈະພນແສນວ່າ
ມີຫຼຸມຫຍ່າຍແໜ່ງທໍາໜ້ອດືນຈີ່ນ ເພື່ອໃສ່ນໍ້າອຣືນໍ້າຕາລໂຕຍ່າພະ ທັນນີ້ ອາຈເປັນພຣະ
ໍ້າອຣືນໍ້າຕາລໂຕນດທີ່ເກີບໃນໜຳດືນຈະມີຄວາມເຢັນອູ່ຕລອດເວລາ

1.4.4 ໃໃໝ່ໃນພຶ່ງກຽມຕ່າງ ຈ ພລຈາກກາຮາຊຸດຄົ້ນໂບຮານວັດຖຸໃນຫລາຍແໜ່ງ ພບວ່າ
ໜຳດືນນ່າຈະເປັນກາຫະນະອ່າງໜຶ່ງທີ່ມີນຸ່ມຍື່ນຢູ່ໃນຢຸດຕ່າງ ຈ ໃໃໝ່ໃນກາຮປະກອບພຶ່ງກຽມບາງ
ອ່າງ ອ່າງເຊັ່ນໜຳດືນທີ່ຊຸດຄົ້ນພບທີ່ບ້ານເຈີຍ ຈັງຫວັດວຸດຮານນີ້ ມີຈຳນວນໄມ່ນ້ອຍທີ່ພບໃນ
ບຣິວັນຫລຸມຜິ່ງສພ ເປັນຕົ້ນ

1.4.5 ໃໃໝ່ເປັນເຄື່ອງປະດັບຕົກແຕ່ງ ຈາກລັກຂະະຮູປທຽບຂອງໜຳດືນທີ່ມີຄວາມງານ
ອູ່ໃນຕົວຂອງມັນເອງ ທຳໄໝມີການນຳເອາໜຳດືນມາປະຢຸກຕີໃຊ້ສໍາຮັບປະດັບປະດາຮືອ
ຕົກແຕ່ງກາຍໃນຕົວອາຄາຣ ໄກສໍາຄວາມສ່ວຍງານໃນລັກຂະະຕ່າງ ຈ ກັນ ເຊັ່ນ ນຳມາປະຢຸກຕີໃຊ້
ແຫນແຈກັນດອກໄນ້ ເປັນກະຄາງປຸກຕົ້ນໄນ້ ອຣືນໍ້າ ໂຄມໄຟ ເປັນຕົ້ນ

1.4.6 ໃໃໝ່ເປັນອຸປະກົມກາຮະເລ່ນ ກາຮະເລ່ນທີ່ເຮົາກວ່າ “ປົດຕາຕື່ມຳ” ເປັນກາຮ
ະເລ່ນອ່າງໜຶ່ງທີ່ນິຍົມເລ່ນກັນໃນອົດຕີ ແລະ ປ້າຈຸບັນກີ່ຍັງຄົງມີເລ່ນກັນບ້າງໃນບາງໂອກາສແລະ
ບາງສານທີ່ ໂດຍຜູ້ເລ່ນຈະຕ້ອງປົດຕາດ້ວຍຜ້າແລະເດີນໄປໜ້າຕໍ່ແໜ່ງທີ່ແວນໜຳໄໝເຈືອ ຜົ່ງ
ກາຍໃນໜຳນິຍົມໄສ່ນໍ້າໄວ້ ເມື່ອພບຕໍ່ແໜ່ງທີ່ຜູ້ເລ່ນຄືດວ່າຢຸກຕ້ອງ ກີຈະໃຊ້ໄໝມີຕື່ມຳທັນທີ ທຳ
ໄໝ້ກະເຄີນໄສ່ຜູ້ເລ່ນແລະຜູ້ຄູເປັນທີ່ສັນກັນຄົວໜ້າ

1.5 ຮູບແບບຂອງກາຫະໜຳດືນໃນກາຄໄຕ

ໃນທີ່ນີ້ຈະກຳລ່າວຖິ່ງເຂົ້າພະເວັບແບບຂອງກາຫະໜຳດືນພາພື້ນເມືອງໂບຮານໃນກາຄໄຕ
ທີ່ປະກຸບດັບກຸບຕັ້ງແຕ່ສມັຍກ່ອນປະວັດຕິກາສຕຣ ສມັຍແຮກເຮີມປະວັດຕິກາສຕຣ ຈນກະທັ່ງ
ສມັຍປະວັດຕິກາສຕຣ ເປັນກາຫະທີ່ນິຍົມທຳແລະບາງຮູບແບບກີ່ຍັງໃຊ້ກັນອູ່ ຈນລົງປ້າຈຸບັນ ຜົ່ງ
ພອຈະແຍກແຍະ ໄດ້ດັ່ງນີ້

1.5.1 ໜຳສາມາຊາ ກາຫະດືນພາທີ່ມັກຊຸດຄົ້ນພບໃນສມັຍກ່ອນປະວັດຕິກາສຕຣ ມີ
ສ່ວນປະກອບສໍາຄັງ 2 ສ່ວນ ຄື່ອ ສ່ວນລຳຕົວທີ່ເຮົາກວ່າ “ໜຳ” ໃໃໝ່ສໍາຮັບໃສ່ອາຫາຮ ກັບສ່ວນ
“ຊາ” ທີ່ຮອງຮັບສ່ວນລຳຕົວໃຫ້ສູງຈີ່ນາເໜືອພື້ນ ປະກອບດ້ວຍຊາສາມາຊາທີ່ຍືດຕິກັບສ່ວນກັນ
ຫຣືອສັນກາຫະ

รูปแบบหน้ามือสามขาที่พับในภาคใต้ ส่วนของลำตัวมักมีรูปทรงแบบชามมีสัน ซึ่งมีทั้งสันกลางลำตัว และสันต่ำ ลักษณะของปากจะพยายามเลี้กกันตื้น ๆ ของหน้ามือกจะเรียกว่า รูปทรงค่อนไปทางทรงกระบอกปลายล่างสุดตัดตรงมีลักษณะเป็นขากรอง มีการเจาะรูกลมซ่องระหว่างโคนขา กับปลายขาหนึ่ง หรือสองรูทั้งสามขา และมีการตกแต่งผิวด้วยลายเชือกทاب โดยตลอดของขาทั้งสามขา รวมทั้งบริเวณส่วนก้นภานะ ใต้สันหรือบริเวณสันด้วย ส่วนที่เหนือสันขึ้นไปถึงขอบปากภานะนิยมขัดผิวนั้น

1.5.2 หม้อก้นกลม คอเว้า ปากพยายามออก เป็นรูปแบบภานะหน้ามือดินที่พับมากที่สุด ในภาคใต้ ซึ่งรูปแบบที่พับในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มักจะมีเนื้อดินค่อนข้างหยาบ เนื้อค่อนข้างบาง มีทั้งสีดำและสีน้ำตาลเหลือง นิยมตกแต่งบริเวณส่วนก้นหรือตลอดลำตัว ด้วยลายเชือกทابหรือลายหยุดจีด ส่วนคอถึงขอบปากมักปล่อยให้พื้นเรียบ

ส่วนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ภานะหน้ามือก้นกลมจะมีลักษณะแตกต่าง จากสมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือ เป็นหม้อที่ทำด้วยเนื้อดินละเอียดและแกร่งกว่าเดิม และมีการตกแต่งลวดลายโดยอาศัยวิธีการมากขึ้น เช่น ลายชาะร่องแบบต่าง ๆ ลายเขียนสี หรือลายกดประทับ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบรูปแบบที่เป็นหม้อผิวเรียบตลอดทั้งใบด้วย

ในสมัยประวัติศาสตร์ หม้อก้นกลมเป็นภานะค่อนข้างแกร่ง เนื้อดินเหนียว ผสมทรัพยาลละเอียด สีน้ำตาลอ่อน นิยมตกแต่งด้วยลายกดประทับมากกว่าลายหยุดจีด นอกจากนี้ หม้อก้นกลมแบบหม้อหุงข้าว ยังเป็นรูปแบบของภานะหน้ามือดินที่มีการทำสีบนด้วย กันต่อมานานกว่า 100 ปี อย่างเช่น การผลิตภานะหม้อดินพื้นเมืองโบราณที่สถาปัตย์หม้อ จังหวัดสงขลา หรือที่้านยัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

1.5.3 หม้อก้นแหลม ป่องข้าง คอตั้งคอคอดเว้าเพียงเล็กน้อย ปากพยายามเด็กน้อย เป็นภานะหน้ามือดินที่พับสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีลักษณะเป็นภานะเนื้อดินผสมทรัพยาค่อนข้างละเอียดและค่อนข้างหนา มีก้นแหลมป่องข้าง คล้ายกับหม้อก้นแหลมที่พับในมนต์แหลมห่อนานของจีน มักใช้สีน้ำตาลเทาและผิวขัดมัน

1.5.4 หม้อก้นตื้น รูปไข่แหนวนอน ไม่มีคอ เป็นภานะหน้ามือดินอีกแบบหนึ่งที่พับในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่นกัน มีลักษณะพิเศษคือ เนื้อละเอียด ผิวสีดำขัดผิวนั้นชัดเจน

1.5.5 หม้อมีสัน ภานะหน้ามือดินมีสันที่พับในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จะมี 2 รูปแบบ คือ หม้อมีสันตอนล่าง ส่วนเหนือสันคอคอดเว้า ปากแคบ ส่วนล่างสันเป็นก้นกลม ตกแต่งด้วยลายเชือกทاب สีดำเนื้อค่อนข้างหยาบ กับรูปแบบหม้อมีสันลาดหรือสันลงมุน

กลบส่วนลำตัว กอดคอเว้าและปากพายออก ตกแต่งด้วยลายเชือกทับตลอดทั้งใบ เนื้อค่อนข้างหยาบ เช่นกัน ส่วนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์จะพบรูปแบบหม้อมีสันกลางลำตัว มีสันสูงและสันต่ำ นิยมตกแต่งผิวนอกพะส่วนล่างด้วยลายเชือกทับ

นอกจากนี้ หม้อมีสันในภาคใต้ร่วมสมัยประวัติศาสตร์ มักพบหม้อมีสันลักษณะที่เรียกว่า “หม้อตาล” ลักษณะเกือบคล้ายชามมีสัน ตกแต่งลวดลายกดประทับตึ้งแต่สันลงมา เป็นภาชนะเนื้อค่อนข้างแกร่ง สีน้ำตาล (ธรรมศรี ศรีสุชาติและอมราขันติสิทธิ์ ศรีสุชาติ : 2529 หน้า 580 - 582)

1.6 กรรมวิธีการผลิตหม้อดิน

กรรมวิธีการผลิตหม้อดิน ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญต่อรูปแบบของหม้อดินในแต่ละชุมชน ซึ่งชุมชนที่อยู่ห่างไกลกันก็อาจจะมีกรรมวิธีในการผลิตไม่เหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตาม ในรายละเอียดปลีกย่อยที่มีกรรมวิธีต่างกัน ก็จะมีขั้นตอนของกรรมวิธีการผลิตหม้อดินที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน พอกสรุปได้เป็น 8 ขั้นตอน ดังนี้

1.6.1 การเตรียมวัสดุดิน

การเตรียมวัสดุดิน เป็นกรรมวิธีขั้นแรกที่ผู้ผลิตจะต้องทำ โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ไม่กี่ขั้นตอน คือ

1. เริ่มหาวัสดุดินที่เหมาะสม เช่น ดิน ทราย ที่จะนำมาผสมในการผลิต
2. นำดินที่ได้มาหมักเพื่อให้ดินมีความเหนียวตัวดีขึ้น
3. เอาดินที่หมักแล้วมาบดเพื่อไล่ฟองอากาศ ซึ่งอาจจะใช้วิธีการเหยียบด้วยเท้า หรือใช้เครื่องนวด แล้วตัดแบ่งก้อนใช้มือนวดอีกครั้งหนึ่ง

1.6.2 การขึ้นรูป

กรรมวิธีการขึ้นรูปหม้อดิน สามารถทำได้หลายวิธี ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผู้ผลิตว่า จะเลือกวิธีไหนที่เห็นว่าเหมาะสมกับงานชิ้นนั้น ๆ จึงขอเสนอกรรมวิธีต่าง ๆ ดังนี้

1. การปั้นแบบอิสระ (Free Method) เป็นวิธีการที่ใช้มือปั้นรูปตามที่ต้องการ โดยอาจใช้เครื่องมือช่วยบังเกิดกันอย่าง เช่น แม่พิมพ์ หรือกระดาษทราย
2. การปั้นแบบงอ (Coiled Method) วิธีการนี้จะขึ้นรูปด้วยการคลึงดินให้เป็นเส้นยาวก่อน แล้วนำมาขดขึ้นเป็นชั้น ๆ ตามรูปทรงที่ต้องการ โดยใช้น้ำดินขัน (Slip) เป็นตัวเชื่อมประสานรอยต่อจนผลงานเสร็จสมบูรณ์

3. การปั้นแบบกดด้วยมือ (Hand Pressing Method) วิธีนี้ จะต้องเตรียมแบบพิมพ์แล้วนำดินที่เป็นแผ่นไปวางบนแม่พิมพ์ โดยใช้ลูกประคบกดลงให้แน่นตลอดทั้งพิมพ์ ปล่อยทิ้งไว้สักครู่ จึงจะออกมาตามแต่งตามความต้องการ

4. การปั้นด้วยแป้นหมุน (Forming on Wheel) การปั้นแบบนี้เป็นกรรมวิธีที่ยกที่สุด ที่จะต้องอาศัยประสบการณ์ ความชำนาญในการทำ เพราะการขึ้นรูปแบบนี้จะต้องทำงานแป้นหมุนตลอดจนได้รูปทรงตามต้องการ ซึ่งแป้นที่ใช้อาจจะเป็นชนิดมือหมุน และใช้มอเตอร์ไฟฟ้าก็ได้

5. การปั้นด้วยการเทแบบ (Forming by Casting Slip) วิธีนี้ทำโดยใช้พิมพ์แบบปูนพลาสเตอร์เป็นแม่พิมพ์ นำแบบที่ต้องการมาแกะเป็นแบบพิมพ์ โดยแยกเป็นส่วน 2 - 3 ชิ้นหรือมากกว่านั้นแล้วแต่แบบยากง่าย แล้วนำมาแทน้ำสไลบ์ (สมศักดิ์ ประเสริฐสุข : 2529 หน้า 282)

1.6.3 การตกแต่งลวดลาย

การตกแต่งลวดลายบนภาชนะห้องดิน สามารถกระทำได้หลายวิธีด้วยกัน เช่น การตกแต่งด้วยการขูด ขีด การฉลุลาย การกดประทับลาย การเจียร์สี หรือการตีลายด้วยไม้ตีลาย เป็นต้น

1.6.4 การตกแต่ง

ขั้นตอนนี้จะกระทำการหลังจากกระบวนการการทำรูปทรงและตกแต่งลวดลายเสร็จ ในขั้นแรกแล้ว ก่อนนำไปเผาจะต้องทิ้งไว้ให้เนื้อดินแห้งเสมอกันทุกด้าน เสร็จแล้วจึงเตรียมเข้าเตาเผา

1.6.5 การจัดภาชนะเข้าเตาเผา

การจัดภาชนะเข้าเตาเผา เป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งที่ผู้ผลิตจะต้องมีประสบการณ์และระมัดระวังในการจัดวางภาชนะ พระหากจัดวางไม่ถูกวิธีก็จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อผลงานได้

1.6.6 การเผา

การเผาภาชนะห้องดิน โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 2 วิธี คือ

1. การเผาดิน คือ การเผาอุณหภูมิที่ไม่สูงมากนัก เป็นการเผาภาชนะที่ยังไม่เคลือบเพื่อกันไม่ให้ภาชนะแตกในเวลาชูบนayeakleeb

2. การเผาเคลือบ คือ การเผาที่ใช้อุณหภูมิสูงกว่าการเผาดิน โดยประมาณ

ตั้งแต่ 900-1,350 °C เพื่อใช้เผาภาชนะที่ชุบน้ำยาเคลือบผิว ก่อนแล้วตามอุณหภูมิที่เหมาะสม กับภาชนะนั้น ๆ ซึ่งต้องอาศัยการควบคุมการให้ความร้อนเป็นอย่างดี

1.6.7 การเคลือบ

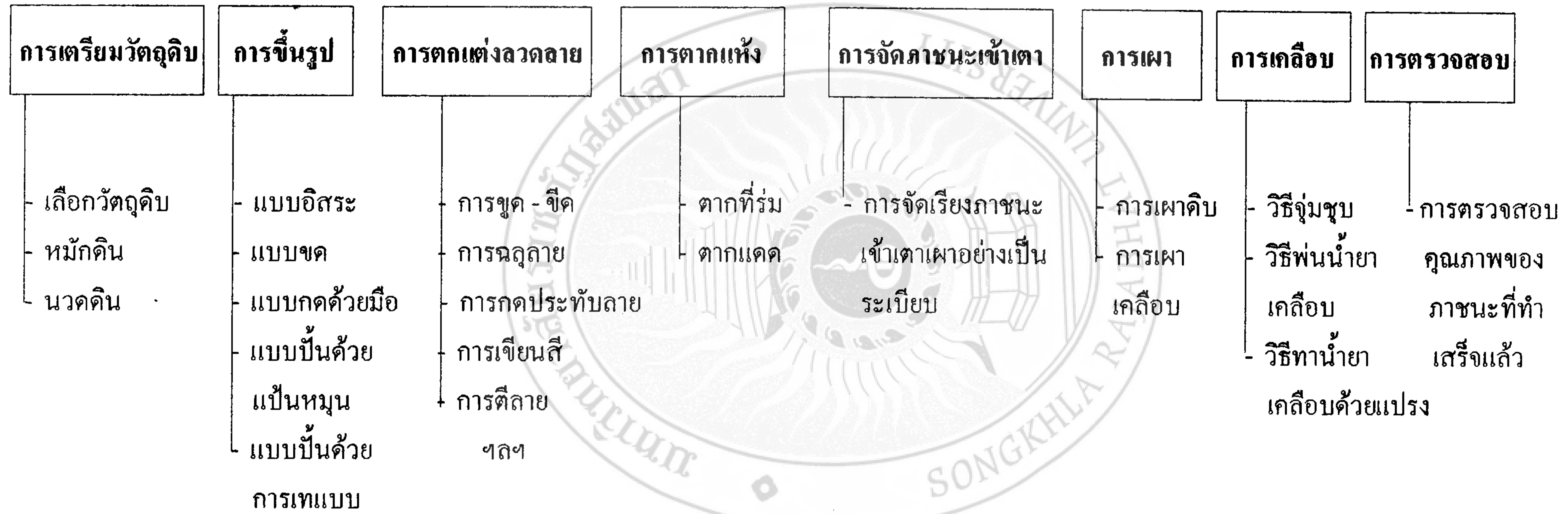
การเคลือบ ถือเป็นกรรมวิธีอีกขั้นตอนหนึ่งที่มีผลต่อการทำภาชนะ ให้มี ความแข็งแกร่ง ทนทานและสวยงามอีกด้วย โดยมีวิธีการที่ใช้กันทั่วไป 3 วิธีด้วยกัน คือ

1. วิธีชุมน้ำยา
2. วิธีพ่นน้ำยาเคลือบ
3. วิธีทา_n้ำยาเคลือบด้วยแรง

1.6.8 การตรวจสอบ

การตรวจสอบจัดเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกรรมวิธีการผลิตหม้อดิน ก่อนที่ จะนำภาชนะที่ทำเสร็จสิ้นทุกกระบวนการแล้วออกจำหน่าย ผู้ประกอบการจะตรวจสอบให้แน่ใจอีกรอบหนึ่งว่าภาชนะต่าง ๆ เหล่านั้นมีคุณภาพสมบูรณ์ตามที่ตลาดต้องการ แล้ว

กรรมวิธีการผลิตหนังอุดิน

2. การทำหม้อดินบ้านสหกิจหม้อ

2.1 ประวัติความเป็นมา

สหกิจหม้อ เป็นชื่อหมู่บ้านหนึ่งตั้งอยู่ในเขตตำบลสหกิจหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสิงค์ลา อายุริมฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสิงค์ลา มีประชากรประมาณ 2,706 คน (พ.ศ. 2540) ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เล่าสืบท่อ กันมาว่า ชาวสหกิจหม้อส่วนใหญ่อพยพมาจากตัว盆地กายะຍ อัม嘎เมือง จังหวัดสิงค์ลา และจากอัม嘎ปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้ที่อพยพมาในระยะแรก ๆ ส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน อาชีพสำคัญของชาวสหกิจหม้อในอดีตเมื่อประมาณ 70 - 80 ปีก่อนแล้ว คือ ทำเครื่องปั้นดินเผา แต่ในปัจจุบันได้หันไปประกอบอาชีพค้าขาย หรือไม่ก็รับราชการและทำงานจ้าง ยังมีอยู่เพียงบางส่วนที่ยังคงอาชีพเดิมอยู่

ไม่มีหลักฐานปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่าชาวสหกิจหม้อเริ่มทำเครื่องปั้นดินเผากันแต่เมื่อใด มาตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน ณ ถิ่นนี้ และมีการถ่ายทอดสืบท่อ กันภายในครัวเรือนเรื่อยมา ดังปรากฏมีคำกล่าวอันเป็นที่รู้จักในหลายจังหวัด เช่น “สหกิจทำหม้อ เกะຍอทำอ่าง บ่อຍาง ทำເຄຍ” จากคำบอกเล่าของชาวสหกิจหม้อเองว่า คำว่า “สหกิจ” สันนิษฐานว่าเป็นชื่อของชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานครั้งแรก และได้นำความรู้เรื่องการทำหม้อมาเผยแพร่ที่ชื่อ “เปี๊ทິງ” เพราะเขาทำหม้อ จึงเรียกเปี๊ทິงทำหม้อ ต่อมารู้อ่อนเป็น “สหกิจหม้อ” อีก กระแตหนึ่งว่า “สหกิจ” หมายถึง ท่าน้ำ สหกิจหม้อจึงหมายถึง ท่าน้ำสำหรับขึ้น-ลงหม้อ (สุภากย์ อินทองคง : 2529 หน้า 600) สหกิจหม้อ จึงนำมาจากคำที่มีความเกี่ยวโยงกับหม้อมากกว่าความหมายอื่น จะเป็นคลองหม้อ หรือท่าขนส่งหม้อ หรือหมู่บ้านปั้นหม้อ เพราะหมู่บ้านหรือตำบลสหกิจหม้อหรือจะทึ่งหม้อนี้ ตามหลักฐานต่าง ๆ ที่บุคคลในบริเวณนี้ ทำให้เชื่อว่าเป็นแหล่งปั้นหม้อ และเครื่องปั้นดินเผาฯแต่อดีต (วินูตย์ สี-สุวรรณ : 2536 หน้า 100)

ในปัจจุบันเหลือผู้ที่ประกอบอาชีพปั้นหม้ออยู่เพียง 3 ครัวเรือน และหลงเหลือ เตาเผาที่ใช้การได้อยู่จริง 3 เตา ทั้งนี้เกิดจากปัญหาหลายประการ เช่น สภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่นิยมออกໄไปทำงานนอกบ้าน ค่านิยมในการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัยมากกว่าผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ราคาวัสดุคิดที่สูงขึ้น ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ หรือแม้แต่ปัญหาของผู้ประกอบการเองที่เข้าสู่วัยชราภาพ และขาดผู้ที่จะสืบทอดต่อไป

อย่างไรก็ตามซึ่อเสียงของ “หม้อดินสหิงหม้อ” ยังคงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในแบบตอนล่างของภาคใต้ ทั้งจังหวัดสงขลา พัทลุง หรือ นครศรีธรรมราช ปัจจานี ยะลา นราธิวาสฯ เปียงแต่รูปแบบบางอย่างอาจมีการเปลี่ยนแปลงไป ตามความต้องการของห้องตลาดบ้างเท่านั้น

2.2 รูปแบบหม้อดินสหิงหม้อ

ลักษณะการปืนหม้อของชาวสหิงหม้อ เป็นการปืนที่ได้รับการฝึกฝนแล้วทำสืบทอด กันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษ ราว 100 กว่าปี ซึ่งมีรูปแบบที่พอจะแยกแยะเป็นประเภทได้ ดังนี้

2.2.1 รูปแบบหม้อดินในอดีต จากงานวิจัยของสุภากย์ อินทองคง (2523 : หน้า 103 - 110) และการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ พอสรุปแบบหม้อดินของบ้านสหิงหม้อในอดีตตามประเภท ลักษณะ และประโภชน์ใช้สอยดังนี้

รูปแบบหม้อข้าวหรือหม้อต้มยาสมุนไพร ส่วนของลำตัวมีลักษณะคล้าย วงรีวนวนอน แต่ช่วงกลางลำตัวโค้งเล็กน้อยและไม่มีสัน คอตั้งตรง มีสันที่ขอบปาก ก้นมน ไม่นิยมตกแต่งลวดลาย ผู้ผลิตบางคนจึงเรียกว่า “หม้อขัด” มี 3 ขนาด คือ ใหญ่ กลาง และเล็ก ซึ่งบางครอบครัวเรียกชื่อขนาดต่าง ๆ ว่า หม้อพิเศษ หม้อนองเพลิง และ หม้อใหญ่ ตามลำดับ หม้อเล็กที่สุดเรียกหม้อตุก หม้อประเภทนี้ใช้สำหรับหุงข้าวและต้มยาสมุนไพรขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้บริโภค

ภาพที่ 1 รูปแบบของหม้อข้าวหรือหม้อต้มยาสมุนไพร

รูปแบบหน้อแกง ลักษณะเหมือนหม้อแกงทั่วไป มีฐานสองชั้นดีดกับขอบปากหม้อขนาดค่อนข้างใหญ่คล้ายหมากะทะ ผิวส่วนลำตัวเรียบเกลี้ยงตลอดทั้งใบ มีให้เลือกทั้ง 3 ขนาด เมมื่อนหม้อหุงข้าว ใช้สำหรับการปรุงอาหารโดยเฉพาะพวกแกงต่าง ๆ

ภาพที่ 2 รูปแบบหม้อแกง

รูปแบบของเหลัง เป็นหม้อน้ำชนิดหนึ่งที่ใช้สำหรับใส่น้ำ แบ่งเป็น 2 แบบคือ

1. เหลังชนิดมีฝา มีขนาดใหญ่ ช่วงปากจะสูงกว่าชนิดไม่มีฝาปิด นิยมตีลายรอบนอกตลอดทั้งใบ ยกเว้นช่วงคอถึงปากหม้อ
2. เหลังชนิดไม่มีฝาปิด ลักษณะเหมือนชนิดมีฝาทุกประการ ยกเว้นช่วงคอจะกีวและปากแบนออก ขนาดที่ทำมี 3 ขนาด คือ ใหญ่ กลาง และเล็ก

ภาพที่ 3 รูปแบบของเหลัง

รูปแบบของสาวดหรือหน้อสาวด (หวด) ลักษณะทั่วไปของสาวด ตัวสาวด
แบ่งเป็นสองส่วน ส่วนล่างมีลักษณะคล้ายตัวเพลิง มีการตีลาย ใช้บรรจุน้ำ ส่วนบนคล้าย
ปากเพลิงแต่สูงกว่าประมาณ 3 - 4 เท่า ไม่มีการตีลาย ใช้บรรจุข้าวเหนียว ส่วนประกอบ
ของสาวดมี 2 ชิ้น คือ ตะแกรง สำหรับรองรับข้าวสาร และฝาปิด

ภาพที่ 4 รูปแบบของสาวด

2.2.2 รูปแบบหม้อดินในปัจจุบัน

รูปแบบหม้อดินในปัจจุบัน ยังคงรูปแบบเช่นเดียวกับในอดีตทุกประการ เพียงแต่หม้อดินบางประเภทมีการผลิตน้อยลง เช่น หม้อแกง และหม้อสาวด ทั้งนี้เนื่องจาก ความเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้นเอง ส่วนลวดลายยังคงใช้ลวดลายในอดีตเป็นหลัก ลวดลายที่เปลกไปก็คือ ลายประดิษฐ์ ซึ่งผู้ประกอบการได้สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ตามความคิดของตนเอง

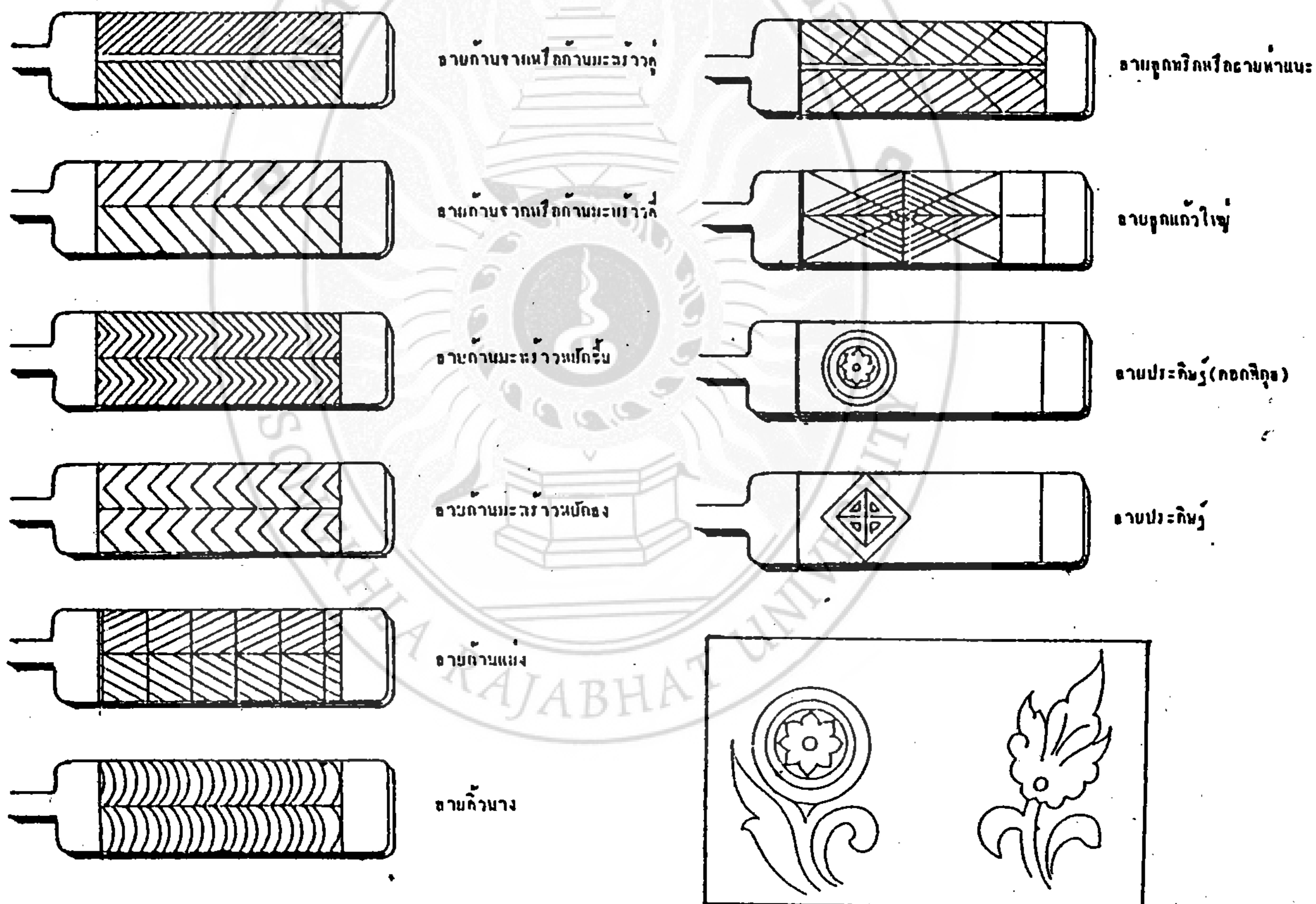
2.3 กระบวนการทำหม้อดินสถาปัตยหม้อ

ลักษณะกระบวนการทำหม้อดินสถาปัตยหม้อทั้งในอดีตและปัจจุบัน จะมี ความคล้ายคลึงกันมาก เนื่องจากผู้ประกอบการส่วนใหญ่ได้รับการสืบทอดกรรมวิธีต่าง ๆ มาจากบรรพบุรุษ ซึ่งบ้างในส่วนที่หายไป คือลวดลายต่าง ๆ และมีส่วนที่แตกต่างไปก็คือ ลวดลายประดิษฐ์ที่คิดขึ้นใหม่

2.3.1 การเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำหม้อดิน

เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำหม้อดิน ได้แก่ ไม้ไผ่ หิน ดินเผา ฯลฯ ที่สามารถใช้ในการปั้นหม้อ ให้เป็น 3 ประการ คือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเตรียมดิน คือ เครื่องมือที่ใช้ในขณะเตรียมดิน เพื่อให้ดินอยู่ในสภาพพร้อมที่จะปั้นหรือขึ้นรูป เช่น ผ้ายางรองพื้น, จอบ, เสียง เป็นต้น
  2. เครื่องมือที่ใช้งานปั้น - ขึ้นรูป คือ เครื่องมือที่ใช้ขณะทำการปั้น หรือขึ้นรูปตามที่ต้องการ เช่น แป้นหมุน, กระดานรอง, อ่างน้ำ, เชือกตัด เป็นต้น
  3. เครื่องมือที่ใช้งานตอบแต่ง คือ เครื่องมือที่ช่วยให้ผลงานเสร็จสมบูรณ์ และมีความงามพร้อมออกสู่ตลาด เช่น ลูกถือ, ไม้ตาม (ไม้ตีลาย) เป็นต้น
- ตัวอย่างไม้ตีลายแบบต่าง ๆ

ภาพที่ 5 รูปแบบของไม้ตีลาย

2.3.2 การเตรียมวัตถุดิบ

การเตรียมวัตถุดิบเป็นงานขั้นแรกก่อนผู้ประกอบการจะลงมือปั้น ซึ่งวัตถุดิบในที่นี้ประกอบด้วยดินกับทราย โดยในขั้นเตรียมดินนี้จะแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

การย่อยัดินและผสมดิน ใช้เตี้ยมหรือจอบแซะดินออกจากดินกองให้ลุกที่เตรียมไว้เป็นชิ้น ๆ ตามความต้องการหรือจะให้พอใช้ในการปั้นแต่ละครั้ง พร้อมกับราดนำลงบนกองดิน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความแข็งของดิน เมื่อรากน้ำได้ชุ่มดีแล้วจึงเอาฝาขางหรือพลาสติกคลุมอย่างมิดชิดทั้งไวประมาณ 24 ชั่วโมง หรือมากกว่านั้น แล้วจึงนำดินมาเหยียบโดยการผสมทรายละเอียดประมาณ 1/5 ของทรายที่ต้องการใช้ผสมด้วยวิธีการโรยบนพื้นดินที่ใช้เหยียบดิน ใช้เท้าเหยียบดินให้เข้าสนิทกับทรายหลาย ๆ ตalon เสร็จแล้วแยกดินเป็นก้อน ๆ ขนาดเท่าผลมะพร้าวขนาดกลางเพื่อเตรียมนวดต่อไป

การนวดดิน เอาดินที่แยกเป็นก้อนแล้วมาวางบนแท่นรอง แผ่นดินให้เป็นแผ่นแล้วใช้นิ้วหัวแม่มือทั้งสองข้างเข้าดินให้เป็นรู เอาทรายละเอียดโรยลงไปตามรูที่เจาะไว้ให้ทั่วแล้วเริ่มนวดให้เข้ากัน แล้วคลึงก้อนดินนั้นให้เป็นก้อนรี ๆ ยาวประมาณ 1/2 พุต เสร็จแล้วเอาวางไว้บนกระดานรองเพื่อเตรียมจีนรูปต่อไป

2.3.3 การขึ้นรูป (ปรง)

การขึ้นรูป หรือ การปั้นรูปนี้ ชาวสหทิฆม้อเรียกว่า “ปรง” เป็นขั้นตอนที่สำคัญ ซึ่งต้องอาศัยความชำนาญจึงจะได้ภาชนะหรือหม้อดินที่สวยงามและใช้ประโยชน์ได้ตามความต้องการ

การปั้นภาชนะต่าง ๆ ในอดีตจะใช้ไม้หันหมุนโดยใช้แกนหมุน ที่ชาวบ้านเรียกว่า “มอน” แต่ในปัจจุบันดัดแปลงมาเป็นปั้นหมุนแบบไฟฟ้า จึงสามารถขึ้นรูปได้คนเดียว โดยไม่ต้องอาศัยคนค่อยช่วยหมุนเหมือนอย่างสมัยก่อน ดังนั้นกระบวนการที่สำคัญจึงอยู่ตรงข้ามการขึ้นรูปที่จะต้องสามารถประคับประคองดินให้เป็นรูปแบบตามที่ต้องการ

2.3.4 การตากและอบแห้ง

การตาก เป็นขั้นตอนที่นำเอาภาชนะหม้อดินที่ปั้นเสร็จขึ้นแรกแล้วไปส่องแดด-ลม ไว้กางแสงเจ็บประมาณครึ่งวันถึงหนึ่งวันก็เก็บเข้าที่โดยใช้ผ้าปิดคลุมไว้ เพื่อป้องกันการแตกหักของดินไม่ให้แห้งเร็วจนเกินไปจะทำให้ตกรอบแห้ง และหลังจากผ่านขั้นตอนการตากแล้วจะต้องทำการเผาเผาตามต้องการแล้ว ก็จะนำมาตากผึ่งแดดอีกครั้งหนึ่ง เสร็จแล้วจึง

เก็บเข้าที่เพื่อเตรียมเข้าเดาเพาต่อไป

การตอบแทน การตอบแทนหน้าดิน จะเริ่มด้วยการทำกันภายนอกที่จะนำไปโดยใช้ลูกถือและไม้ตามเป็นเครื่องมือติดรอบ ๆ กันภายนอกให้ยุบเข้าหากันจนติดเป็นเนื้อเดียว กัน และหากจะตอบแทนหลวงลายก็ใช้ลูกถือกับไม้ตiallyที่มีหลวงลายต่าง ๆ เลือกหลวงลายของไม้ตามที่ต้องการแล้วตีไปรอบ ๆ เช่นกัน จนได้หน้าดินตามความต้องการ หากรูปทรงยังไม่ดีพอก็ใช้มือตอบแทนรูปทรงอีกจนเป็นที่พอใจ

2.3.5 การเผา

การเผาภายนอกหน้าดินของชาวสหงฆม้อ เป็นการเผาดินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีการเผาเคลือบแต่อย่างใด ส่วนเตาเผาที่ใช้จะเป็นห้องแบบเตายืนและเตานอน โดยมีกระบวนการที่สำคัญในการเผา คือ การจัดวางภายนอกเครื่องปั้นในเตาจะต้องอาศัยความชำนาญ ผู้จัดวางต้องคำนึงถึงความสำคัญ 2 ประการ คือ นำหนักของเครื่องปั้น และช่องไฟ ดังนี้ ในการจัดวางจะต้องวางภายนอกให้ญี่วิ่งทางล่างแล้วซ้อนขนาด เล็กกว่าไวน์ตามลำดับจนจดเพดานของเตาเผา ทั้งนี้เพื่อป้องกันการยุบตัวของภายนะอันเกิดจากน้ำหนักที่ทับซ้อนกัน เมื่อจัดวางจนเต็มเตาเผาแล้วก็จะทำการปิดช่องไฟทุกช่องรวมทั้งประตูสำลียง เหลือไวน์เพียงช่องหน้าเตาซึ่งเดียวไว้สำหรับติดไฟ เชือเพลิงที่ใช้เป็นท่อนฟืนทั้งหมด ซึ่งการกำหนดอุณหภูมิในการเผาขึ้นอยู่กับความชำนาญของผู้เผาเพียงผู้เดียว

2.3.6 การคัดเลือกผลิตภัณฑ์และการจำหน่าย

เมื่อดำเนินการเผาภายนอกเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะมีการคัดเลือกผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ คือ ไม่มีรอยร้าว ไม่แตก และมีสีของภายนอกสม่ำเสมอต่อตัวทั้งใบ แล้วแยกออกเป็นขนาดต่าง ๆ ตามชนิดของภายนอนนี้ ๆ เพื่อเตรียมจัดจำหน่าย โดยการจำหน่ายเอง และมีลูกค้ามารับซื้อไปขายปลีกอีกทีหนึ่ง ซึ่งราคาของภายนอกจะลดลงกันไปตามขนาดของภายนอนนี้ ๆ

3. หลักการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา

การออกแบบเครื่องปั้นดินเผาในอดีต มักเกิดจากประสบการณ์ของผู้ผลิตสร้างสรรค์ ขึ้นด้วยความชำนาญเฉพาะตัว โดยอาศัยความเชื่อตามขนบธรรมเนียมประเพณี การสังเกตธรรมชาติใกล้ตัวผลิตเป็นผลงานขึ้น เพื่อแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน

๑๙๖.๓
๑๗๙

ปัจจุบันการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาได้พัฒนาไปมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านรูปทรงหรือห้องลวดลาย ทั้งนี้ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดและให้สอดคล้องกับกระบวนการผลิตซึ่งมีการนำเอาหลักการออกแบบทางศิลปะมาประยุกต์ใช้มาอย่าง ทำให้ผลิตภัณฑ์ มีความงามที่น่าสนใจยิ่งขึ้น

3.1 องค์ประกอบในการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา (Element of Designs)

หลักการออกแบบทางศิลปะถือว่าองค์ประกอบในการออกแบบมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การออกแบบประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถนำองค์ประกอบดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาได้ดังนี้

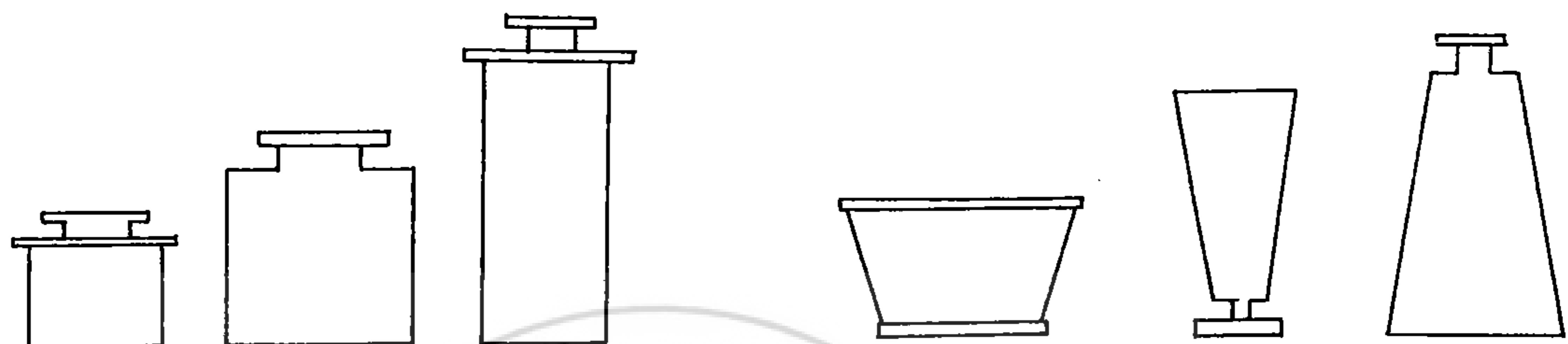
3.1.1 เส้น (Line) เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการออกแบบเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะก่อให้เกิดรูปร่าง รูปทรงต่าง ๆ มากมายแล้ว เส้นยังสามารถสร้างความรู้สึกให้แก่ผู้พบเห็นอีกด้วย ดัง เอฟ.เอช.โนร์ตัน (F.H.Norton) กล่าวว่า เส้นนอนให้ความรู้สึกสงบเยือกเย็น เมื่อ Он เช่นที่เรานอนราบลงกับพื้นหรือเมื่อนอนกับผิวน้ำที่สงบนิ่ง เส้นตั้งให้ความรู้สึกมีชีวิตเหมือนคนยืน หรือต้นไม้ที่งอกงาม เส้นเฉียงให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว เมื่อคนที่กำลังจะอกริ่ง เป็นต้น

การออกแบบเครื่องปั้นดินเผา สามารถนำเส้นลักษณะต่าง ๆ มาใช้ดังนี้

เส้นตรง (Straight Line) จากคุณสมบัติของเส้นตรงที่ให้ความรู้สึกเรียบง่าย มั่นคงแข็งแรง เมื่อนำมาประกอบกันในการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา โดยยึดหลักง่าย ๆ 2 ประการ คือ

1. คำนึงถึงระยะความยาวของเส้นตรง คือ สั้น กลาง ยาว
2. คำนึงถึงทิศทางหรือลักษณะของเส้นตรง คือ เส้นตั้ง เส้นนอน เส้นเฉียง เส้นหกแย้ง เป็นต้น

จากหลักการดังกล่าวก่อให้เกิดรูปทรงมากมาย ตัวอย่างเช่น

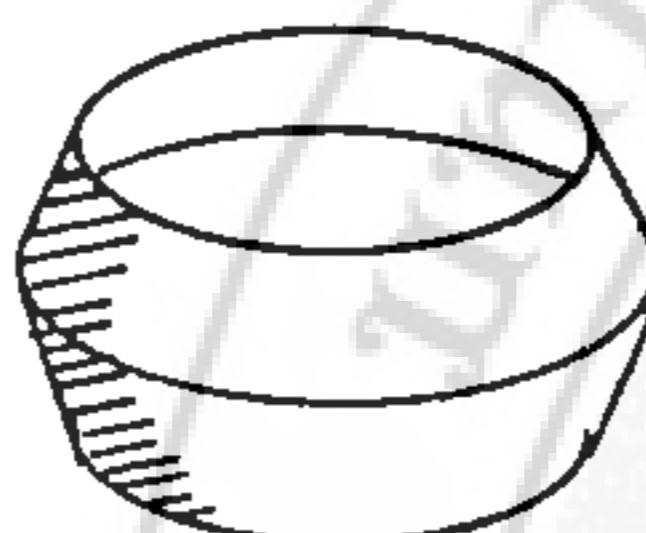
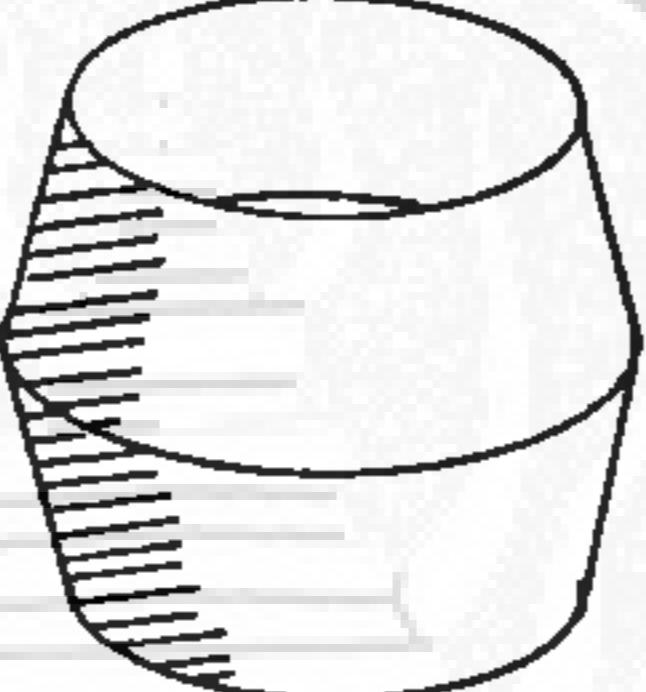
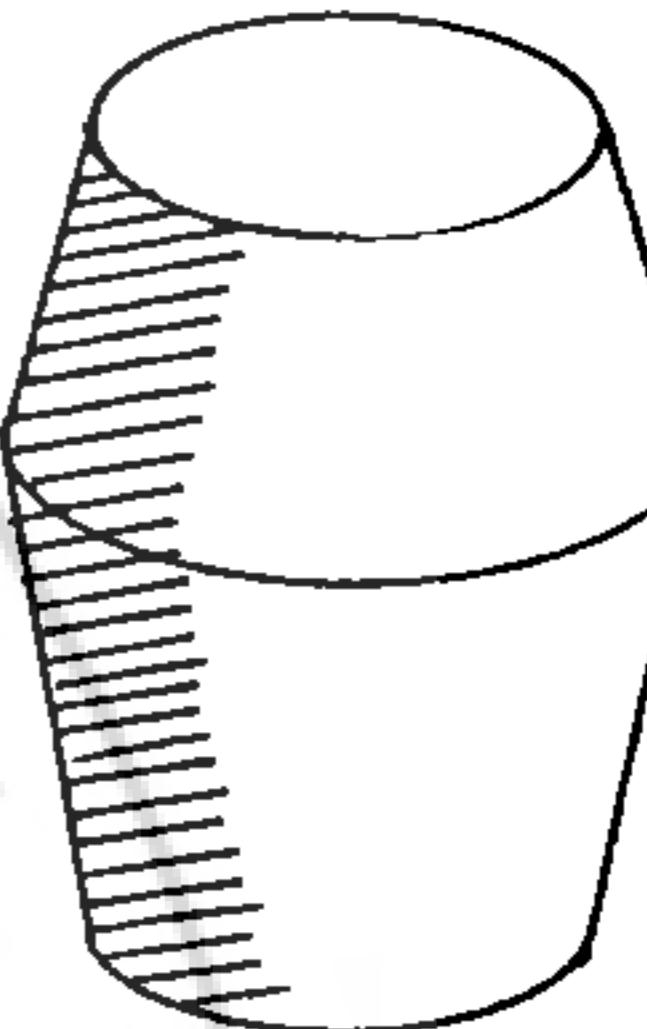
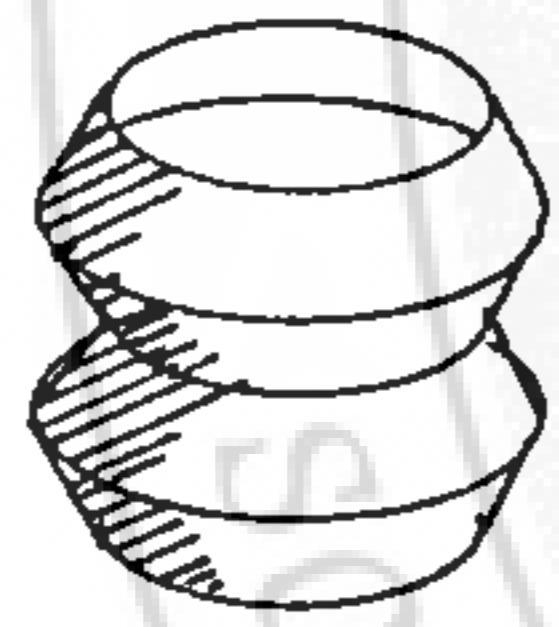
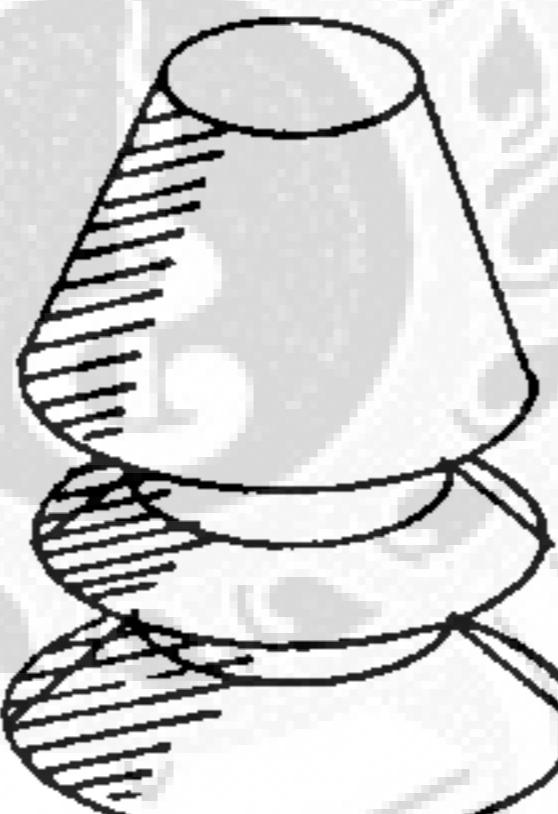
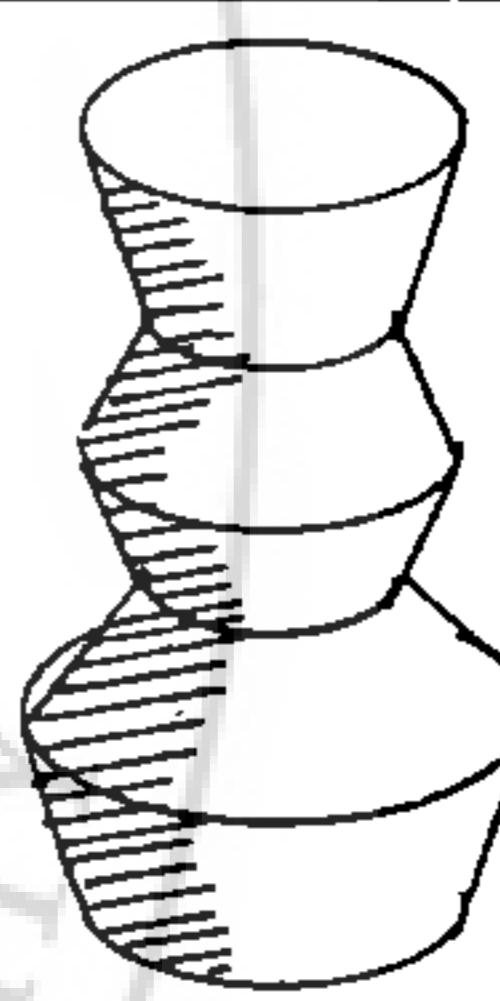
ภาพที่ 6
เส้นตรงในรูปทรงกระบอก

ภาพที่ 7
เส้นตรงในรูปทรงกรวย

ระยะ	สัน	กลาง	ยาว
ลักษณะ			
เส้นตรง			
เส้นเฉียง			

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะการออกแบบด้วยเส้นตรงและเส้นเฉียง

เส้นหยัก (Angular Line) เป็นเส้นที่สั่งผลต่อความรู้สึกตื่นเต้น เร้าใจ น่าสนใจ จึงเหมาะสมกับการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาที่ต้องการให้สะกดตา หรือเป็นที่สนใจของผู้พบรเห็น โดยสามารถออกแบบตามหลักการคำนึงถึงระยะและทิศทาง เช่นเดียวกับการออกแบบด้วยเส้นตรง ดังตัวอย่างข้างล่างนี้

ระยะ ทิศทาง	สั้น	กลาง	ยาว
เส้นหยัก ชั้นเดียว			
เส้นหยัก หลายชั้น			

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะการออกแบบด้วยเส้นหยัก

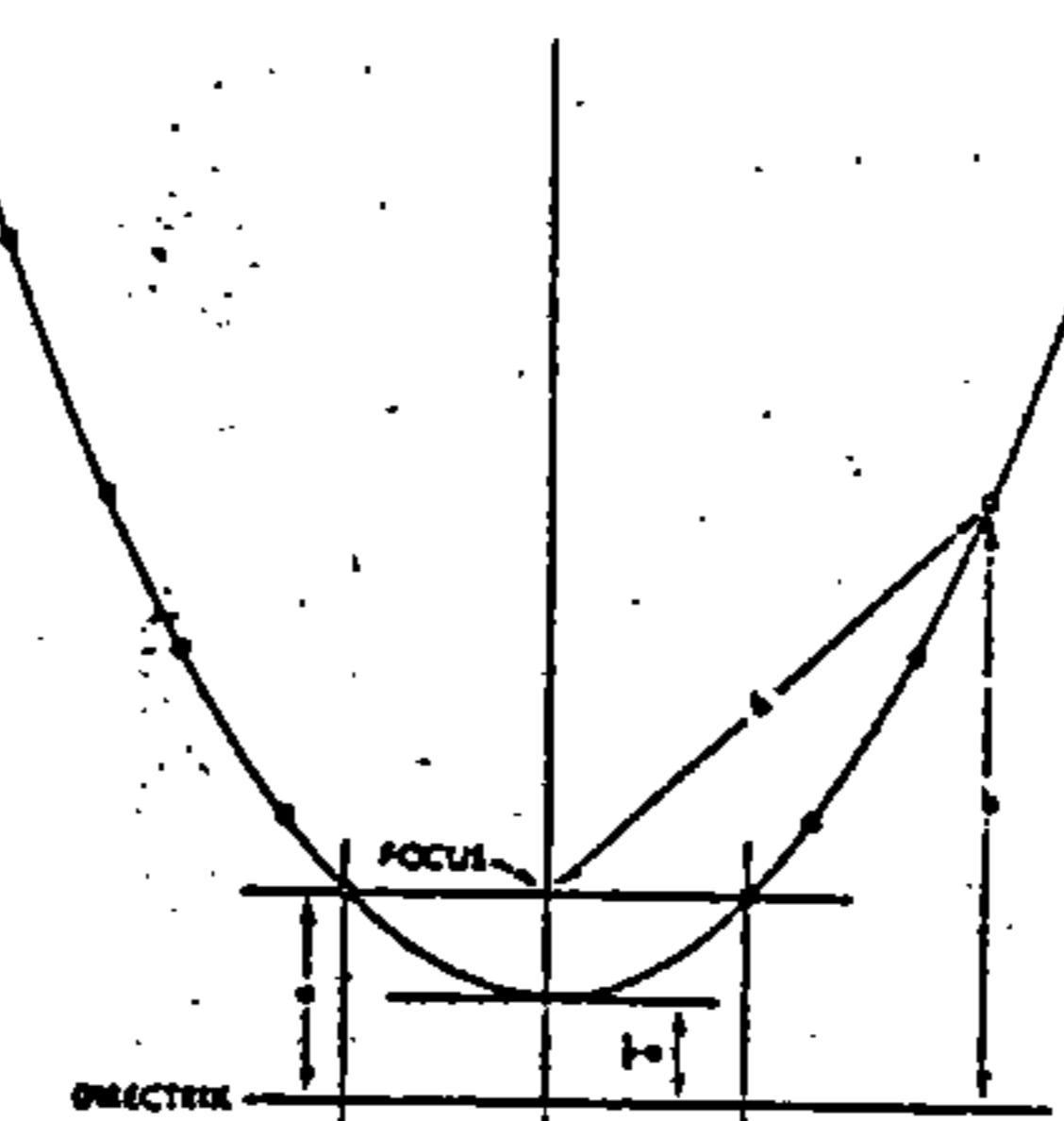
เส้นคลด (Graceful Line) เป็นเส้นที่นำมาใช้ในลักษณะคล้ายกับเส้นหยัก แต่จะให้ความรู้สึกที่นุ่มนวลกว่า และให้ความรู้สึกของการเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอ จึงสามารถสร้างเป็นรูปแบบต่าง ๆ ดังตัวอย่างข้างล่างนี้

ระยะ ทิศทาง	สัน	กลาง	ยาว
เส้นคง สม่ำเสมอ			
เส้นคง ไม่สม่ำเสมอ			

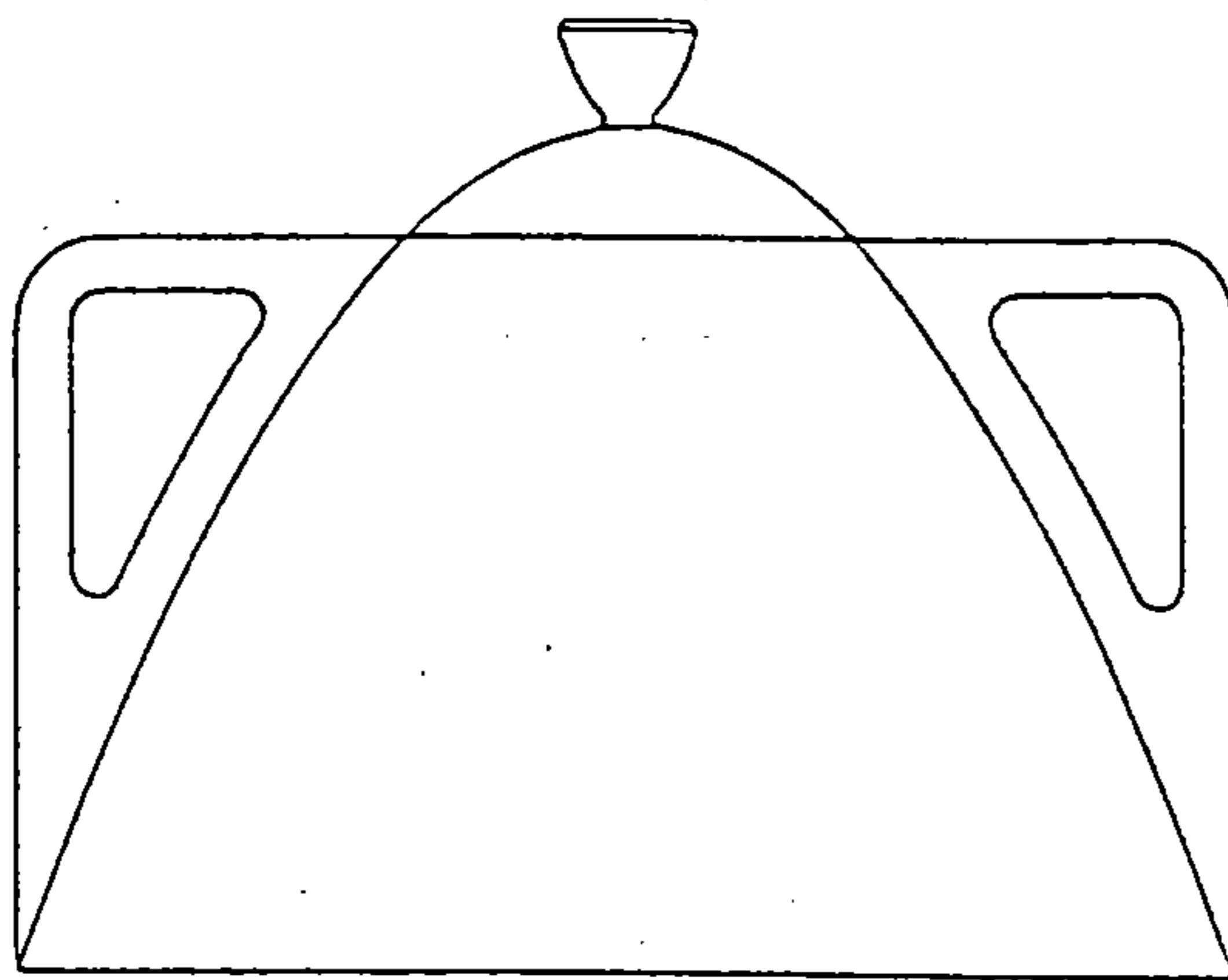
ตารางที่ 3 แสดงลักษณะการอุกแบบด้วยเส้นคง

เส้นโค้ง (Curve) เป็นเส้นตรงอีกลักษณะหนึ่งที่นักออกแบบนิยมนำมาใช้กับงานอุกแบบเครื่องปั้นดินเพามาก เพราะนอกจากให้ความรูสึกที่อ่อนหวานนุ่มนวล เรียบง่ายแล้ว ยังช่วยให้ผลงานดูลงตัว มีสัดส่วนที่เหมาะสมสมอีกด้วย โดยศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2533 : หน้า 136 - 145) ได้สรุปหลักการนำเสนอเส้นโค้งมาใช้ในการอุกแบบเครื่องปั้นดินเผาในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. เส้นโค้งที่เกิดจากส่วนโค้งพาราโอล่า (parabola) ลักษณะส่วนโค้งพาราโอล่า เมื่อนำมาอุกแบบเครื่องปั้นดินเผาจะให้ความรูสึกทึ่งแข็งแรงและนิ่มนวลในขณะเดียวกัน ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 8 ลักษณะส่วนโค้งพาราโอล่า (parabola)

ภาพที่ 9 ส่วนโค้งพาราโอล่าที่นำมาออกแบบเครื่องปั้นดินเผา

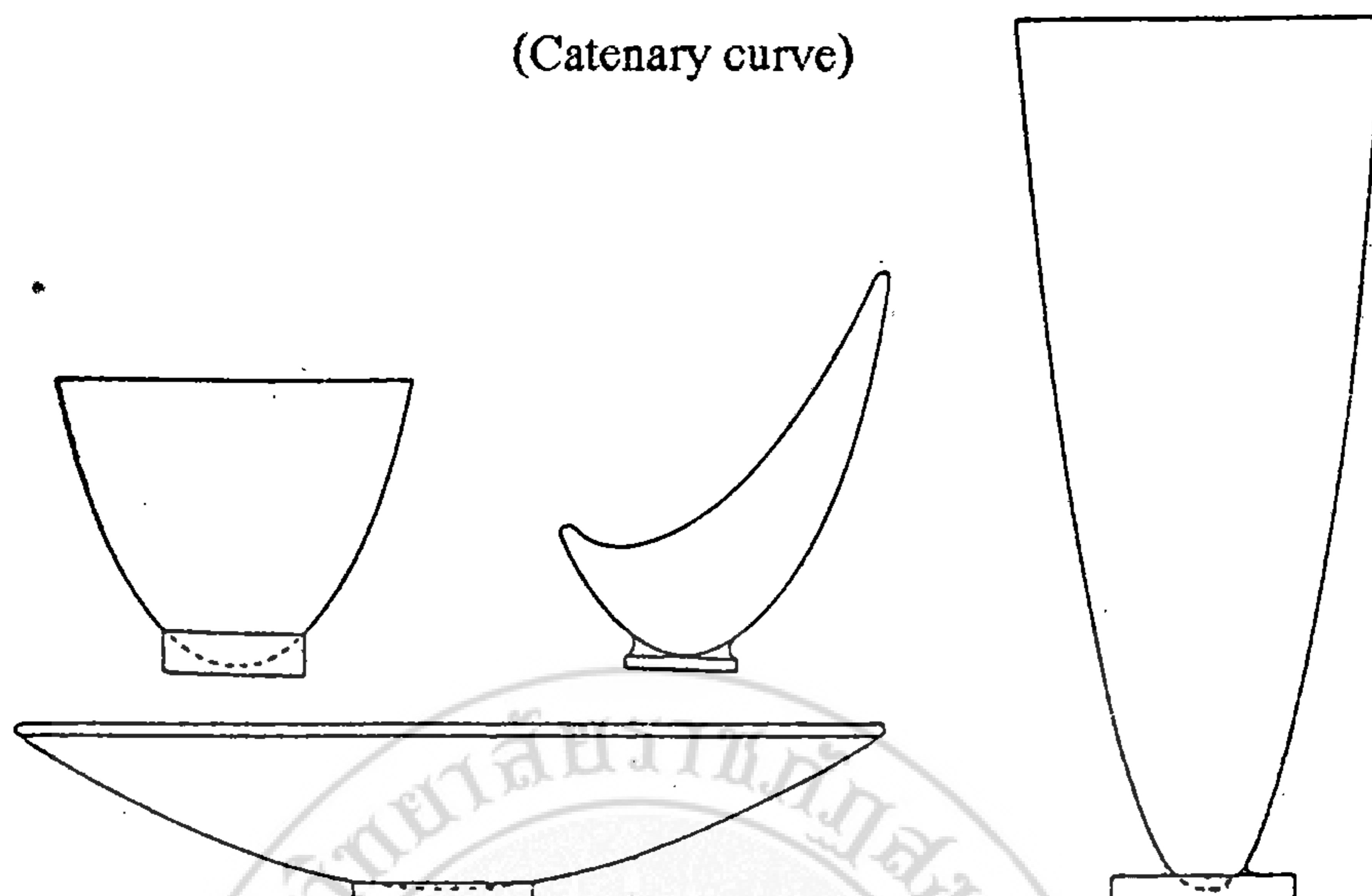
2. เส้นโค้งที่เกิดจากการห้อยเชือกหรือโซ่ (Catenary Curve) ส่วนโค้งนี้เกิดจากการแขวนเชือกหรือโซ่ให้หย่อนหรือตึงตามต้องการ ปลายเชือกหรือโซ่ทั้งสองด้านอาจอยู่ในระดับเดียวกัน หรือคนละระดับก็ได้ ระยะห่างแต่ละระยะของปลายเชือกหรือโซ่จะทำให้เกิดส่วนโค้งที่แตกต่างกัน บางลักษณะอาจใช้ไม่ได้ บางลักษณะสามารถนำมากำหนดเป็นสัดส่วนเครื่องปั้นดินเผาได้เป็นอย่างดี ซึ่งนักออกแบบจะต้องทดลองค้นคว้าหาสัดส่วนที่เหมาะสมและแปลงใหม่ต่อไป

ส่วนโค้งจากเส้นเชือกหรือโซ่สามารถนำมาออกแบบได้ดังนี้

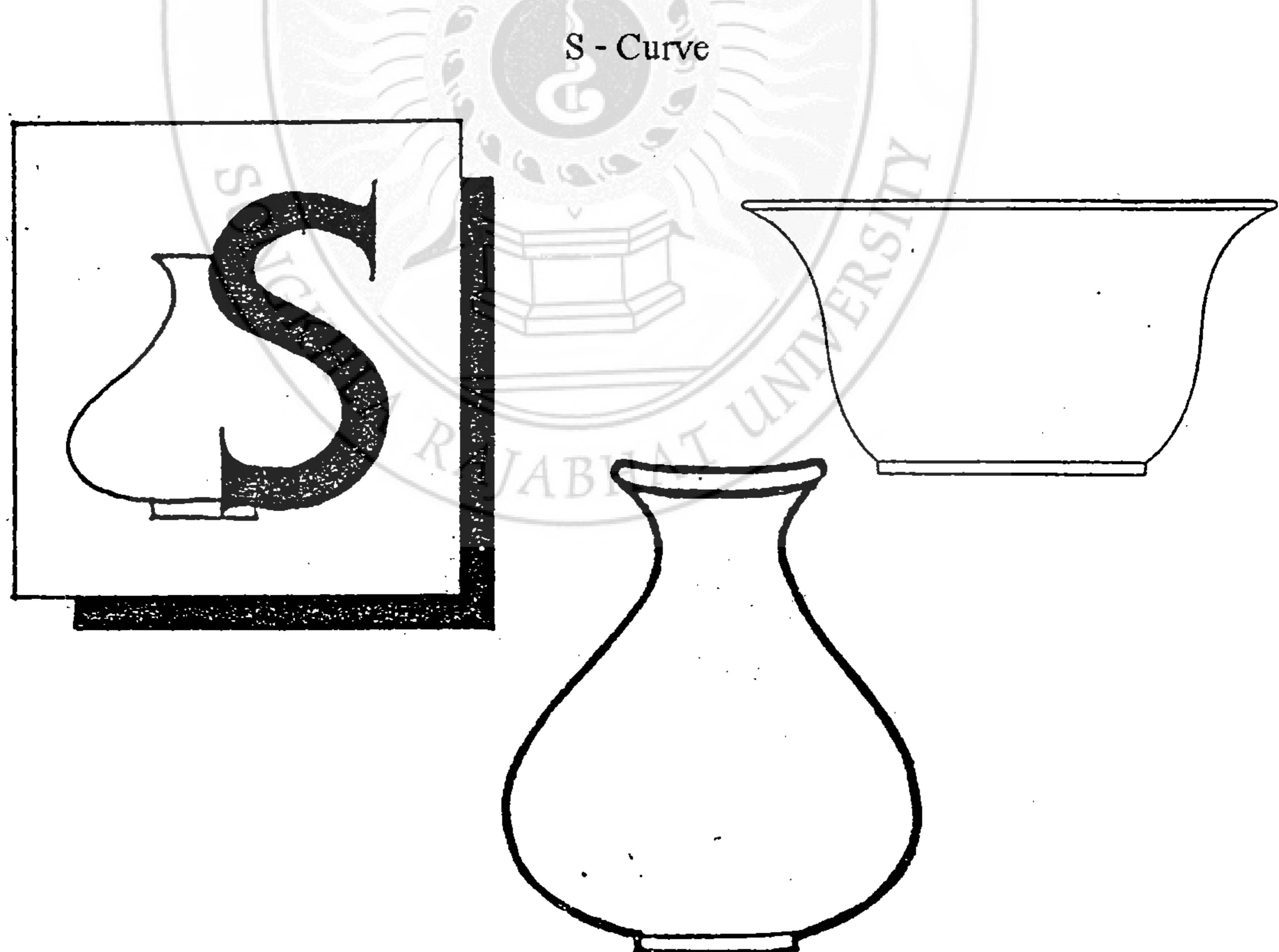

ภาพที่ 10 ส่วนโค้งจากเส้นเชือกหรือโซ่ที่นำมาออกแบบ

ภาพที่ 11 ลักษณะส่วนโค้งที่เกิดจากการแขวนเชือกหรือโซ่
(Catenary curve)

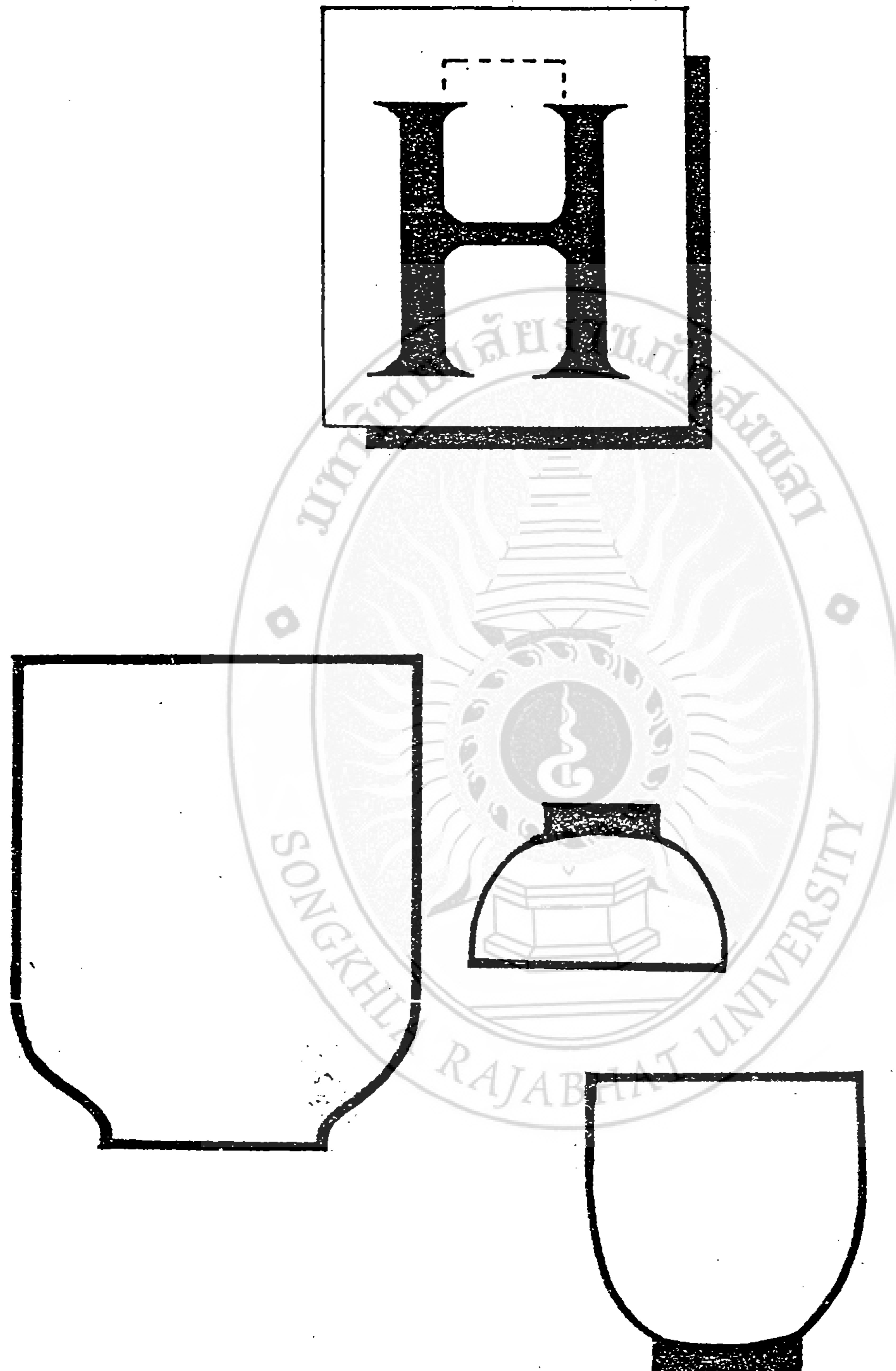

3. ส่วนโค้งที่เกิดจากตัวอักษร (Lettering Curve) ส่วนโค้งนี้เกิดจากการนำสัดส่วนของตัวอักษรในภาษาอังกฤษมาเป็นแนวทางในการออกแบบ เช่น อักษร S H O P C A R T ซึ่ง ทวี พرحمพฤกษ์ เรียกหลักการนี้ว่า SHOP - CART Curve หรือ ส่วนโค้ง SHOP - CART ดังตัวอย่าง

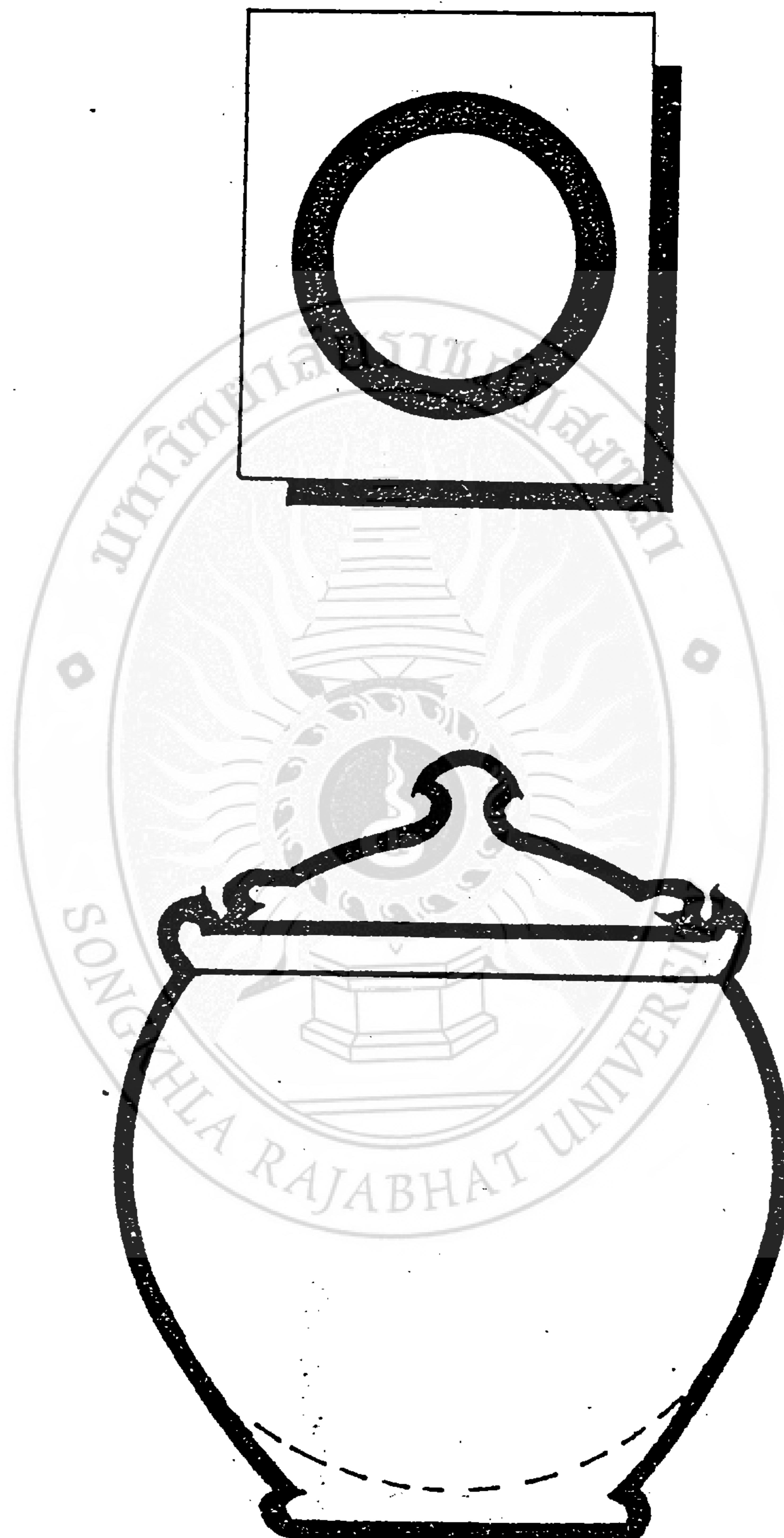
ภาพที่ 12 ภาพแรกกันหรือกระถางที่ใช้ลักษณะโค้งตัวอesteในการออกแบบ

H - Curve

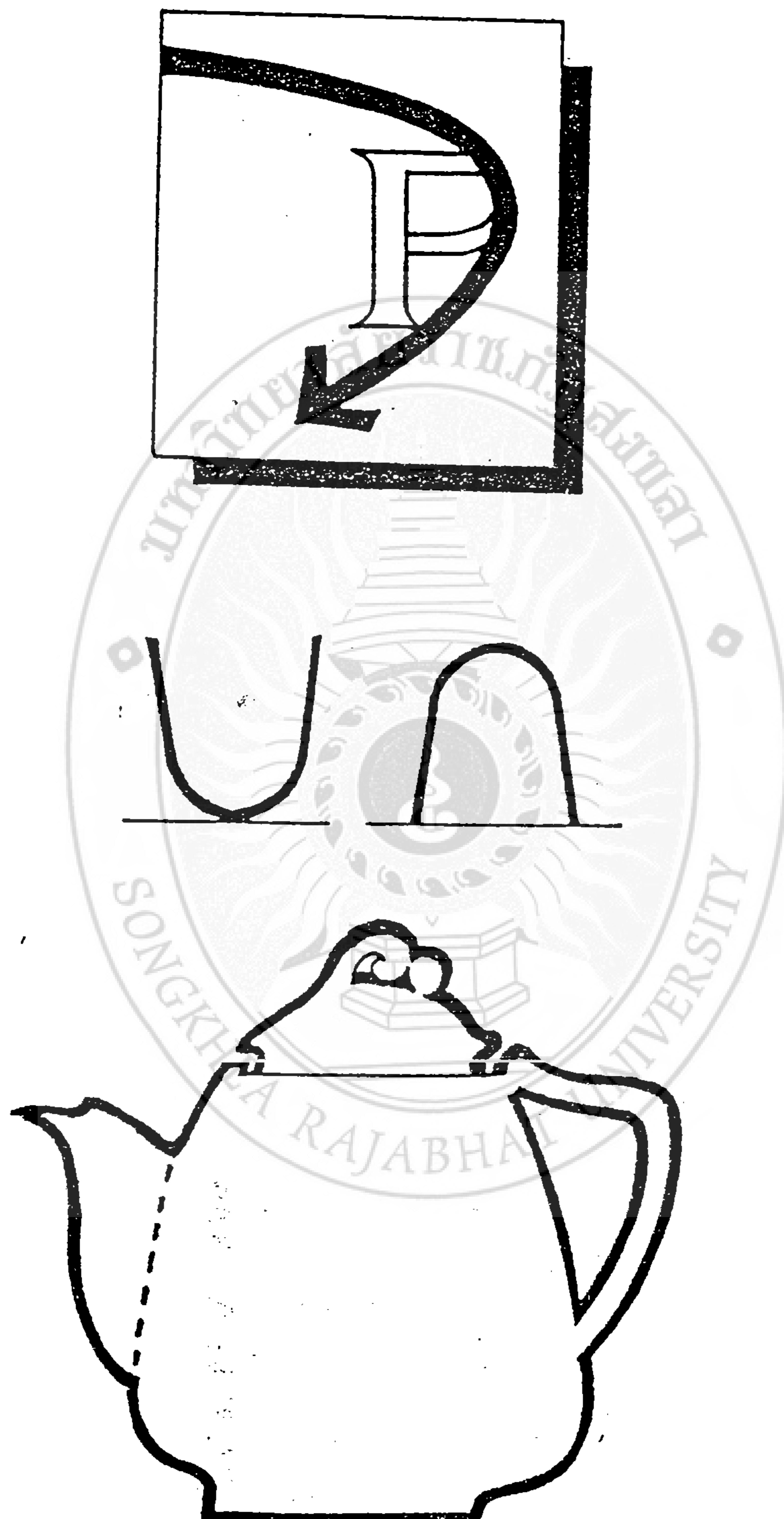
ภาพที่ 13 การใช้ส่วนโค้ง H ช่วยในการอ่านแบบ

O - Curve

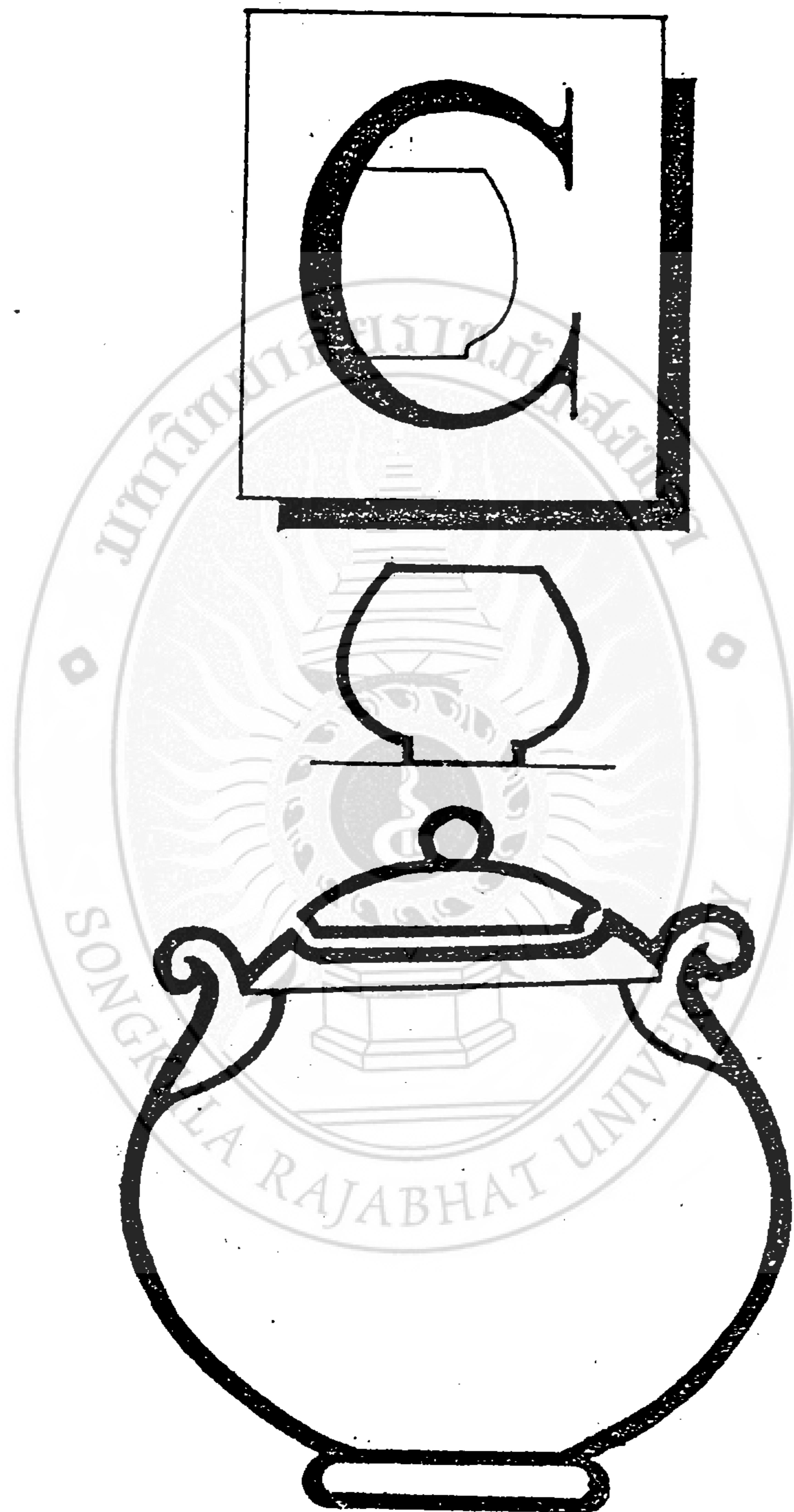
ภาพที่ 14 การใช้ส่วนโค้ง O ช่วยในการออกแบบ

P - Curve

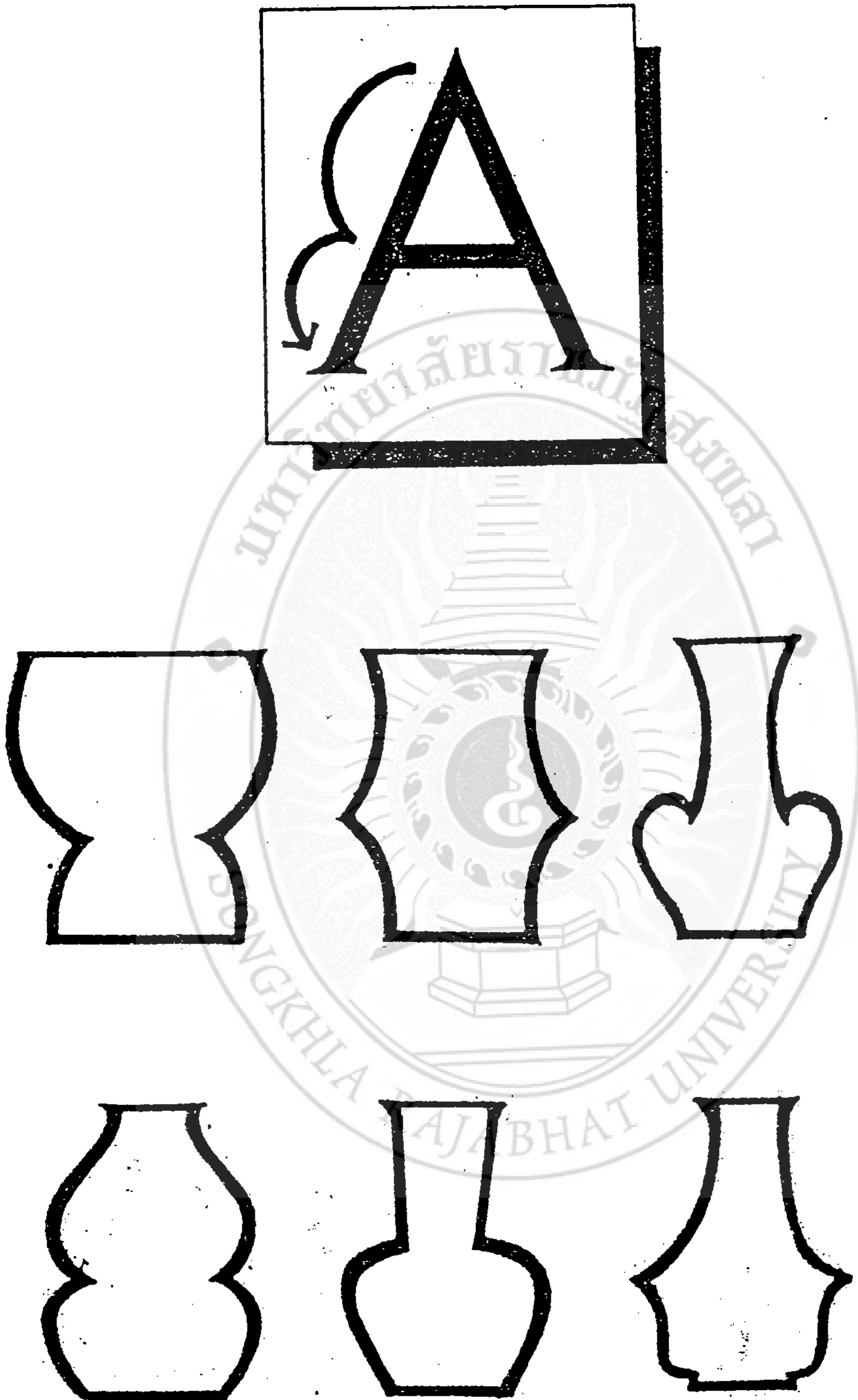
ภาพที่ 15 การใช้ส่วนโค้ง P ช่วยในการออกแบบ

C - Curve

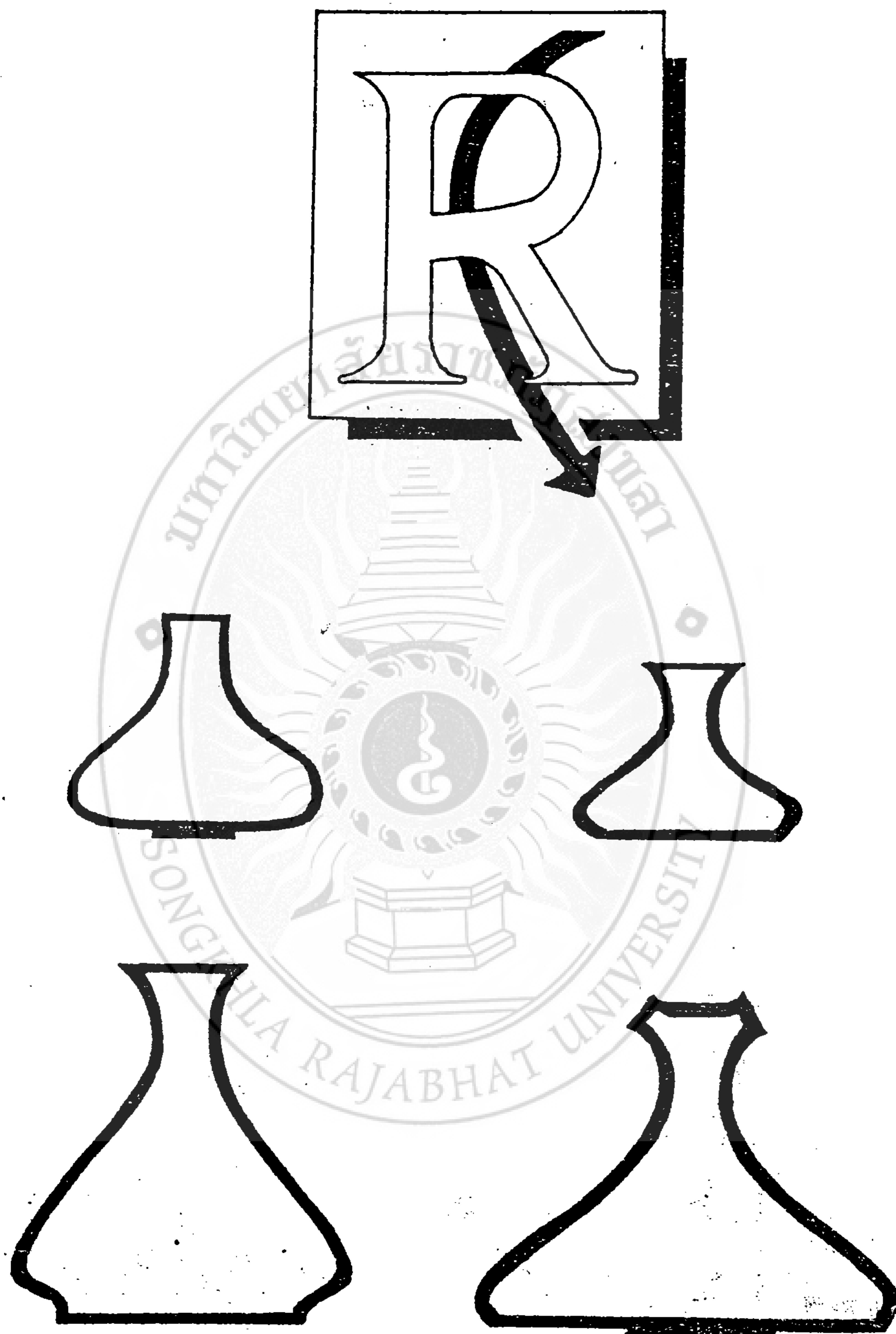
ภาพที่ 16 การใช้ส่วนโค้ง C ช่วยในการออกแบบ

A - Curve

ภาพที่ 17 การใช้ส่วนโค้ง A ช่วยในการออกแบบ

R - Curve

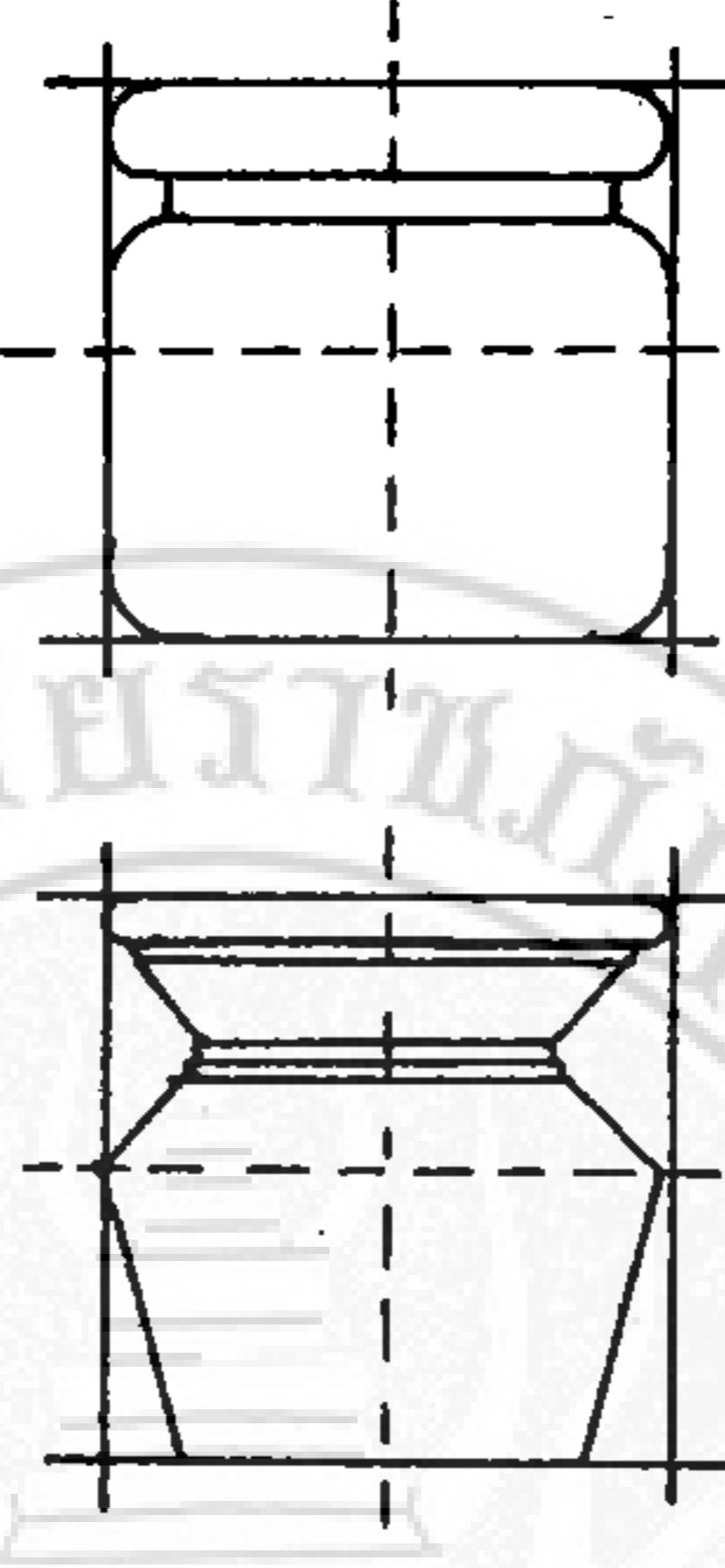
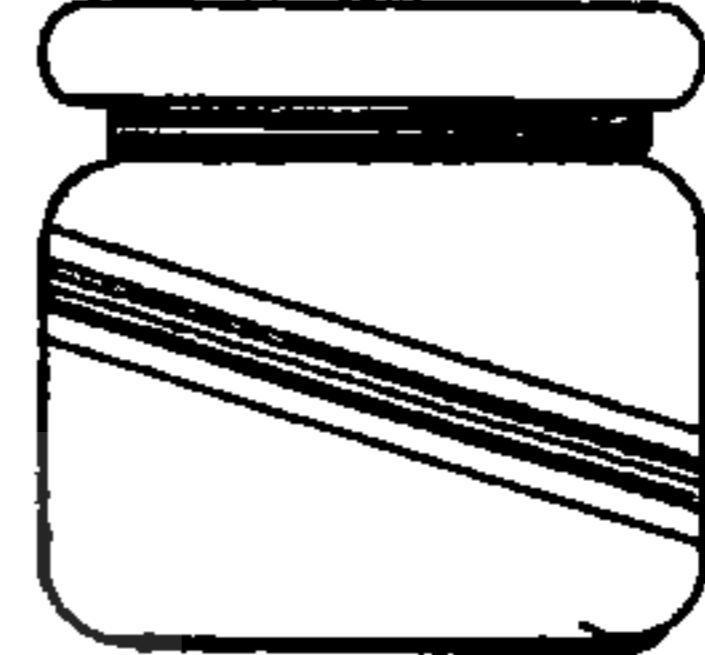
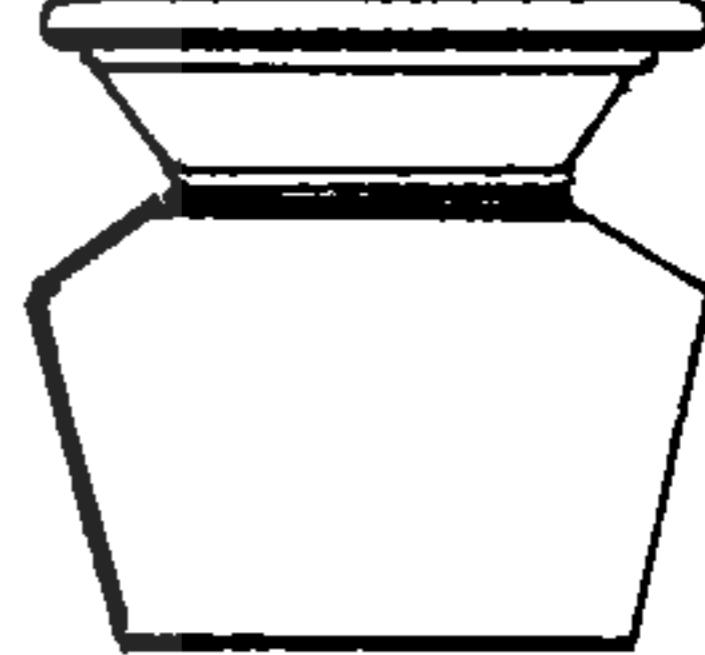
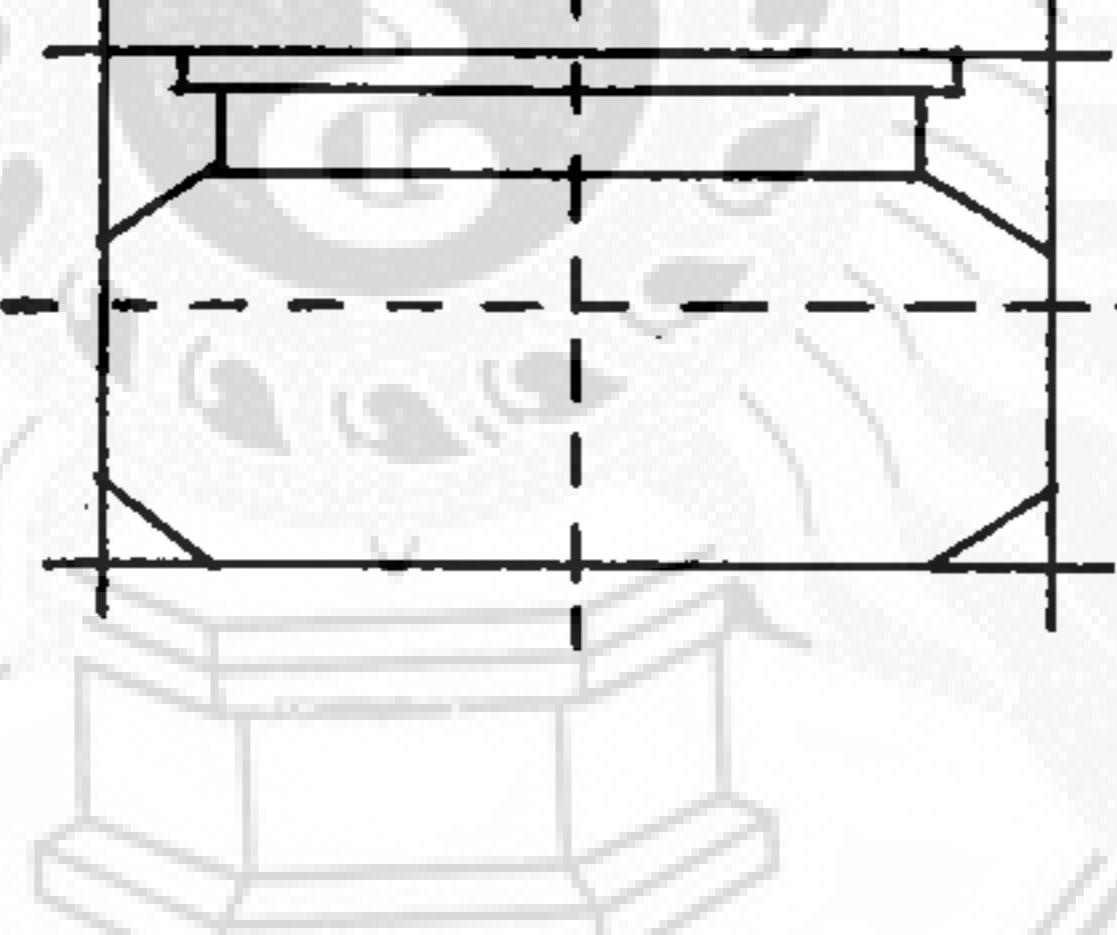
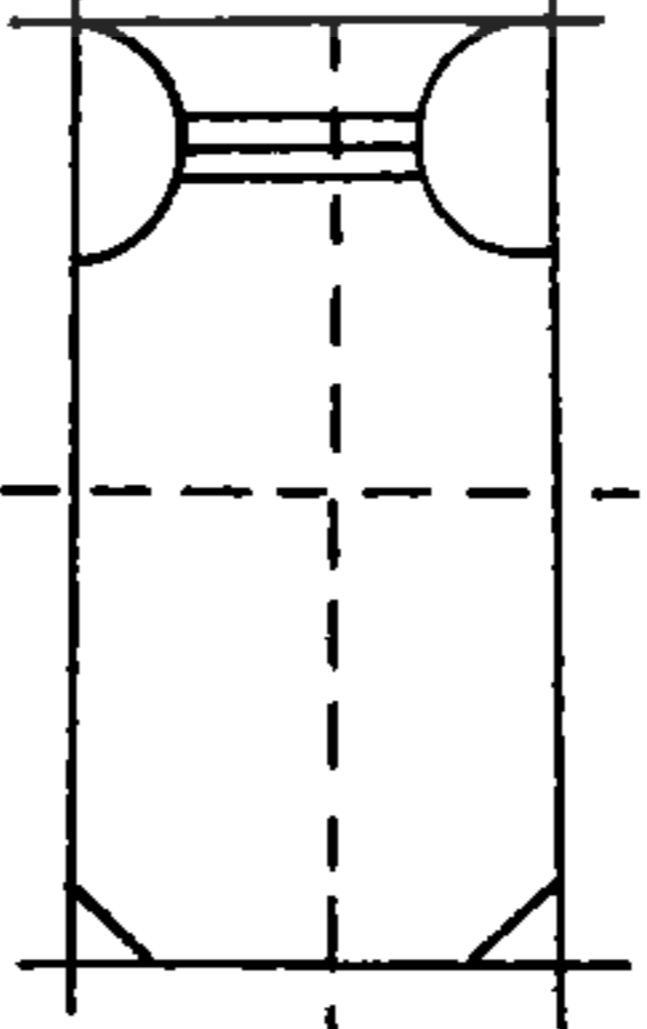
ภาพที่ 18 การใช้ส่วนโค้ง R ช่วยในการออกแบบ

T - Curve

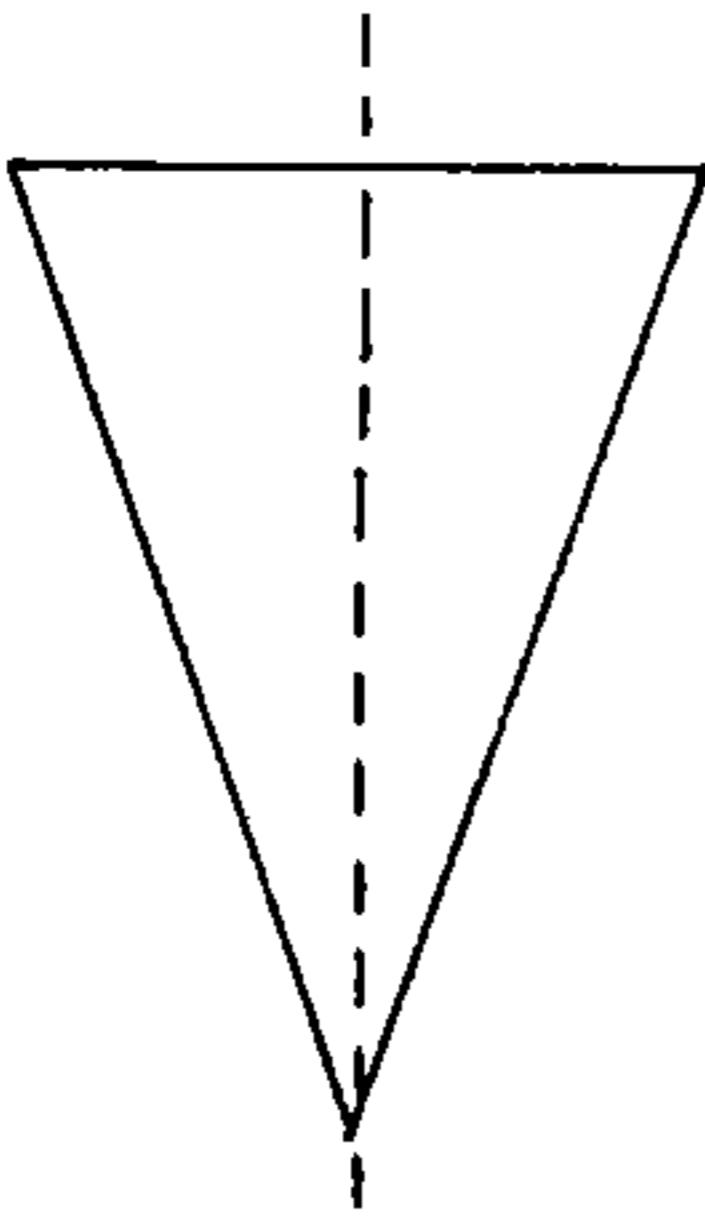
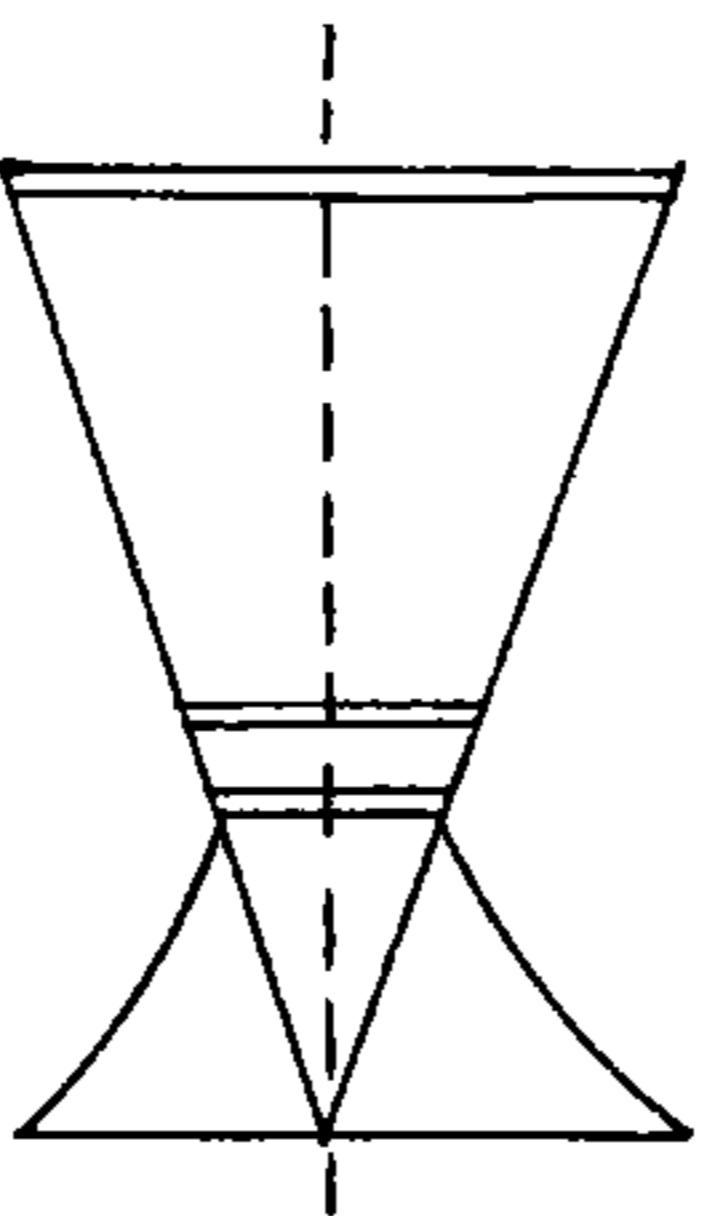
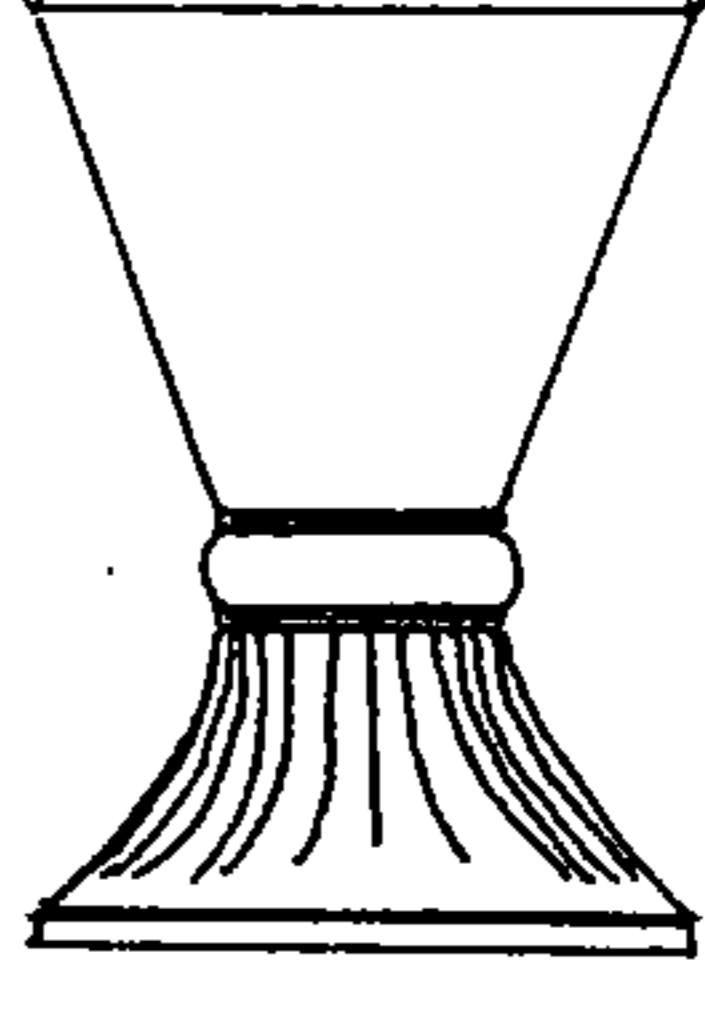
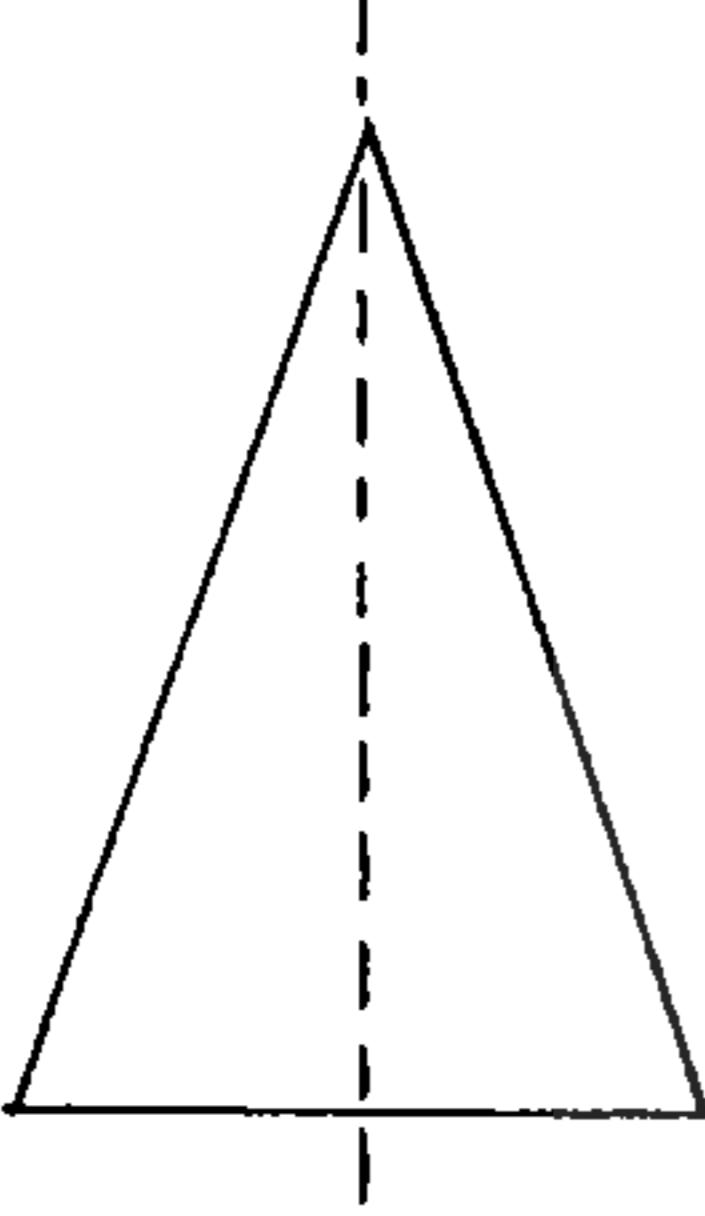
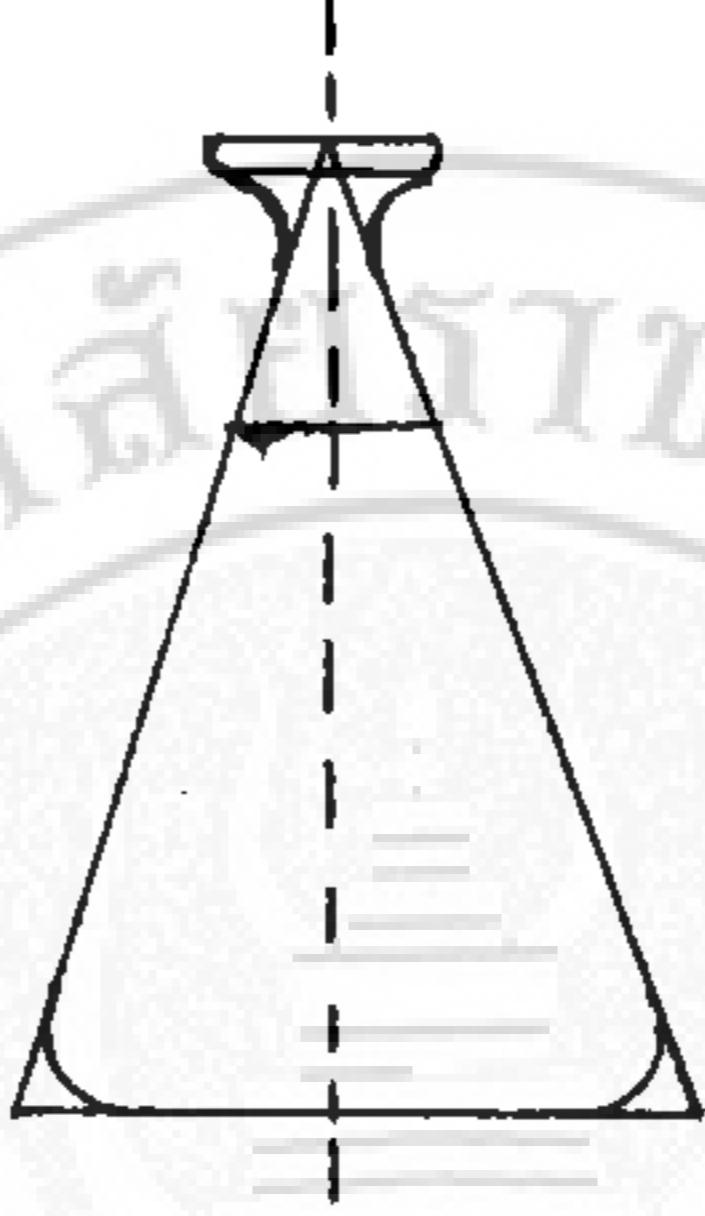
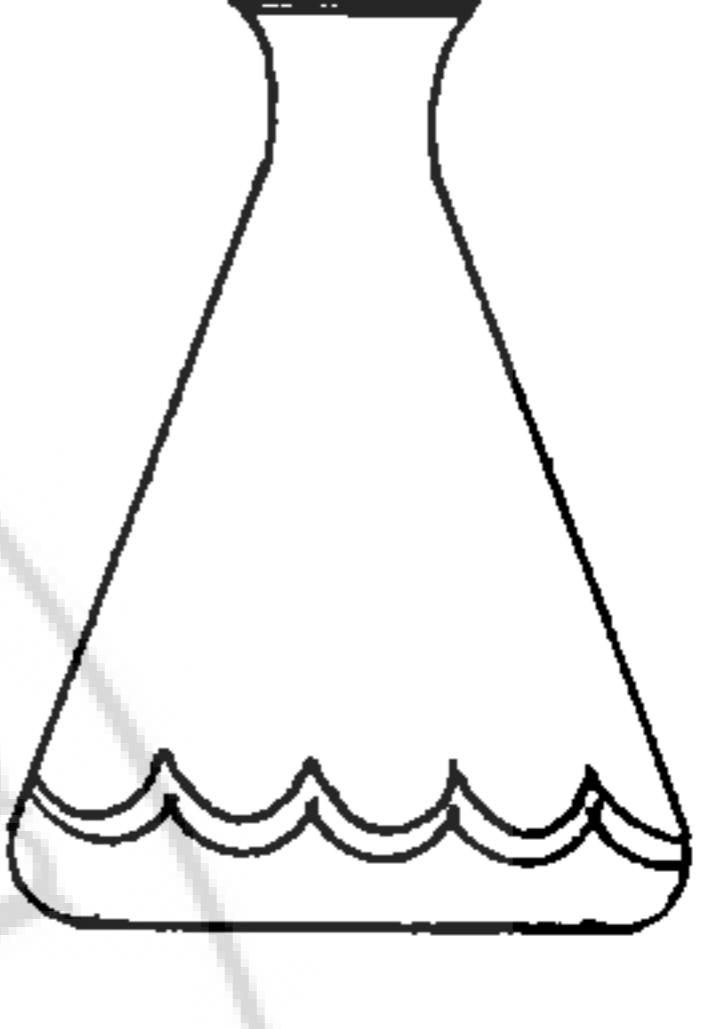
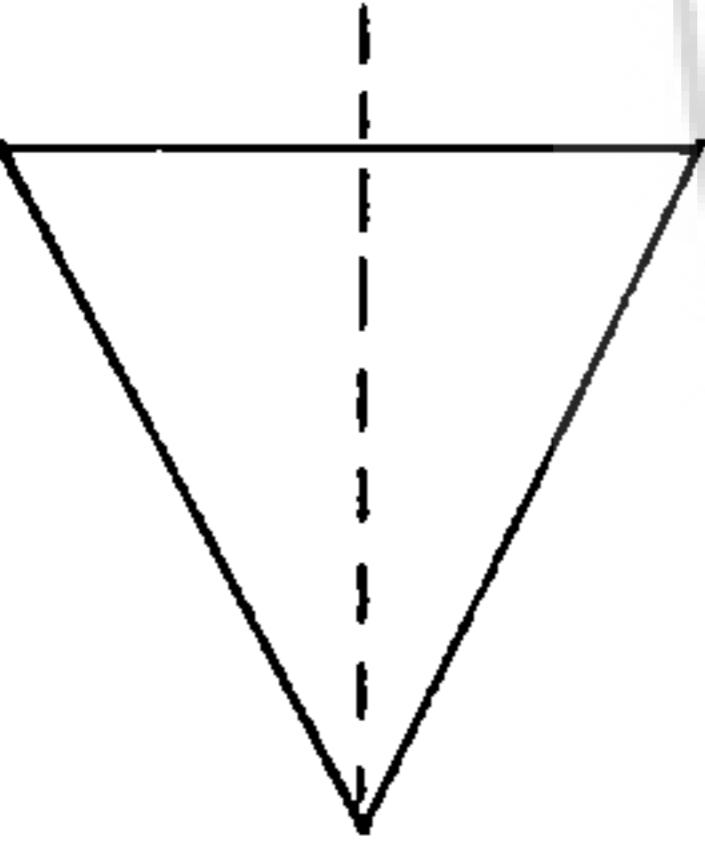
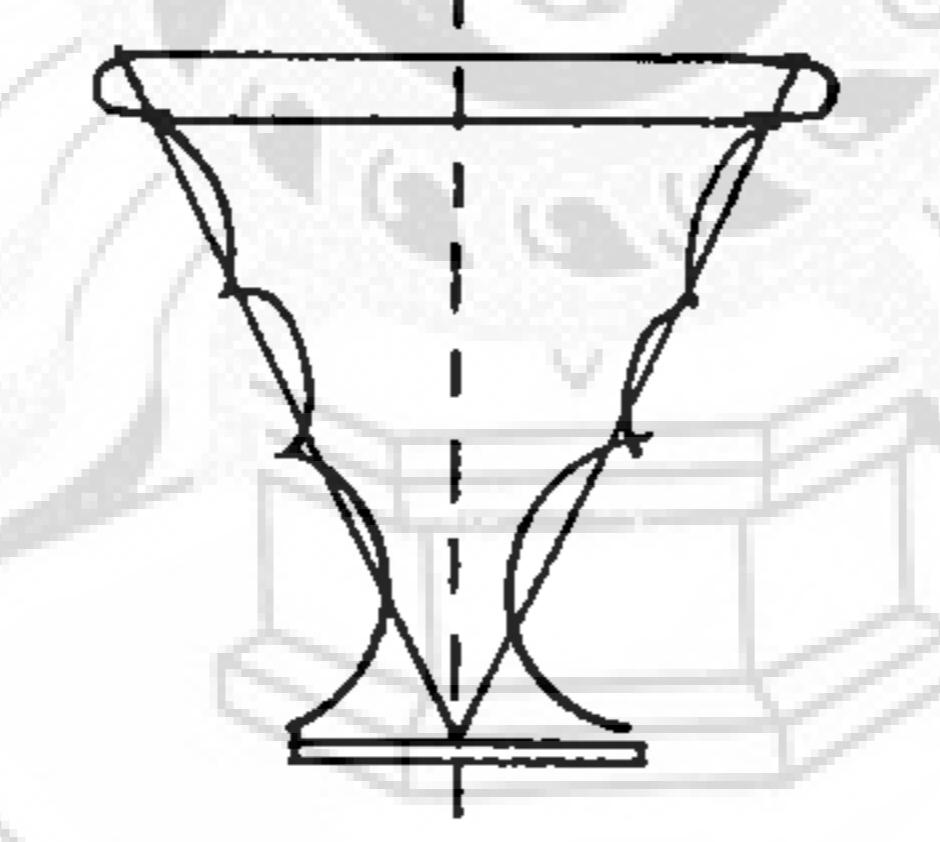
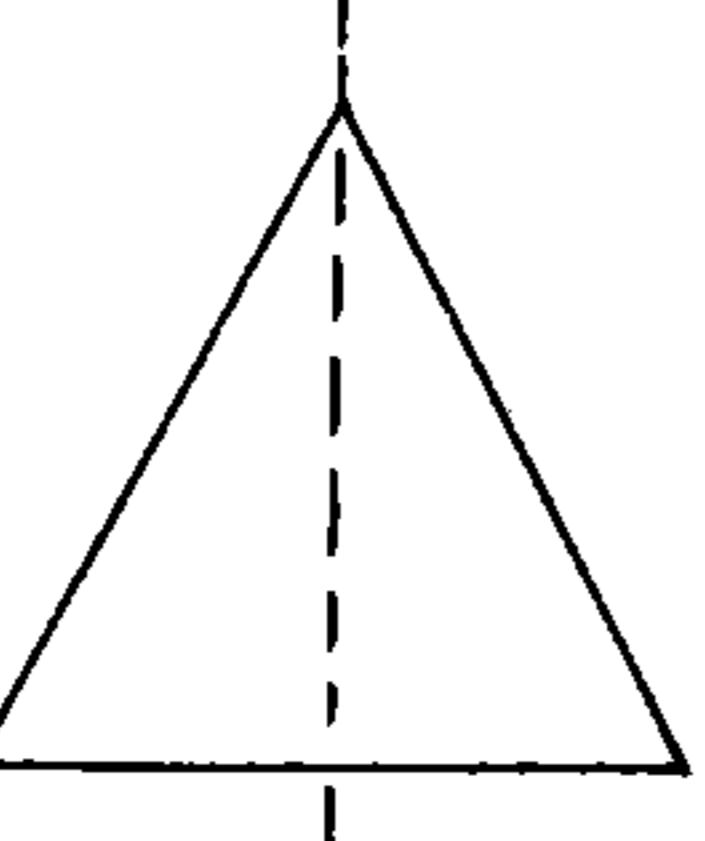
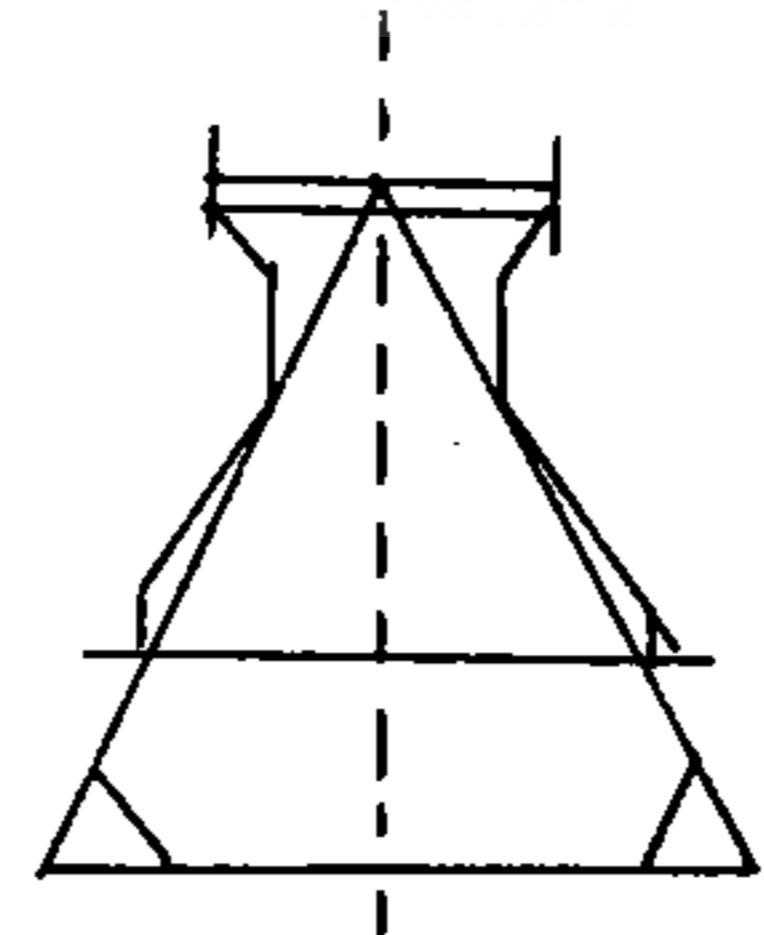
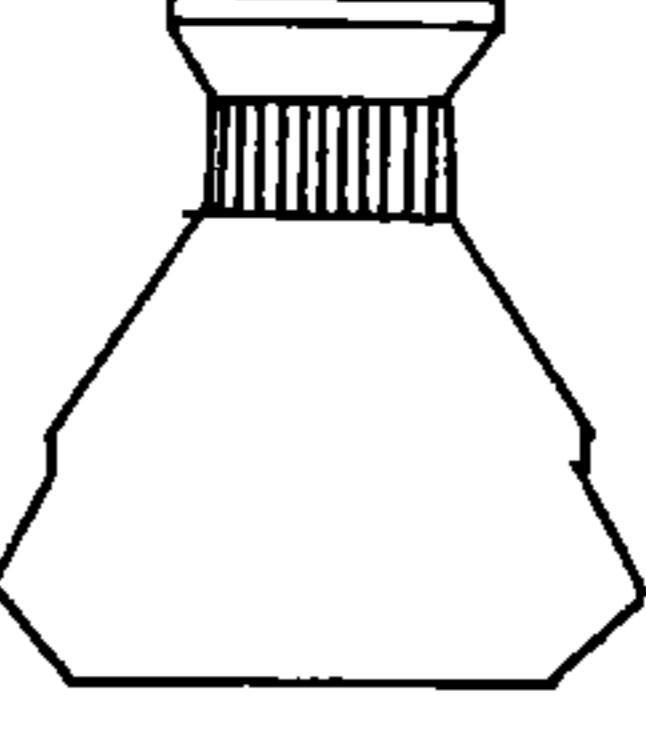

ภาพที่ 19 การใช้ส่วนโค้ง T ช่วยในการออกแบบ

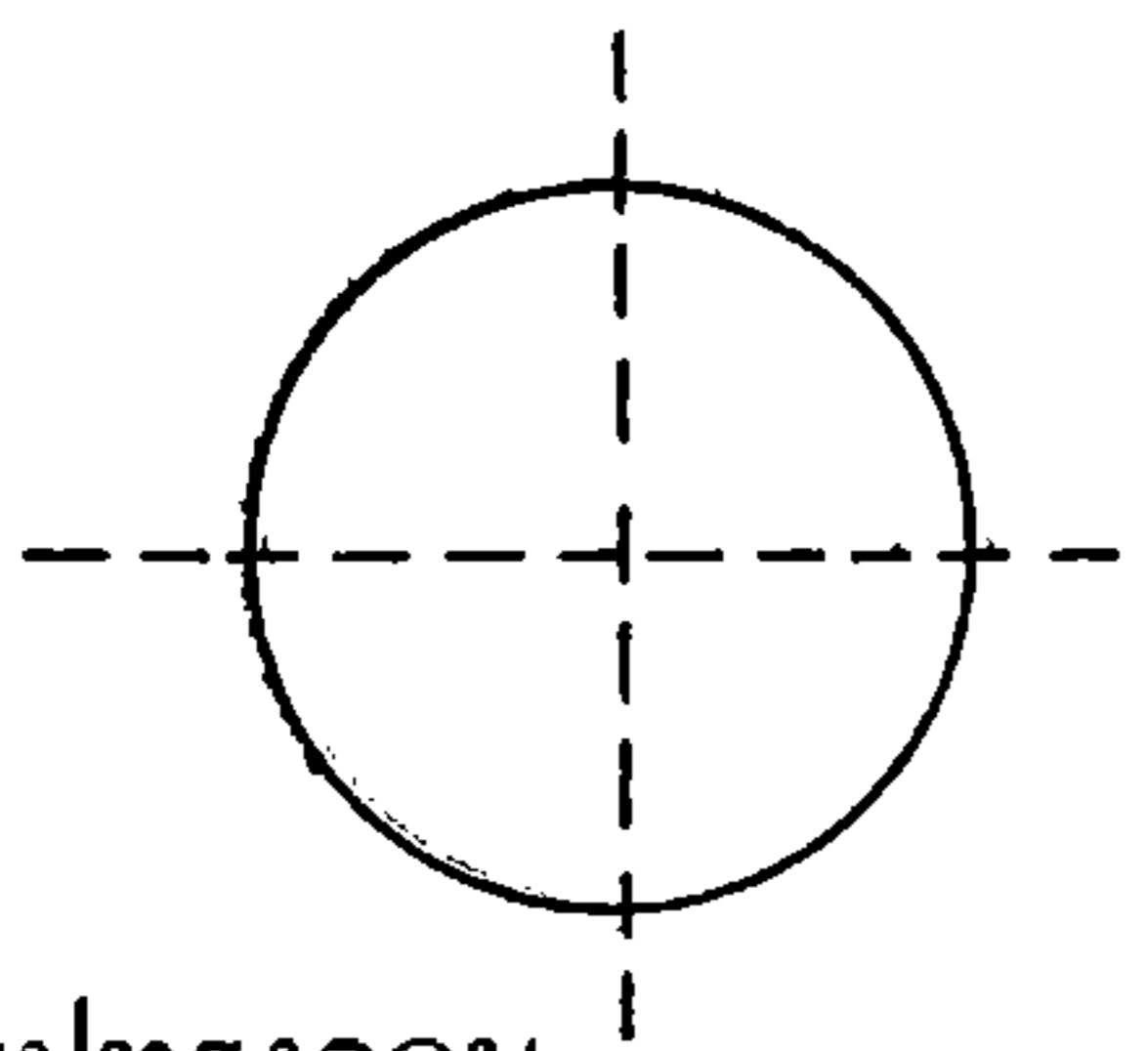
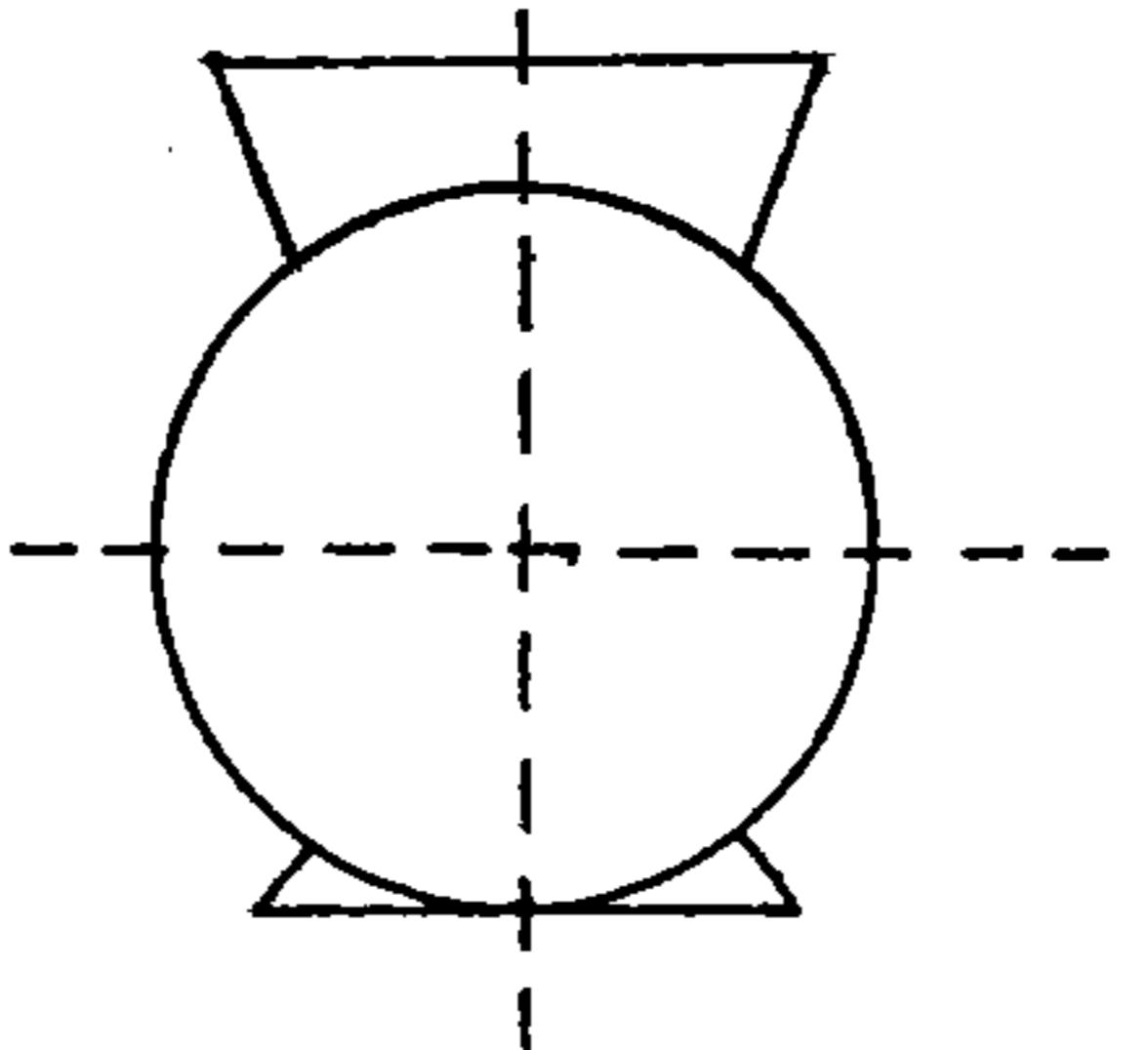
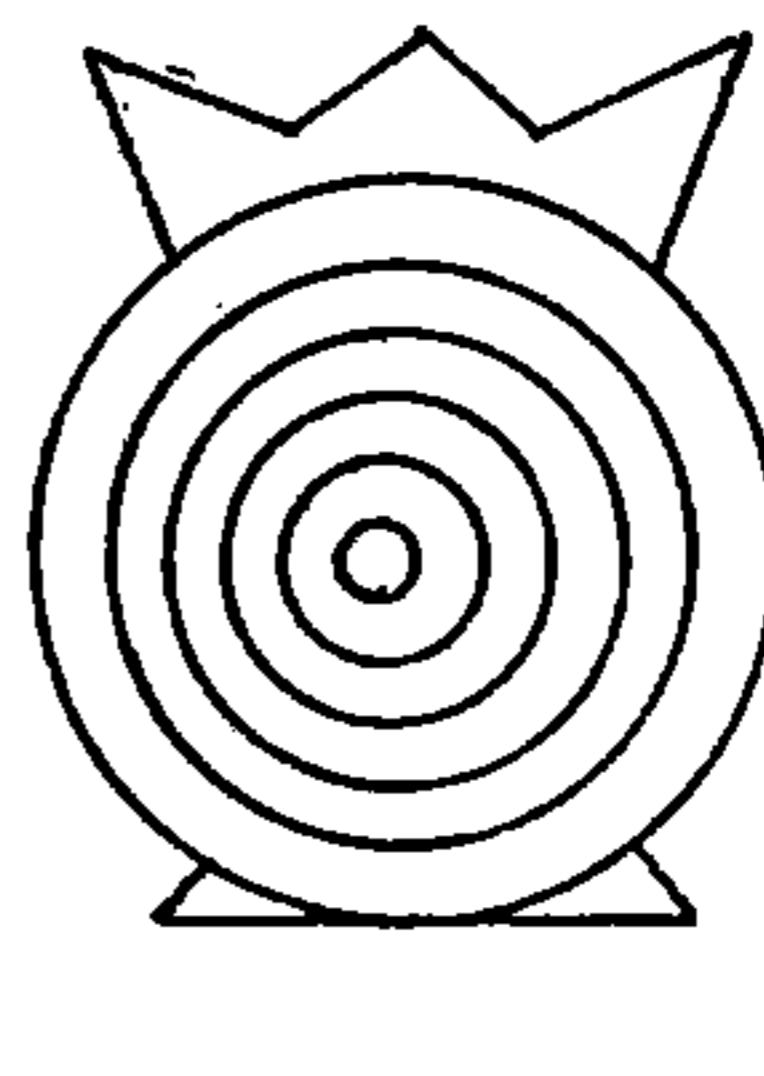
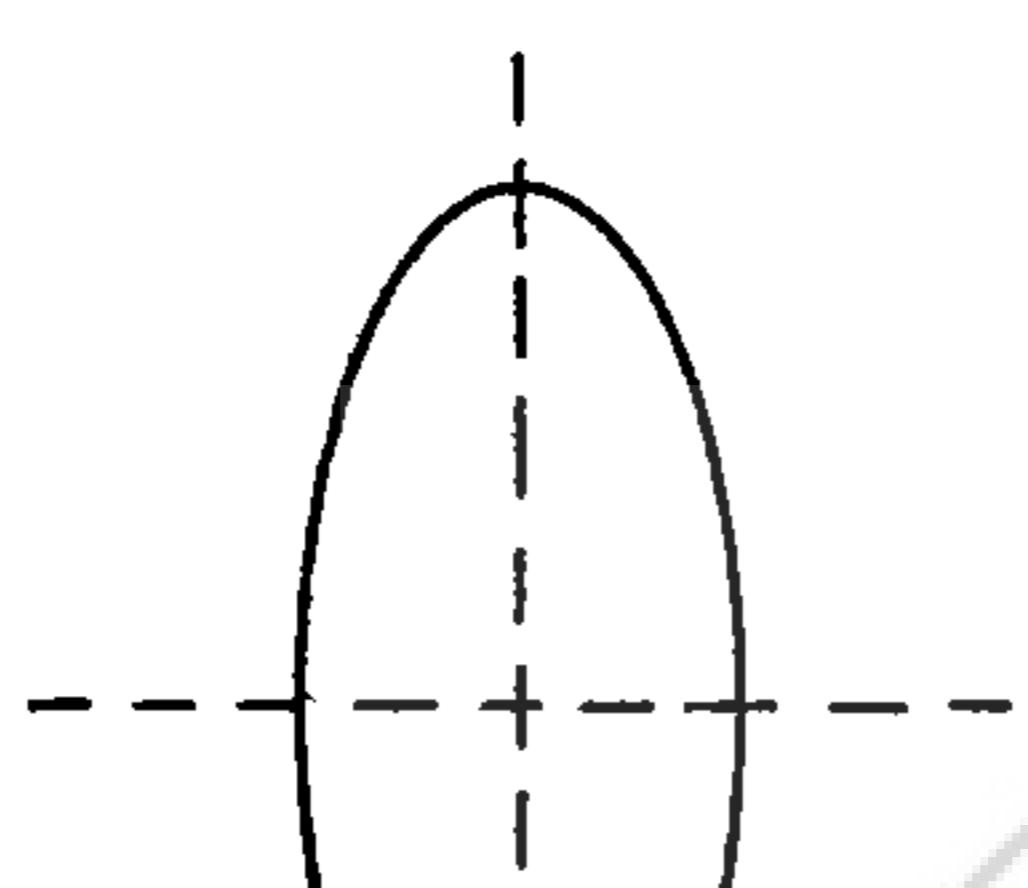
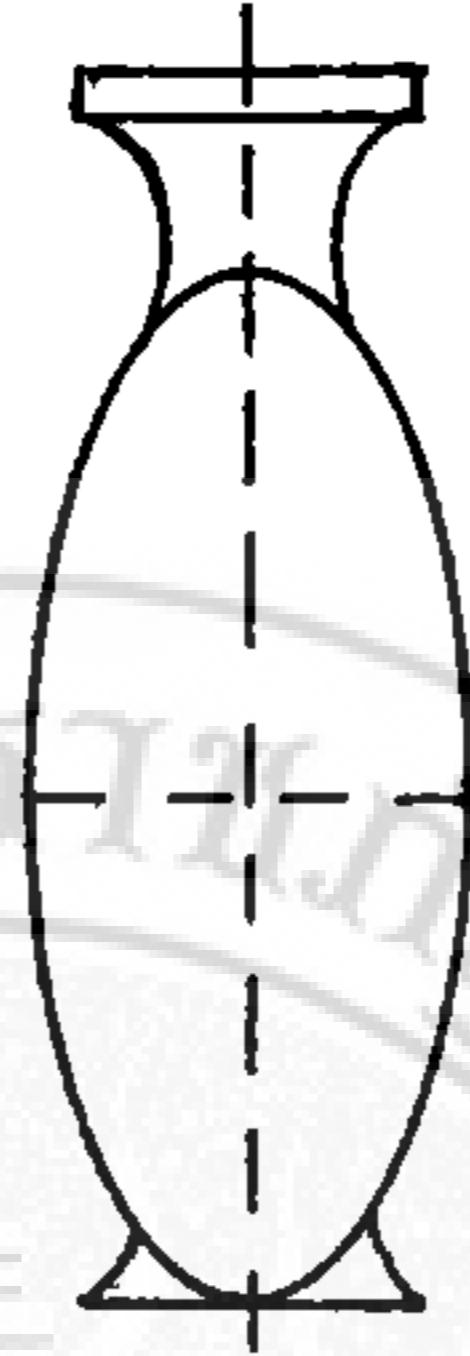
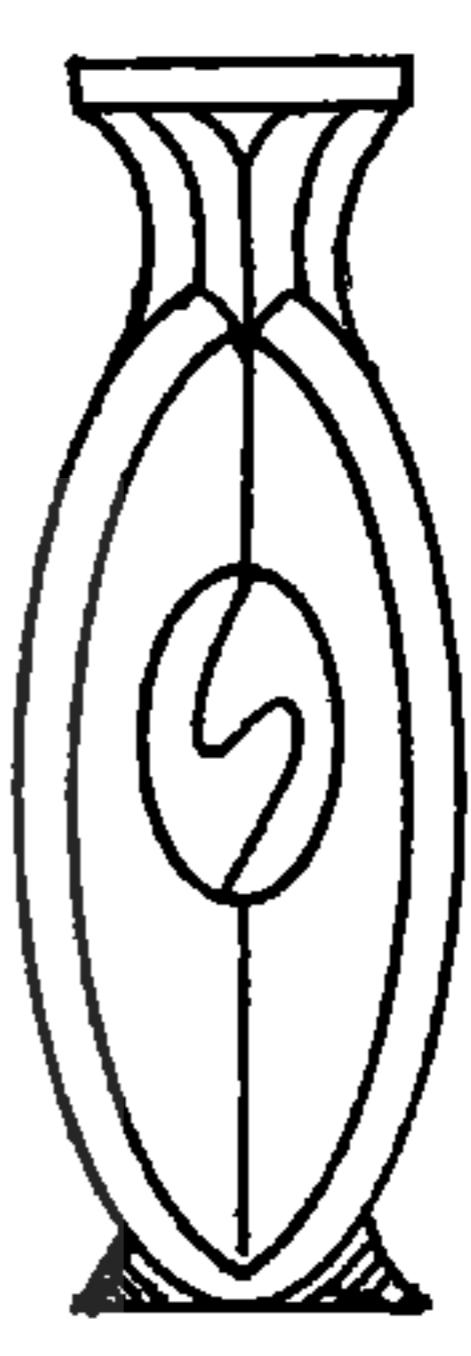
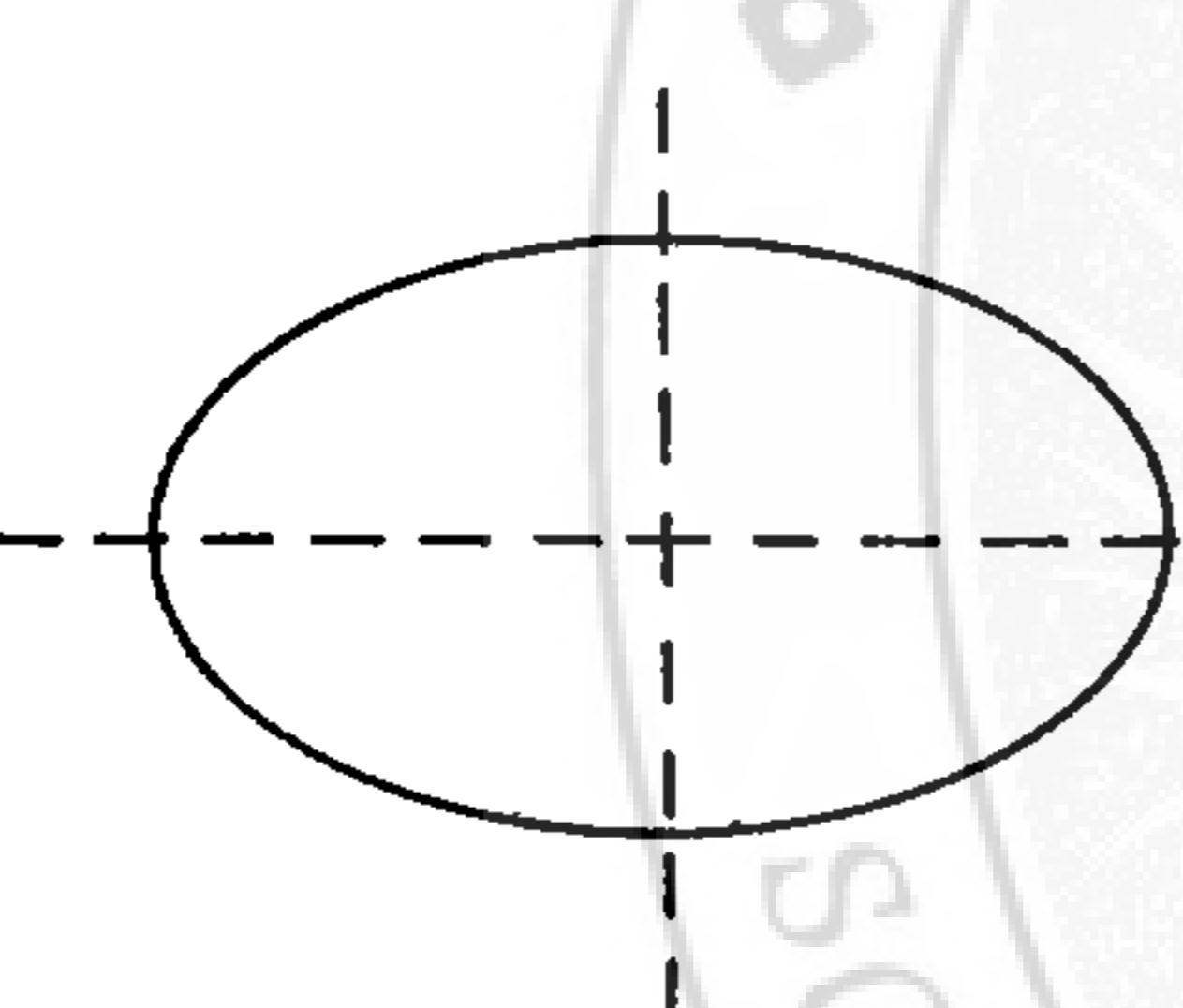
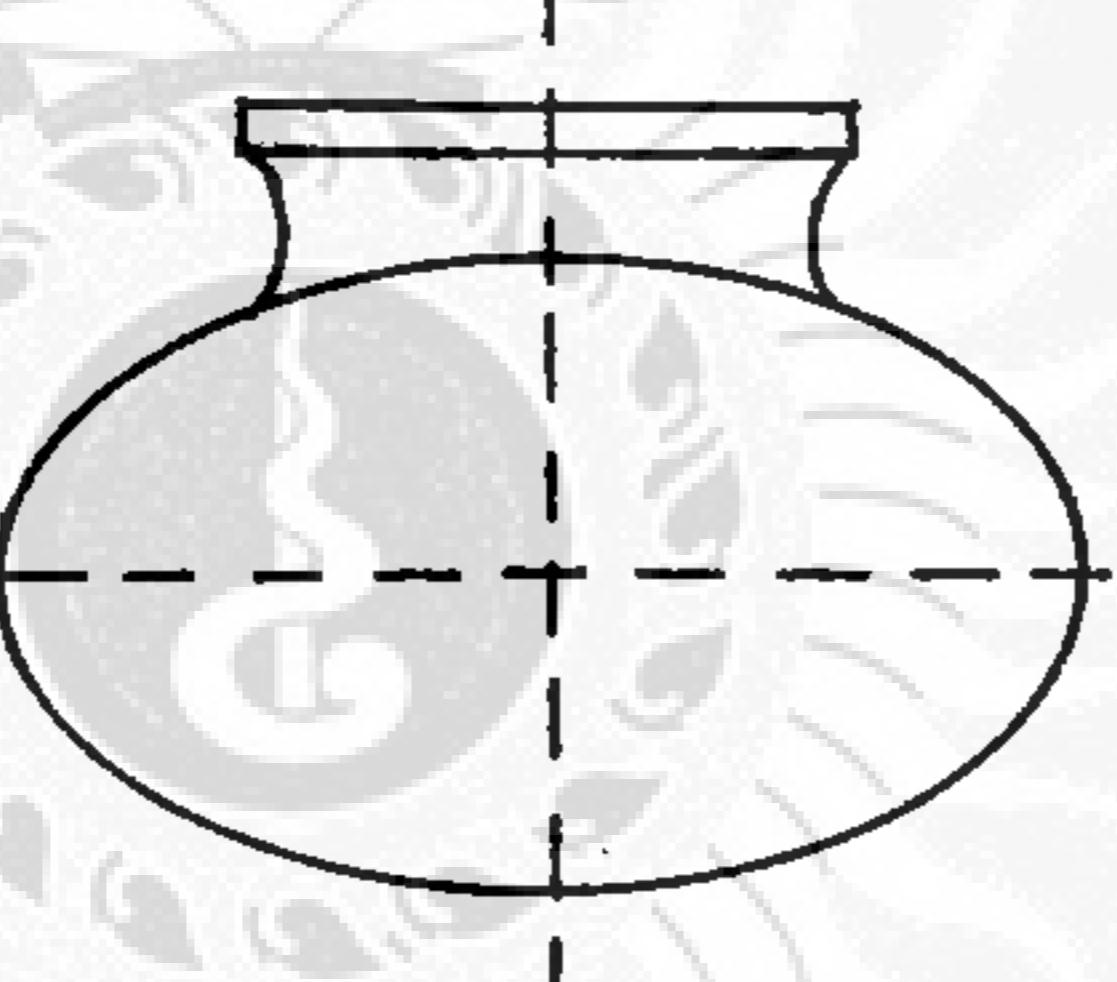
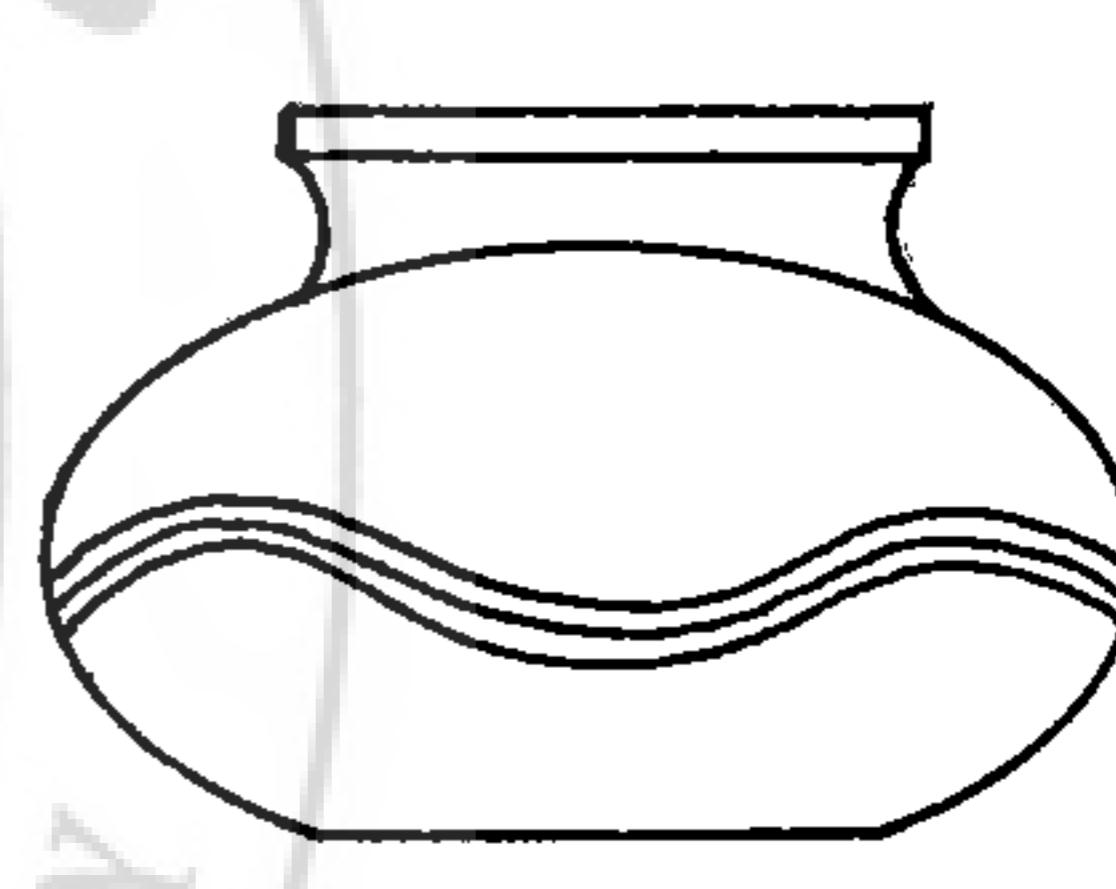
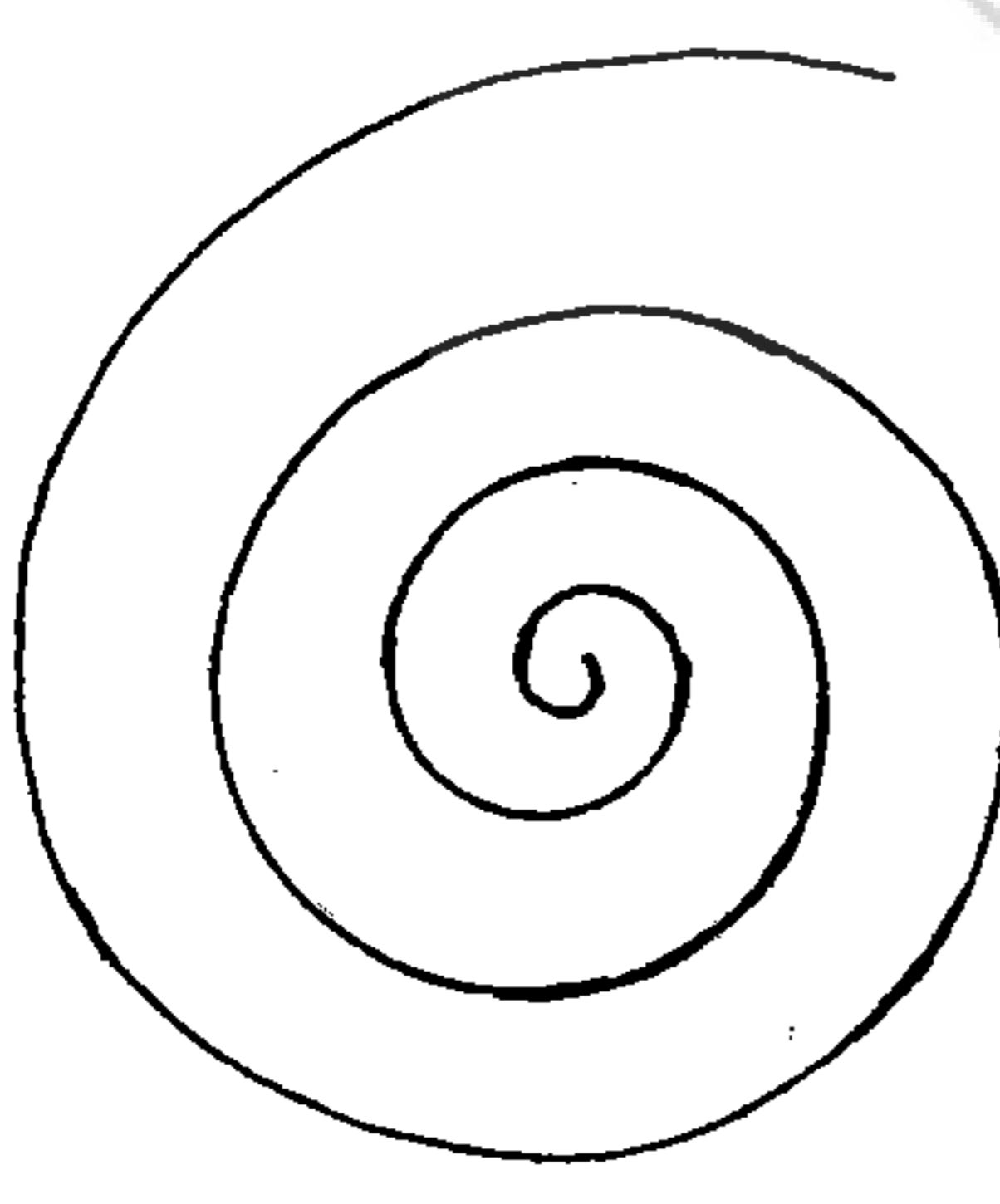
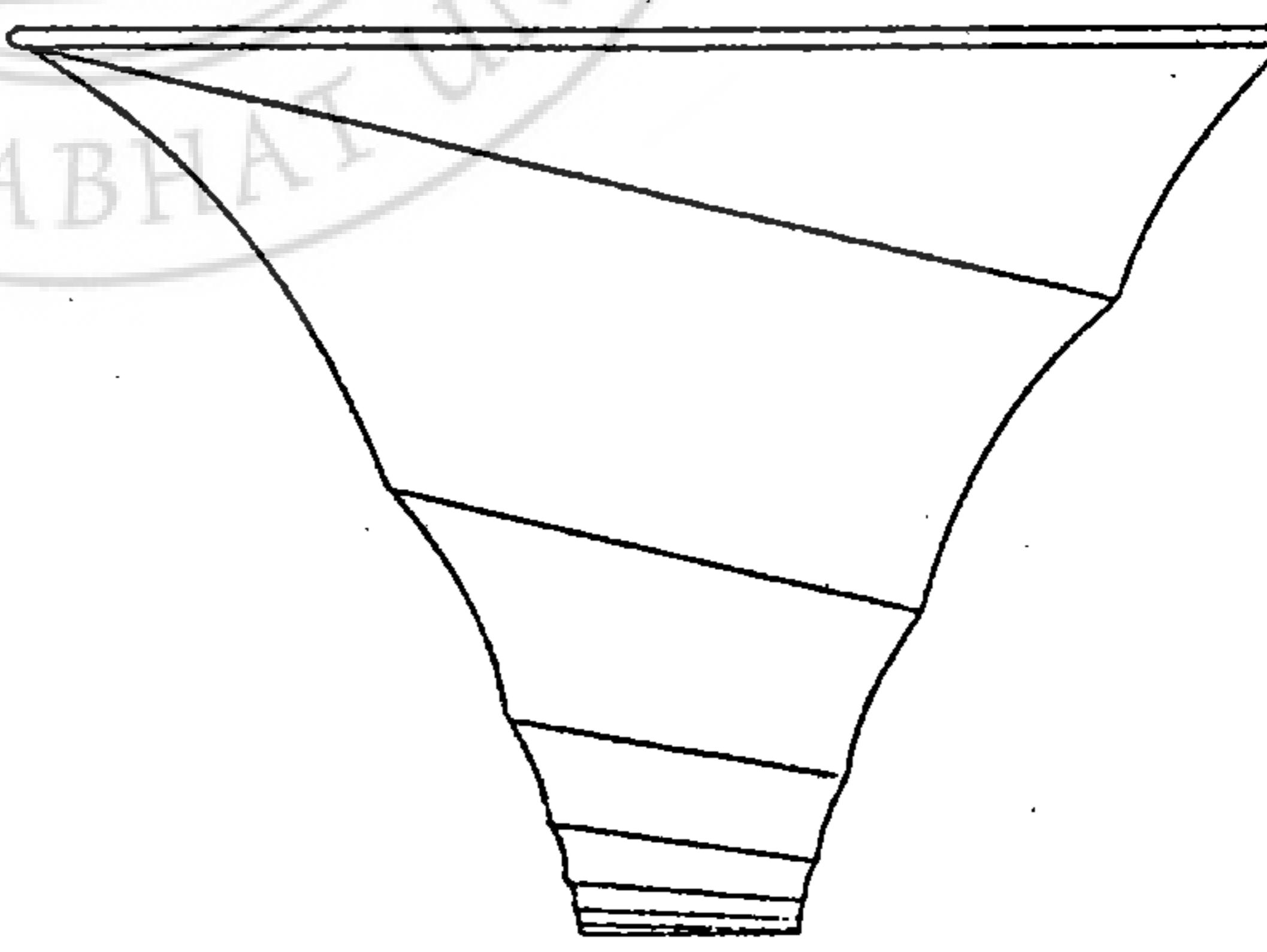
3.1.2 รูปทรง (Form) ในการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา รูปทรงเป็นส่วนที่มองเห็นได้จากภายนอกและก่อให้เกิดการรับรู้ที่ชัดเจนต่อผู้พบเห็นว่าพึงพอใจมากน้อยเพียงใด ดังนั้นการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาจึงมีการนำเสนอฐานความคิดจากรูปทรง ต่าง ๆ มาสร้างสรรค์เป็นผลงานในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ฐานความคิด	รูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา
รูปสี่เหลี่ยมจตุรัส	
รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวนอน	
รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้ง	

ตารางที่ 4 แสดงการออกแบบด้วยรูปทรงสี่เหลี่ยม

ฐานความคิด	รูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา	
 รูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วกว้าง		
 รูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วง่าย		
 รูปสามเหลี่ยมด้านเท่ากว้าง		
 รูปสามเหลี่ยมด้านเท่าง่าย		

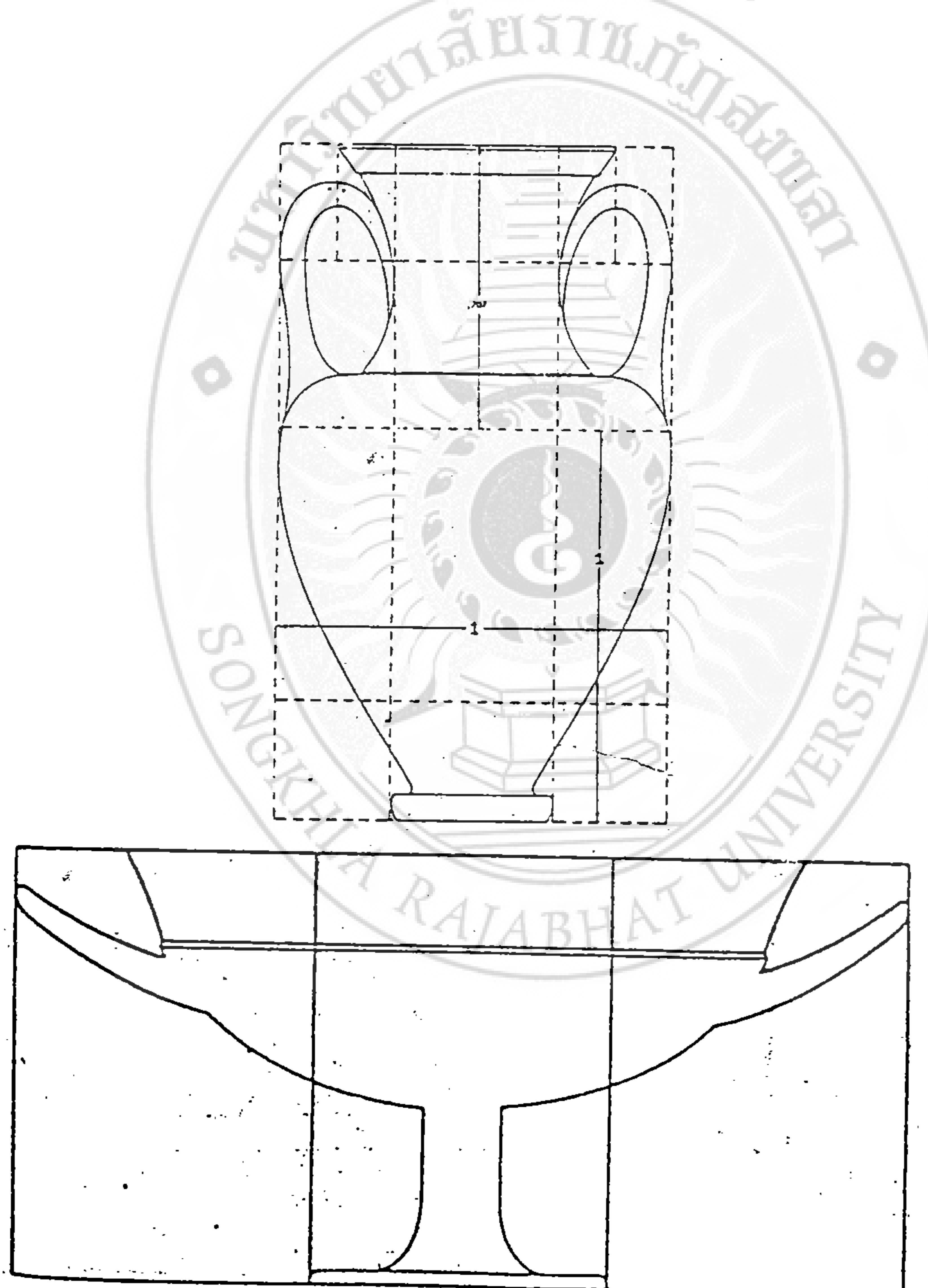
ตารางที่ 5 แสดงการออกแบบด้วยรูปทรงสามเหลี่ยม

ฐานความคิด	รูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา	
รูปทรงกลม		
รูปทรงรีแนวตั้ง		
รูปทรงรีแนวอน		
รูปโถ้งก้นหอย		

ตารางที่ 6 แสดงการออกแบบด้วยรูปทรงกลมและรูปทรงรี

3.1.3 สัดส่วน (Proportion) สัดส่วนถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเป็นอย่างมาก เพราะจะมีผลต่อโครงสร้าง ประโยชน์ใช้สอย และคุณค่าทางความงาม หากนักออกแบบรู้จักนำเอาเรื่องของสัดส่วนมาจัดได้อย่างลงตัว ก็จะทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นมีคุณค่าที่สมบูรณ์แบบ ดังนั้น ในการนำเสนอสัดส่วนมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา สามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ

สัดส่วนที่เน้นความงามอย่างมีระบบ (Academic Proportion) เป็นการออกแบบอย่างมีระบบระเบียบตามหลักการทางเรขาคณิต โดยคำนึงถึงความงามเป็นหลัก สำคัญ เช่น ลักษณะสัดส่วนทองของกรีก (Golden mean Rectangle)

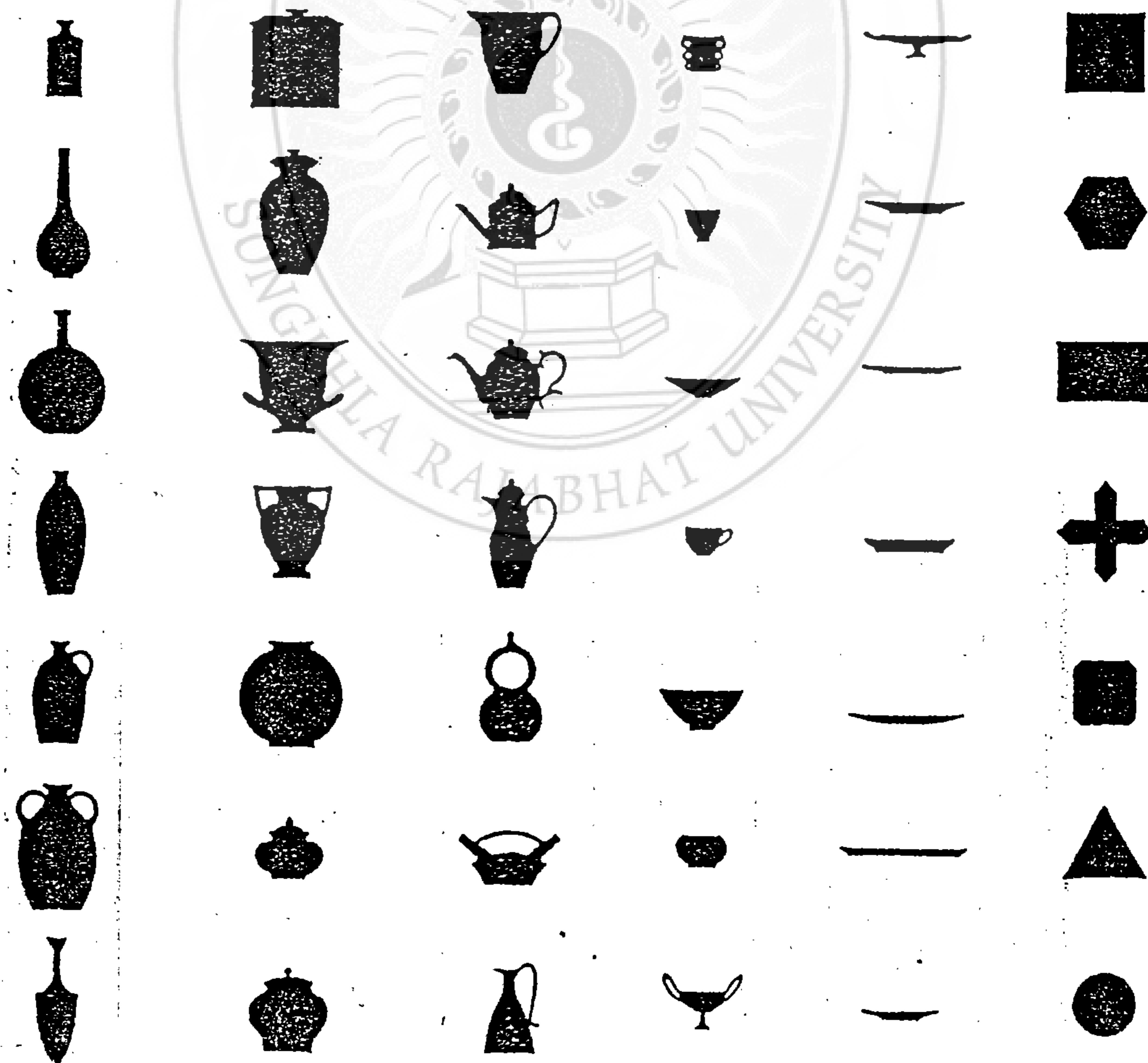
ภาพที่ 20

สัดส่วนแรกนของกรีกที่เกิดจากการคำนวณอย่างมีระบบถือเป็นงานคลาสสิก (Classic)

สัดส่วนที่เน้นประโยชน์ใช้สอย (Function Porportion) หมายถึง สัดส่วนเครื่องปั้นดินเผาที่ออกแบบขึ้นโดยเน้นลักษณะการใช้งานเป็นหลักมากกว่าความงาม (Form Follow Function) การออกแบบจึงต้องคำนึงถึงลักษณะการทำงานของผลิตภัณฑ์ แต่ละประเภทซึ่งแตกต่างกัน แล้วออกแบบให้มีสัดส่วนที่สอดคล้องกับการใช้งานจริงของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ เช่น แจกัน โถ ถ้วย ชาม กระปุก เหยือก ไห เป็นต้น เมื่อได้สัดส่วนที่ต้องการแล้วจึงคิดปรับปรุงตกแต่ง ให้เกิดความงามเป็นอันดับต่อไป (ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์, 2533 หน้า 155,160)

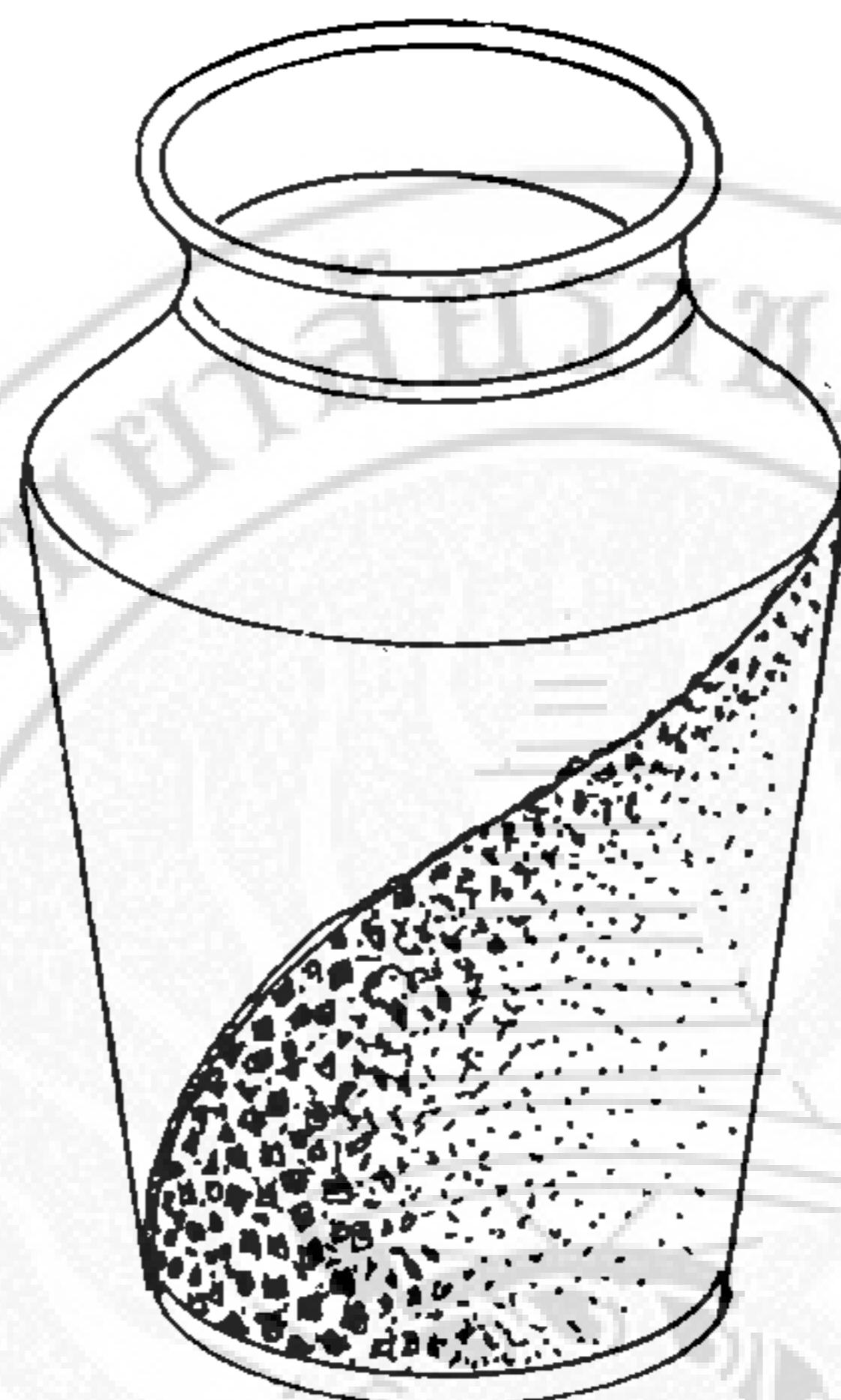
ภาพที่ 21 สัดส่วนเครื่องปั้นดินเผาที่เน้นประโยชน์ใช้สอยต่าง ๆ กัน

แจกันและ ภาชนะสำหรับ ใส่ของเหลว	โถ กระปุก หม้อ สำหรับใส่ของ- เหลวและแข็ง	เหยือก ถ้วยชา และคนโถ	ถ้วย ชาม สำหรับใส่น้ำ และอาหาร	ถ้วยและจาน สำหรับใส่ อาหาร	กระเบื้อง ประดับ ผนังพื้น
---------------------------------------	--	--------------------------	--------------------------------------	----------------------------------	---------------------------------

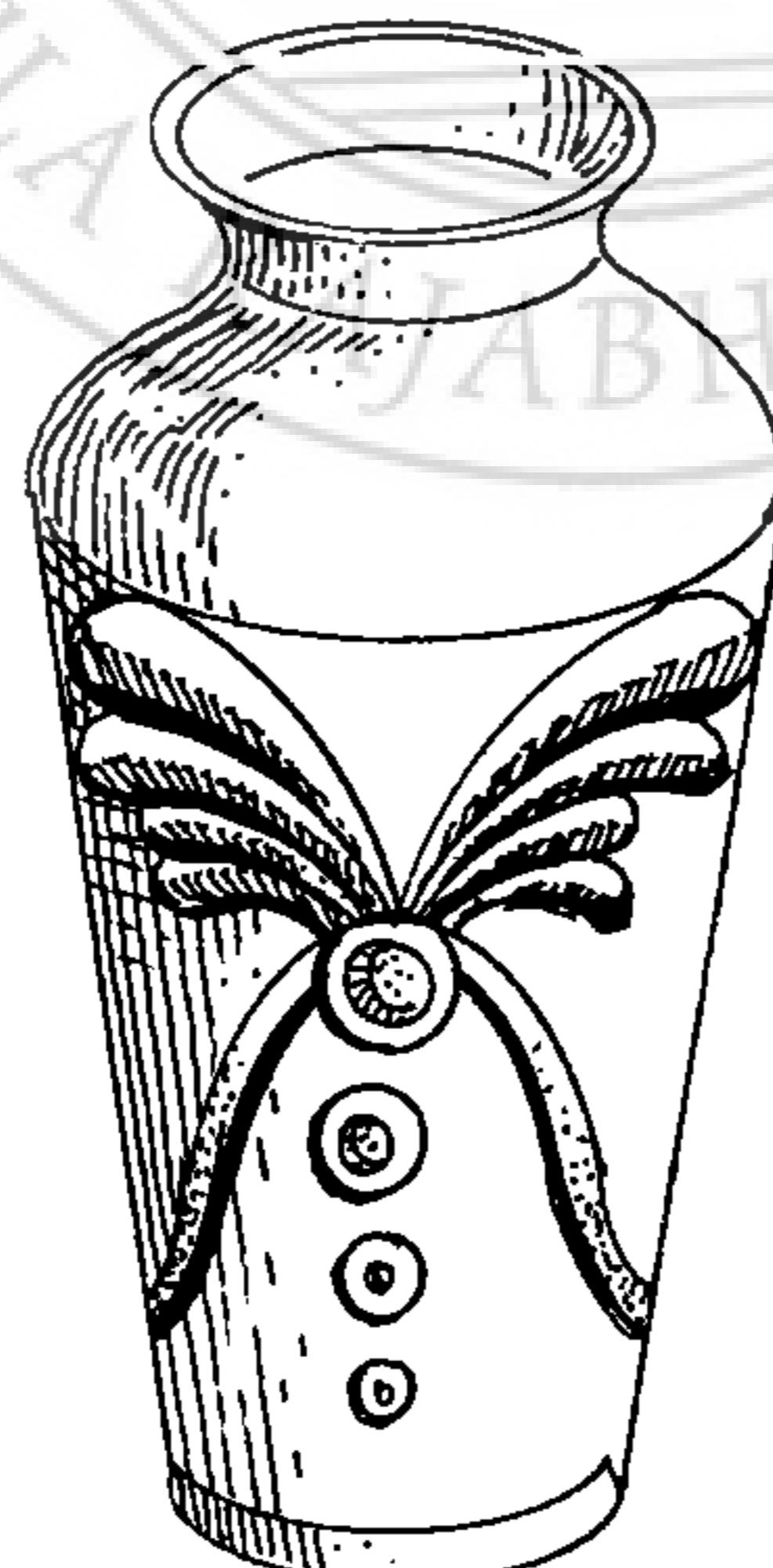
3.1.4 พื้นผิว (Texture) ลักษณะพื้นผิวนอกจากจะช่วยกระตุ้นประสาทสัมผัสได้ แล้ว คุณสมบัติของพื้นผิวลักษณะต่าง ๆ ยังก่อให้เกิดความแตกต่างและจุดเด่นขึ้นในตัว ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่เราทำการออกแบบได้เป็นอย่างดีอีกด้วย โดยทำได้ 2 ลักษณะ ด้วยกัน คือ

การออกแบบพื้นผิวให้เกิดความแตกต่าง หมายถึง การออกแบบที่ทำให้พื้นผิวเกิดความแตกต่างในตัวงาน เช่น พื้นผิวเรียบกับพื้นผิวขรุขระ พื้นผิvmันกับพื้นผิวด้าน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

ภาพที่ 22 การออกแบบพื้นผิวให้แตกต่าง

การออกแบบพื้นผิวให้เกิดจุดเด่น หมายถึง การออกแบบที่นำเอาพื้นผิวหรือ ลวดลายที่มีความแตกต่างกันมาจัดวางองค์ประกอบใหม่ โดยมุ่งเน้นให้เกิดจุดเด่นขึ้นใน ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ตัวอย่างเช่น

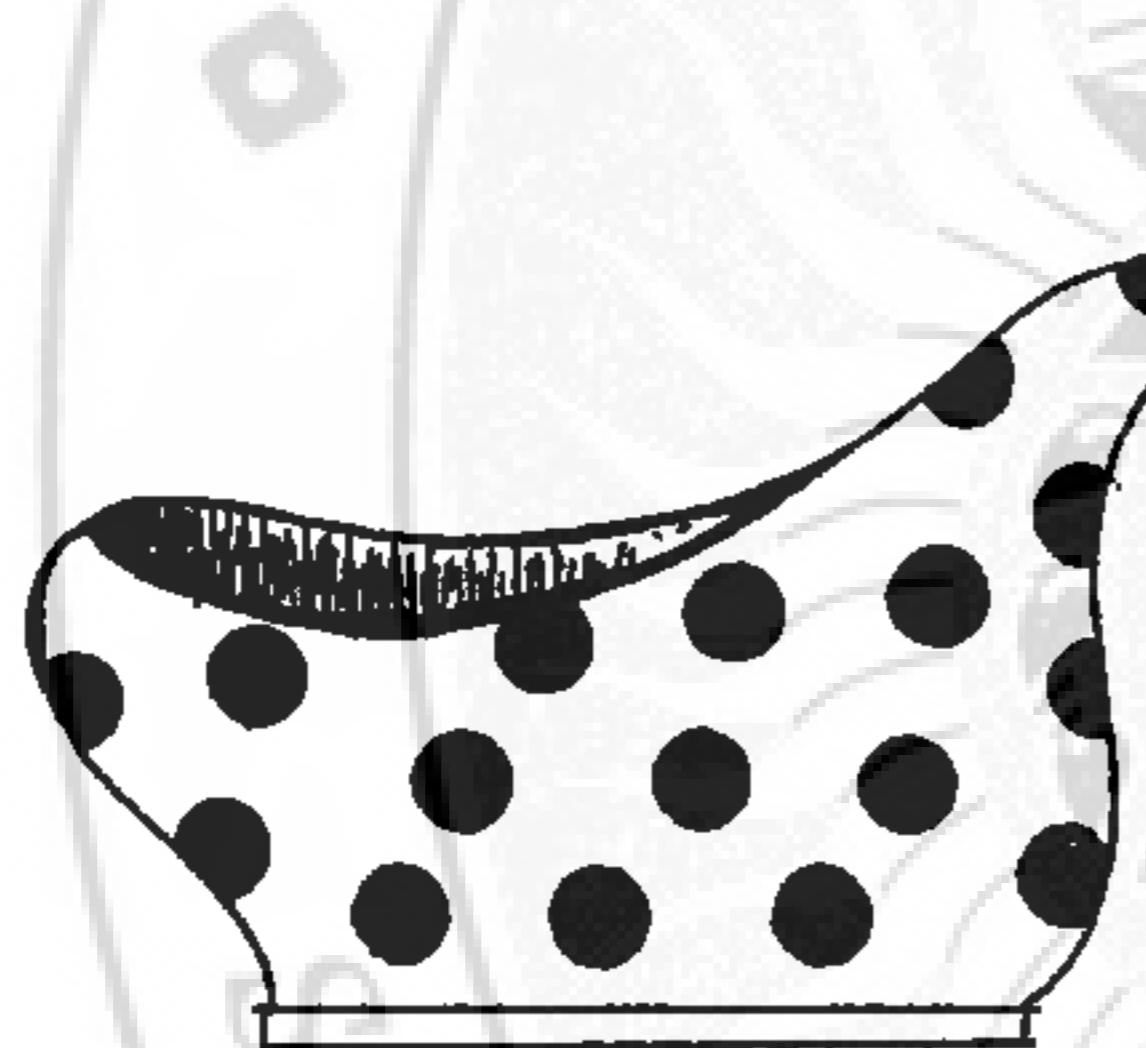
ภาพที่ 23 การออกแบบพื้นผิวให้เกิดจุดเด่น

สรุปได้ว่าจากหลักการออกแบบขึ้นพื้นฐาน นักออกแบบสามารถนำเอาองค์ประกอบต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้กับการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาได้อย่างมากมาย ทั้งยังส่งผลต่อการสร้างงานที่มีคุณภาพในด้านความงามและประโยชน์ใช้สอย

3.2 การออกแบบลวดลายเครื่องปั้นดินเผา

เรื่องของ “ลวดลาย” มีส่วนสัมพันธ์กับเครื่องปั้นดินเผามาก จะเห็นได้ว่าภายนอกเครื่องปั้นดินเผาจะต่าง ๆ ตัวแต่ละตัวจะถูกจัดวางให้สวยงาม ล้วนแล้วแต่ว่ามีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างด้านสุนทรียะ ก็ด้วยลวดลายที่ปรากฏบนภายนอกนั่นเอง ในปัจจุบันจึงมีการนำอาหลักการออกแบบมาใช้เกี่ยวกับการสร้างลวดลายบนภายนอกเครื่องปั้นดินเผามากมาย พอสรุปได้ดังนี้

3.2.1 การสร้างลวดลายด้วยจุด ถือเป็นลวดลายพื้นฐานง่าย ๆ ที่นำมาตกแต่งภายนอกเครื่องปั้นดินเผาได้หลายรูปแบบ บางครั้งก็นำไปประกอบกับลายเส้น ทำให้งานดูเรียบง่ายน่ารัก และไม่ล้าสมัย

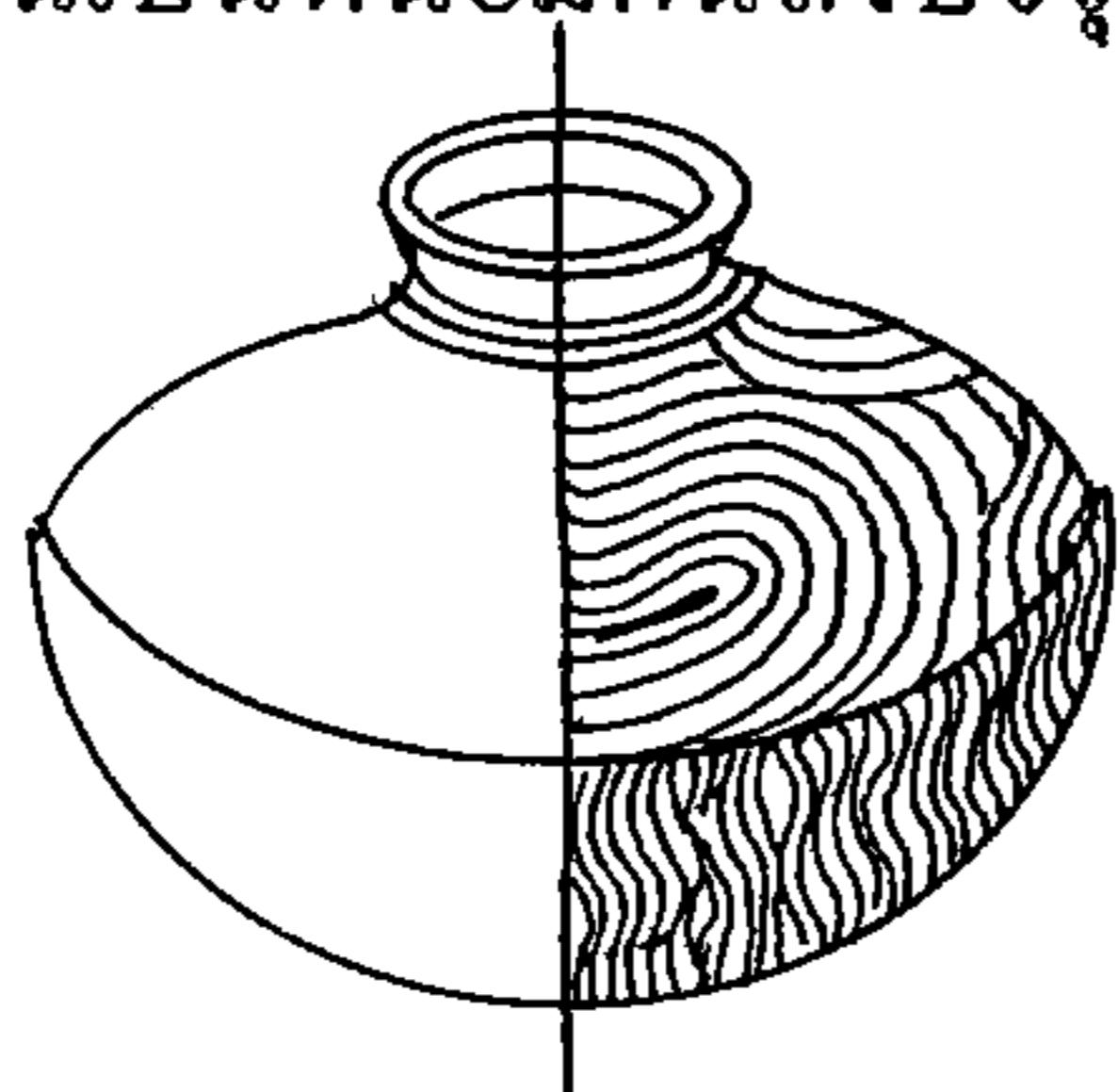

ภายนอกลวดลายจุด

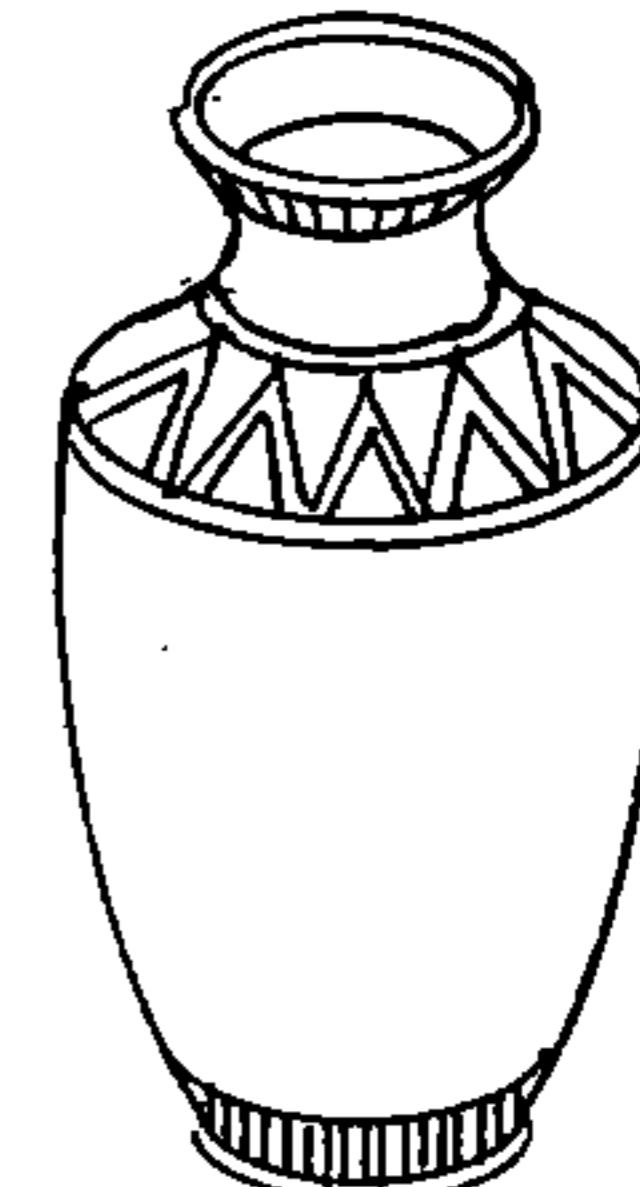

ภายนอกลวดลายจุดประกอบลายเส้น

3.2.2 การสร้างลวดลายด้วยเส้น ลักษณะของเส้นที่ใช้ในการออกแบบลวดลายภายนอกเครื่องปั้นดินเผาส่วนใหญ่จะนิยมใช้เส้นราศีนิต เช่น เส้นตรง เส้นหยก เส้นโค้ง เป็นต้น โดยเฉพาะภายนอกดินเผาสมัยโบราณเชียง มีการใช้เส้นในการสร้างลวดลายได้อย่างสวยงามมากจนเป็นที่นิยมกันถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 26 ลวดลายเส้นบนผิวภายนอกดินเผาสมัยโบราณเชียง

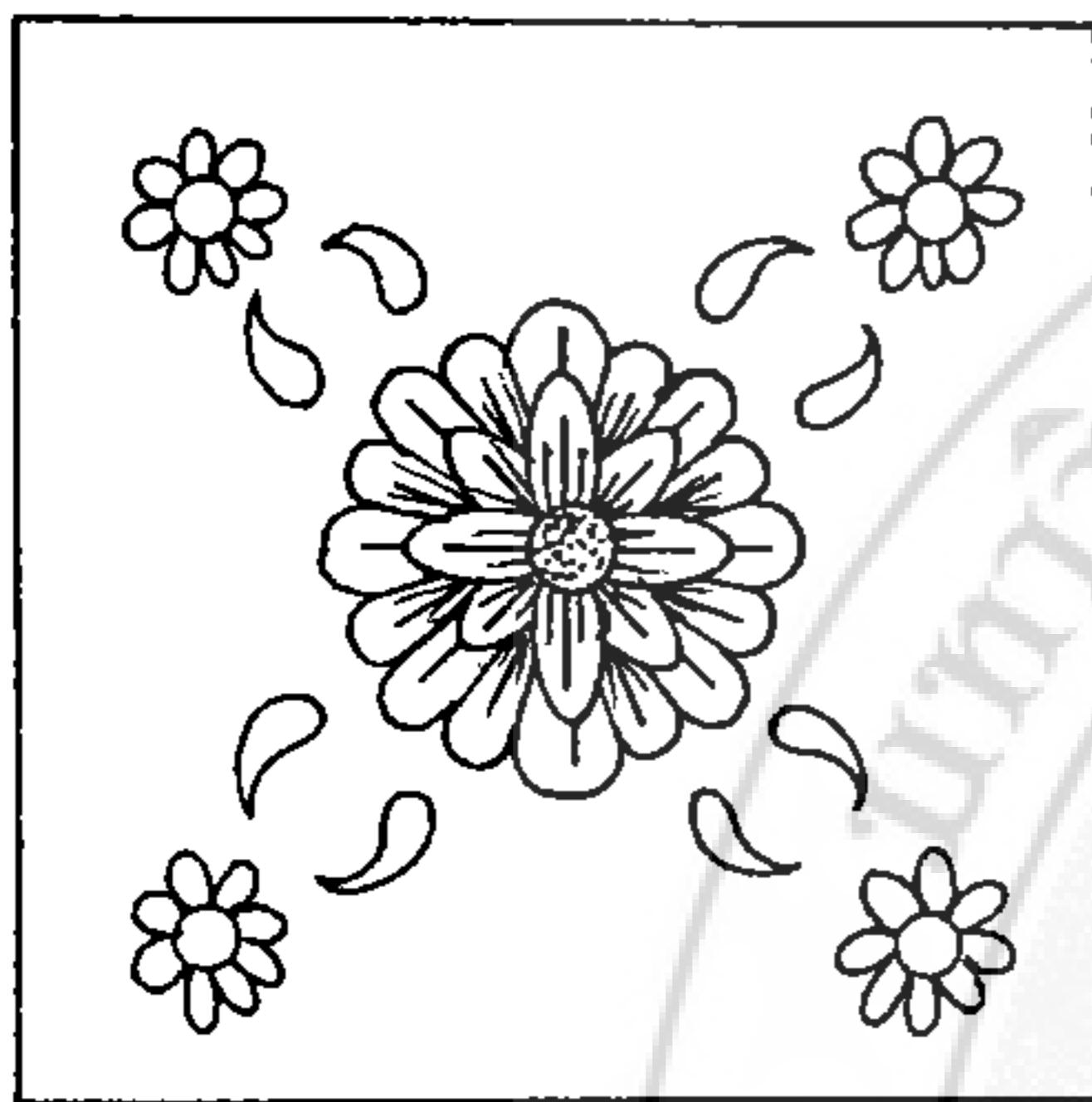

ภาพที่ 27 ลวดลายเส้นราศีนิต

3.2.3 การสร้างลวดลายด้วยรูปทรง ลักษณะของรูปทรงสามารถนำมาออกแบบลวดลายได้หลายลักษณะ พожะแบ่งได้ดังนี้

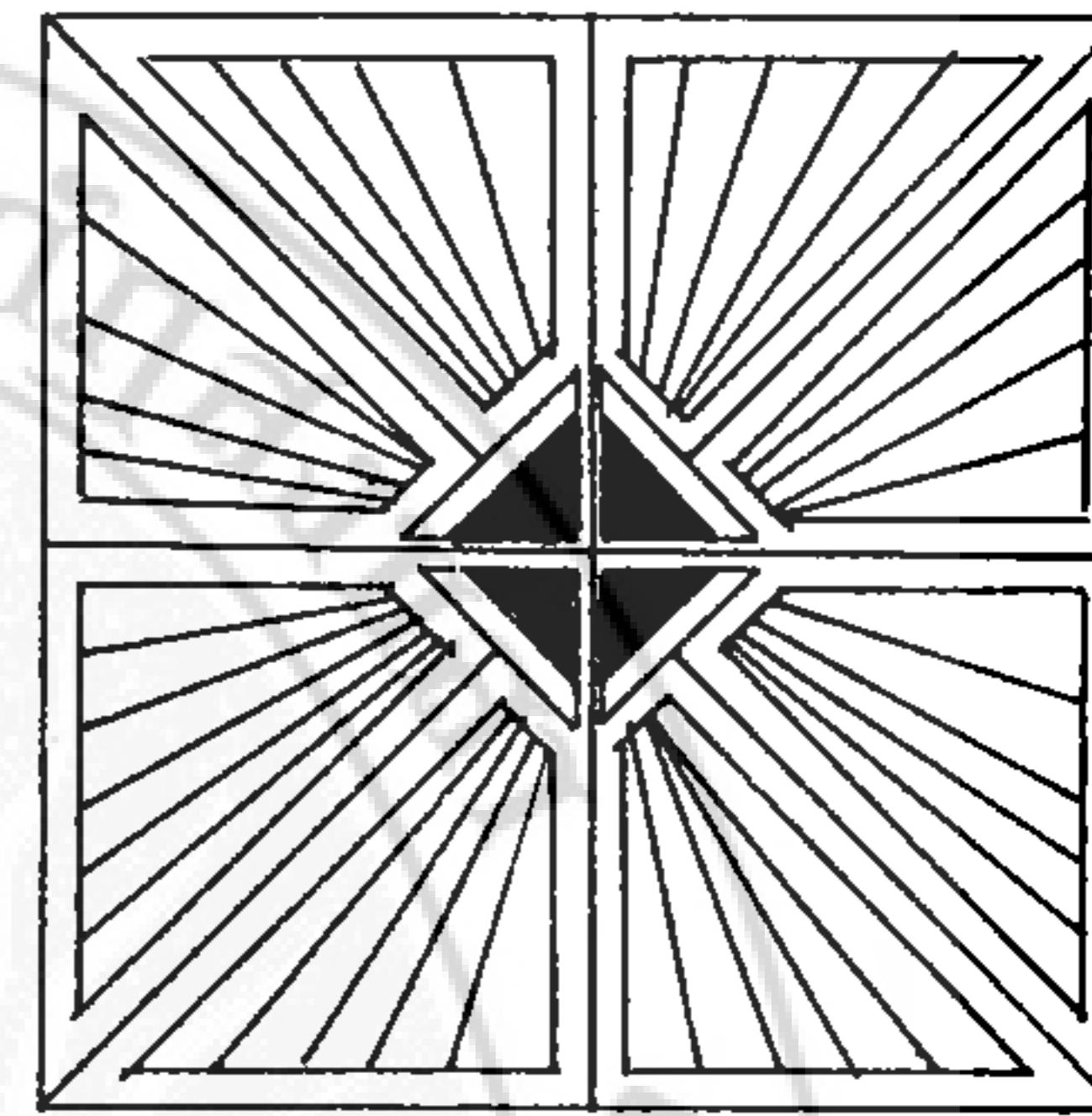
รูปทรง-รูปทรงธรรมชาติ เป็นการออกแบบโดยเลียนแบบจากธรรมชาติ รูปทรงเรขาคณิต ใช้รูปทรงทางเรขาคณิตมาประกอบกันให้เกิดลวดลายที่สวยงาม

รูปทรง-รูปทรงอิสระ ลวดลายลักษณะนี้เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของผู้ออกแบบที่จะเขียนลวดลายอย่างอิสระ ตามความคิดของตัวเอง

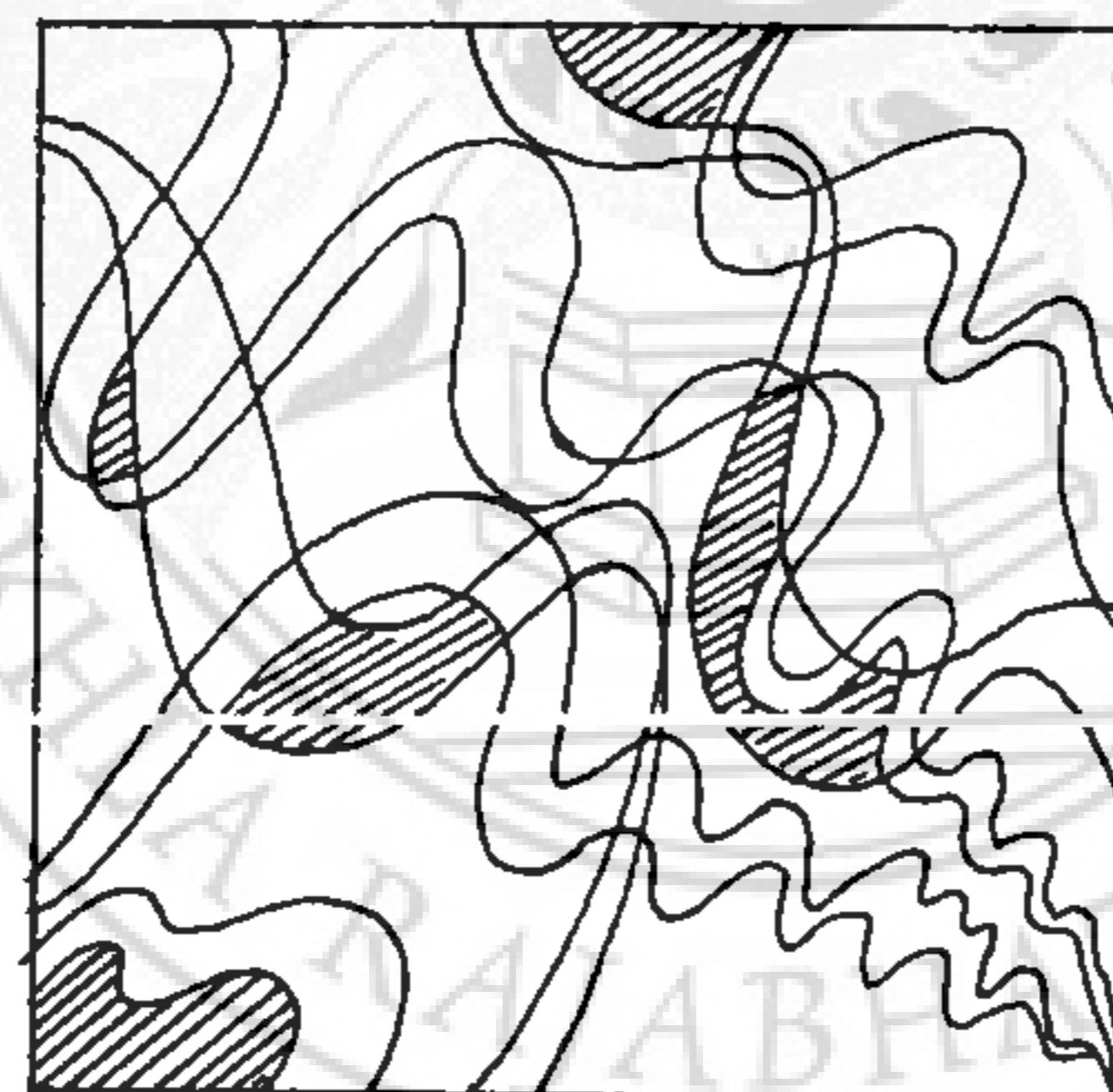
ภาพที่ 28

ลวดลายรูปทรงธรรมชาติ

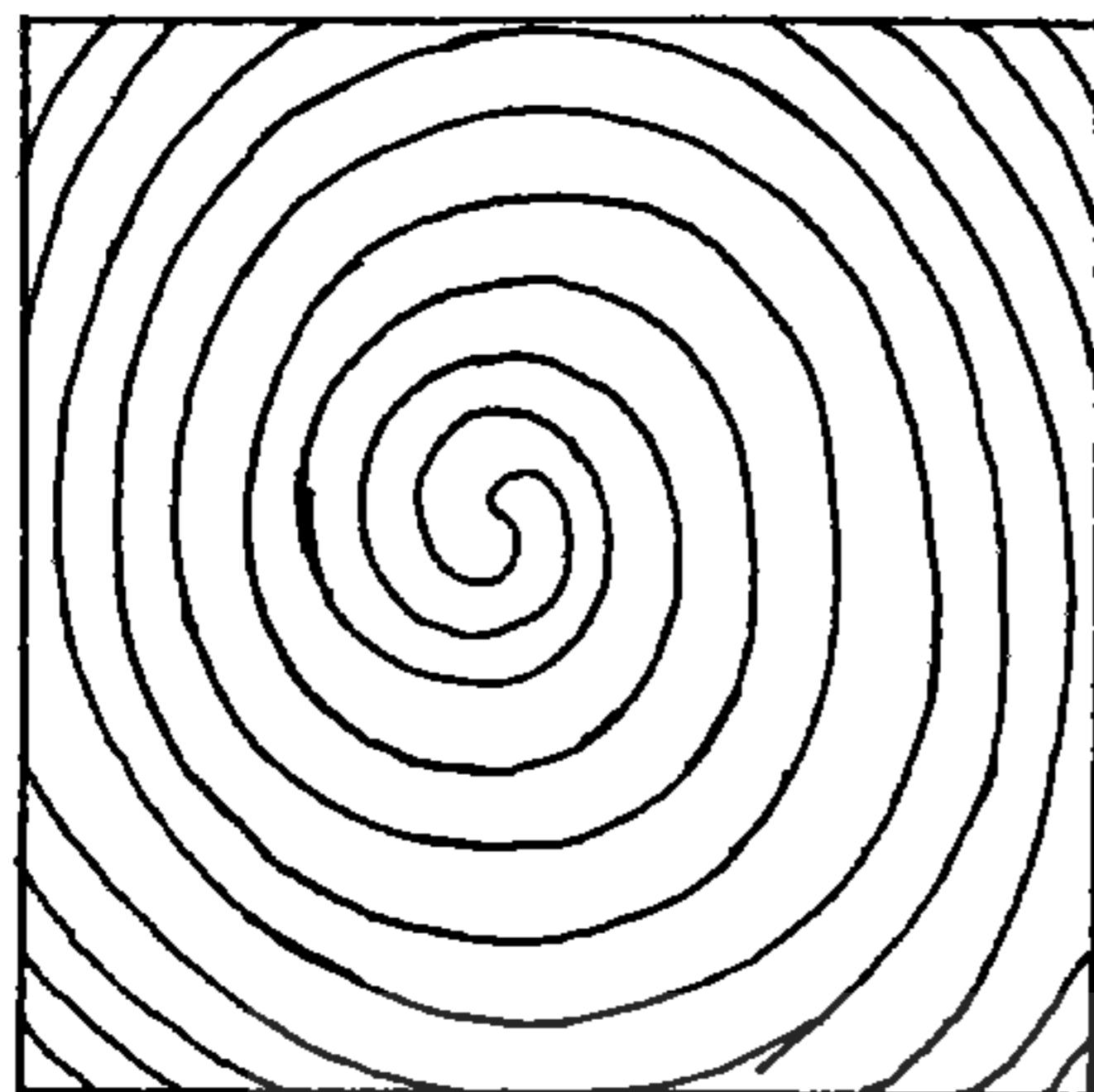
ภาพที่ 29

ลวดลายรูปทรงเรขาคณิต

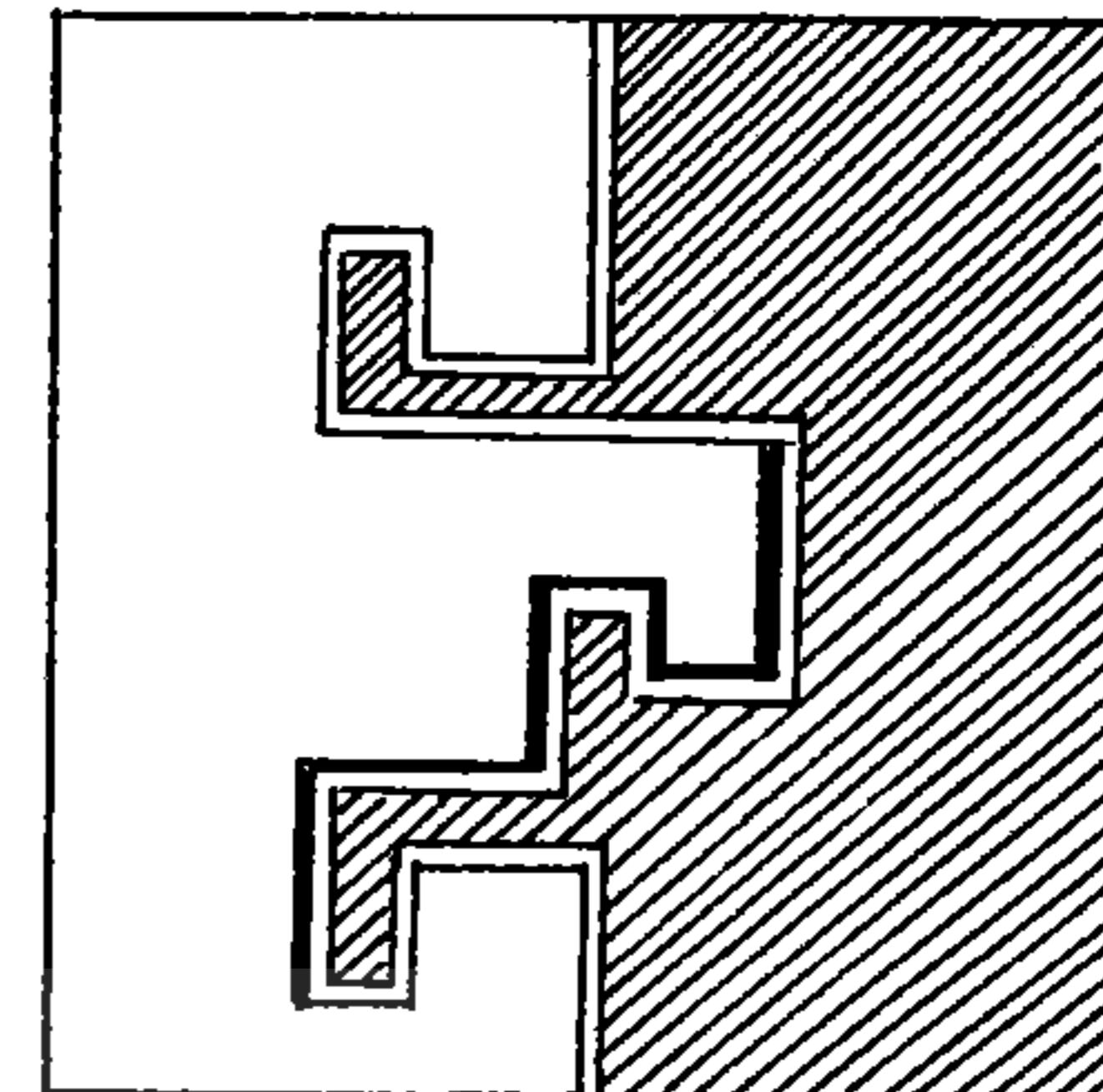
ภาพที่ 30 ลวดลายรูปทรงอิสระ

3.2.4 การสร้างลวดลายโดยใช้รูปและพื้น เป็นการอุกแบบโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ของรูปและพื้นให้มีความประสานกลมกลืนกัน ลวดลายบนผิวภาชนะจะมีลักษณะคล้ายกันระหว่างรูปและพื้น จนแยกไม่ออกว่าอันไหนรูปอันไหนพื้น ลวดลายประเภทนี้จึงมีความงามไปอีกลักษณะหนึ่ง ทำให้ดูแล้วลวดลายมีความกลมกลืนกันทั้งชิ้นงาน ตัวอย่างเช่น ลวดลายเขียนสีบนภาชนะดินเผาบ้านเชียง เป็นต้น

ภาพที่ 31

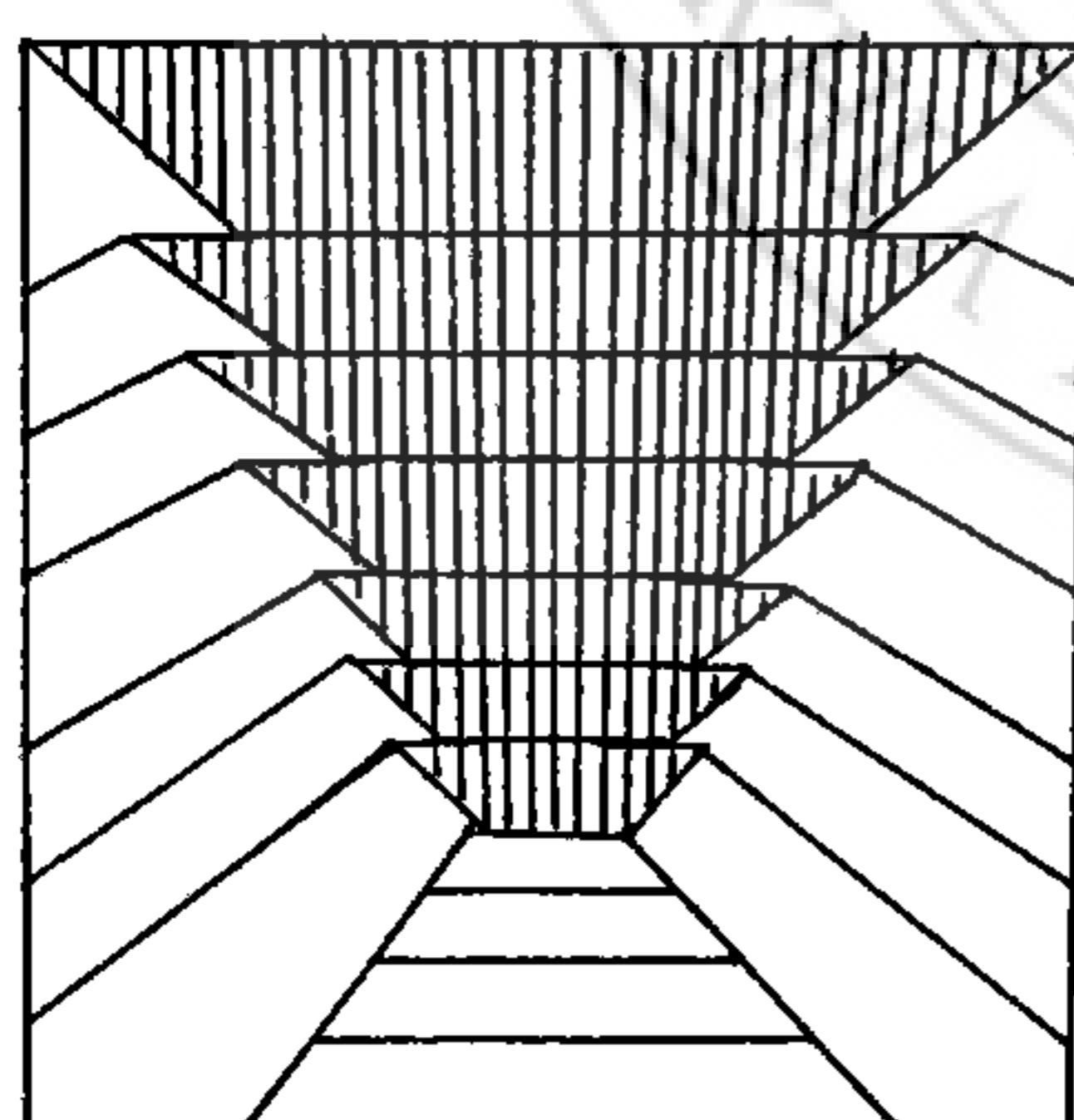
ลวดลายรูปและพื้นของบ้านเรียง

ภาพที่ 32

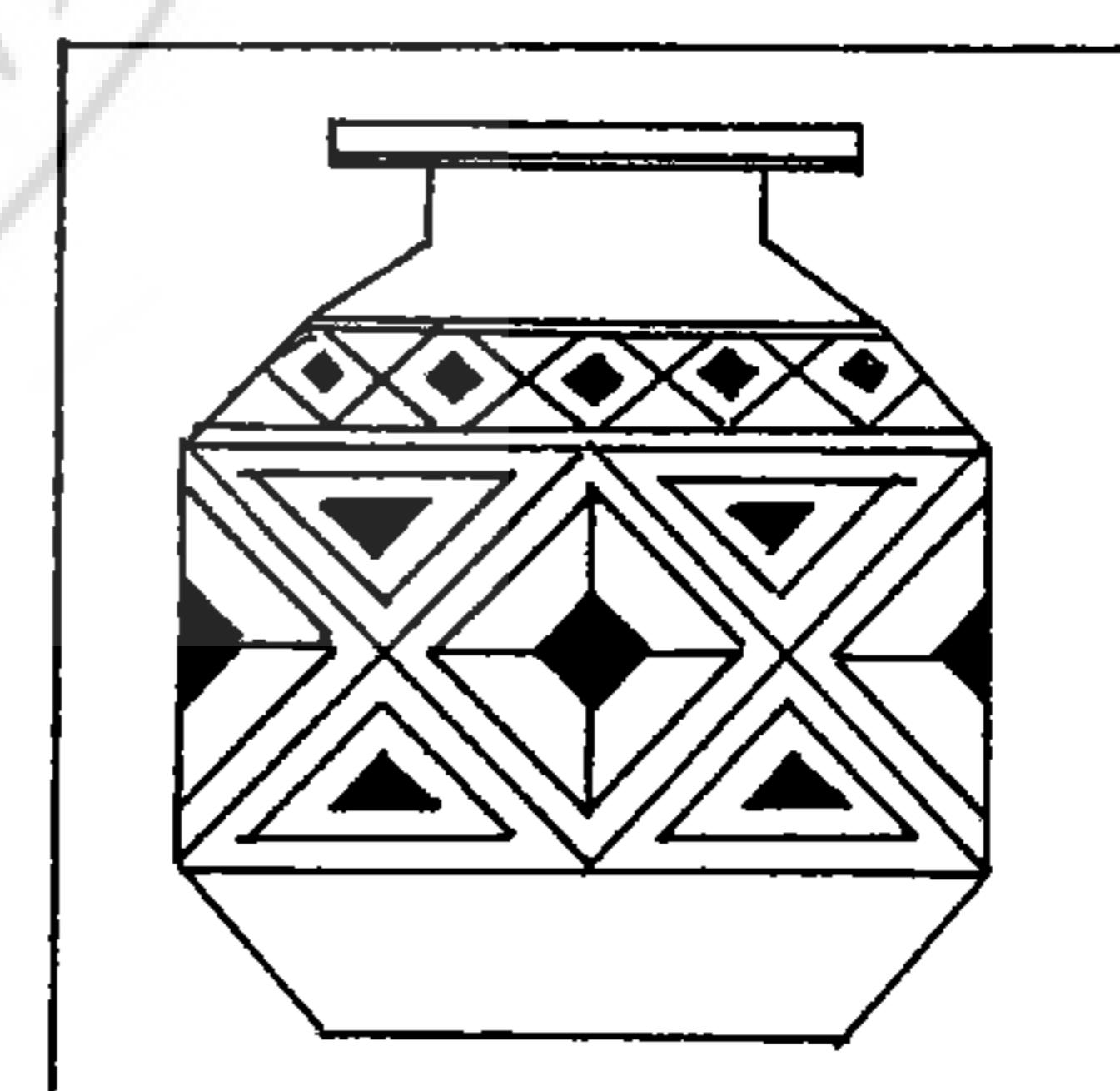
ลวดลายรูปและพื้นที่สัมพันธ์กัน

3.2.5 การสร้างลวดลายโดยใช้การลดหลั่น การลดหลั่นเป็นเทคนิคการสร้างลวดลายอีกวิธีหนึ่ง โดยนำเอาแบบช้ำ ๆ กันมาจัดวางให้เกิดการลดหลั่นด้วยขนาดจากใหญ่ไปหาเล็ก หรือเล็กไปหาใหญ่ก็ได้ นอกจากนี้อาจเน้นด้วยค่าน้ำหนักของสีประกอบด้วย

ภาพที่ 33

ตัวอย่างแบบของการลดหลั่น

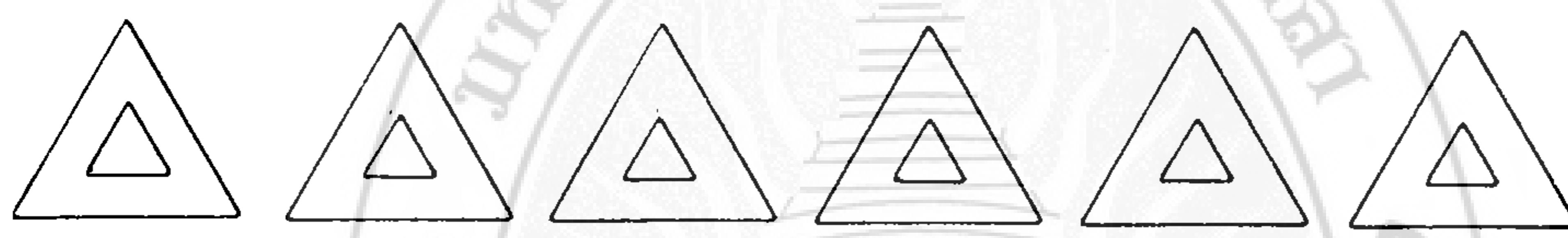

ภาพที่ 34

ลวดลายการใช้การลดหลั่นบนผิวภาชนะ

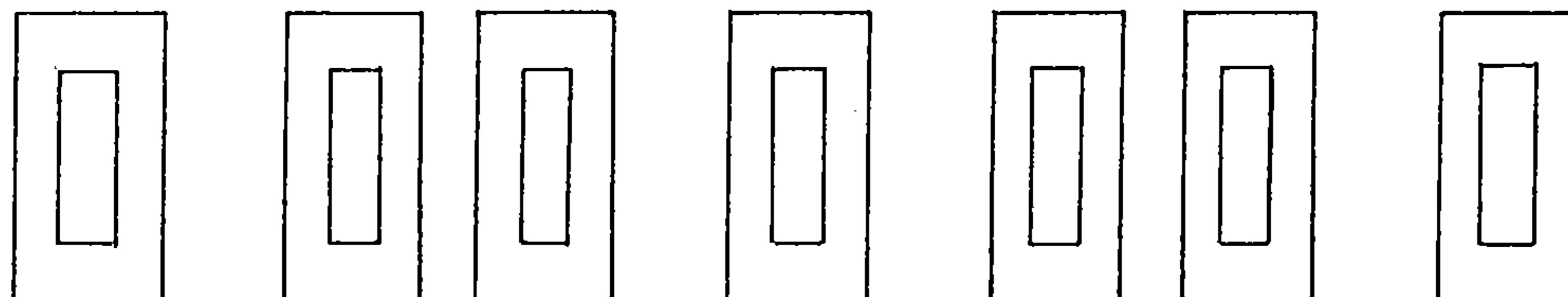
3.2.6 การสร้างລວດລາຍໂດຍການໃຊ້ຈັງຫວະ ກາຮອກແບນລວດລາຍຄື່ອງປັ້ນດິນເພາ
ກາຮຄຳນຶ່ງລັກກາຮຈັດວາງຈັງຫວະຂອງລວດລາຍດີ່ອເປັນສິ່ງສຳຄັງຢື່ງ ເພຣະຫາກຈັດວາງ
ລວດລາຍໄມ່ລົງຕົວກີ່ຈະທຳໃຫ້ກາຜະນະຄູມີຕໍາຫານີໄດ້ແລະທຳໃຫ້ພລິຕກັນທີ່ນັ້ນດ້ອຍຄູມຄ່າລັງ
ດັ່ງນັ້ນ ລັກກາຮໃຊ້ຈັງຫວະໃນກາຮຈັດວາງຮູປ່ຽງ-ຮູປ່ທຽງໃຫ້ເກີດລວດລາຍຕ່າງໆ ຈຶ່ງເປັນສິ່ງ
ສຳຄັງ ຜົ່ງພອະສຽບປົວຢັ້ງການສ້າງຈັງຫວະຕ່າງໆ ໄດ້ດັ່ງນີ້

ຈັງຫວະສົມໍາເສນອ ມາຍດີ່ງ ກາຮຈັດວາງຮູປ່ທຽງທີ່ຕ້ອງການໃຫ້ອູ່ໃນລັກມະນະທີ່
ໜ້າ ໂກນ ມີກາຮເວັນຫ່ອງໄຟເທິ່ງ ໂກນ ທຳໃຫ້ເກີດຈັງຫວະທີ່ສົມໍາເສນອ

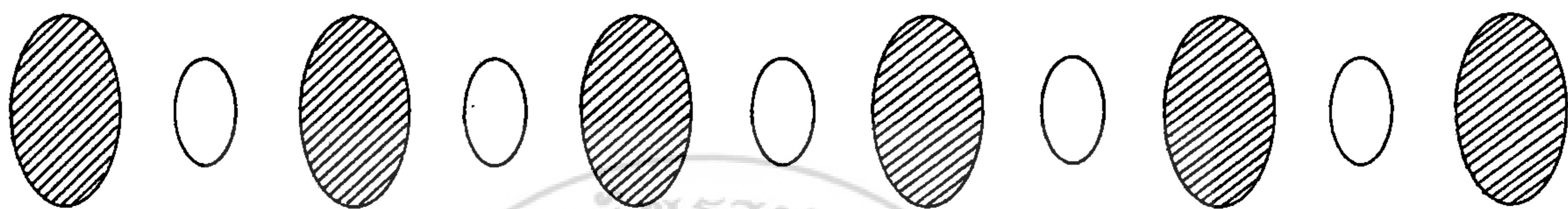
ກາພທີ 35 ຮູປ່ທຽງແລະຈັງຫວະໜ້າຮະຍະໜ່າງເທິ່ງເທິ່ງເກັນ

ຈັງຫວະໄມ່ສົມໍາເສນອ ມາຍດີ່ງ ກາຮຈັດວາງຮູປ່ທຽງລັກມະນະເດືອກັນແຕ່ເວັນຮະຍະ
ຫ່ອງໄຟໄມ່ສົມໍາເສນອ ມີກາຮເວັນຫ່ອງນ້ຳ ດີ່ນ້ຳ ຕາມຄວາມເໝາະສົມ ເພື່ອໃຫ້ນ່າສັນໃຈຢື່ງຈິ້ນ

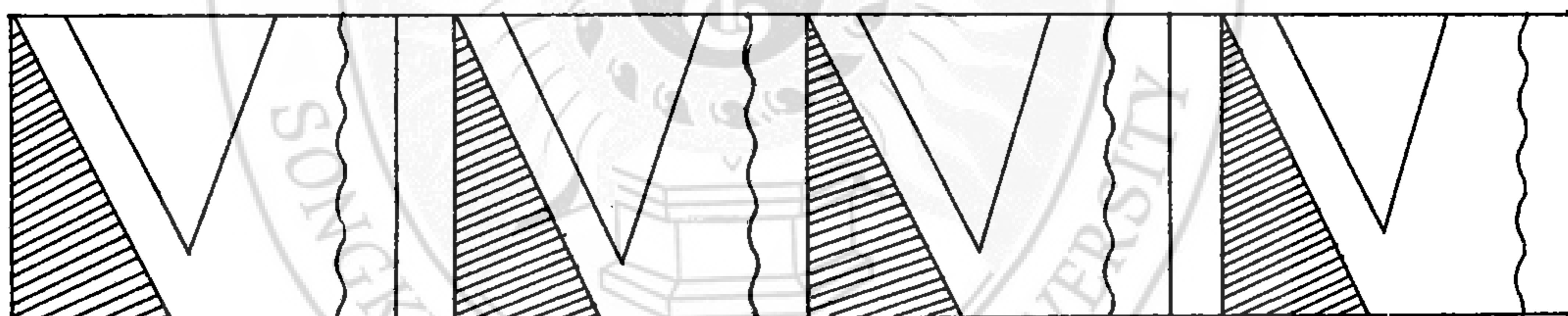
ກາພທີ 36 ຈັງຫວະເວັນຫ່ອງໄຟຮະຍະໄມ່ສົມໍາເສນອ

จังหวะลดหรือเพิ่มขนาด หมายถึง การจัดวางรูปร่าง รูปทรงใหม่ขนาดที่แตกต่างกัน โดยระยะของจังหวะที่ลดหรือเพิ่มขนาดอาจจะสม่ำเสมอหรือไม่ก็ได้

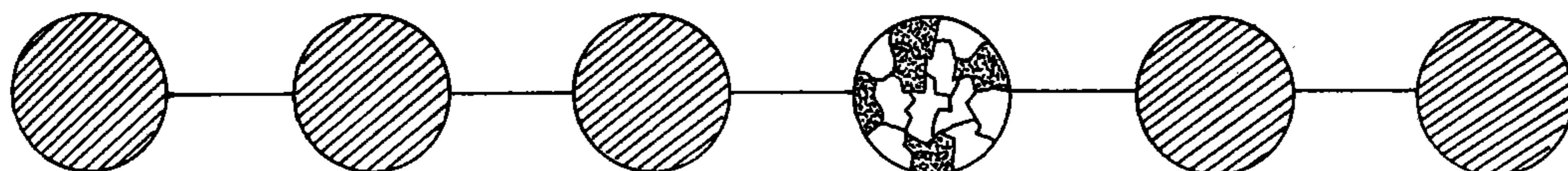
ภาพที่ 37 จังหวะเพิ่มลดสลับไปมาอย่างสม่ำเสมอ

จังหวะที่แตกต่าง หมายถึง การจัดวางรูปร่าง-รูปทรงที่มีลักษณะแตกต่างกันตั้งแต่ 2 ลักษณะขึ้นไป ในจังหวะที่ซ้ำกันหรือไม่ซ้ำกันก็ได้

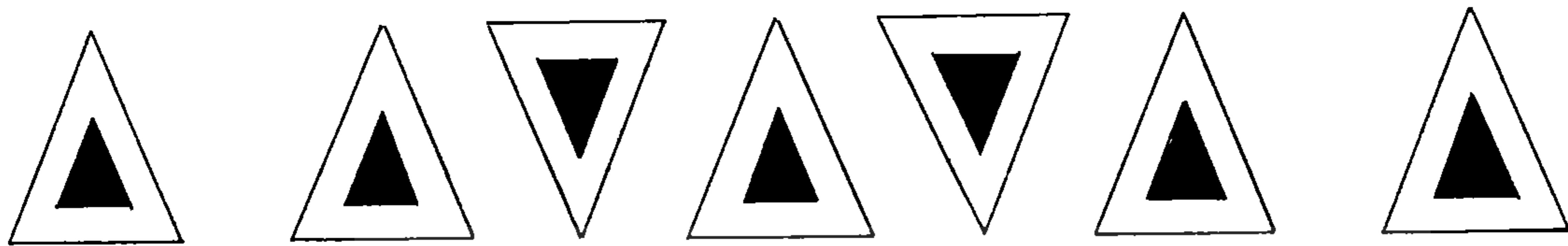
ภาพที่ 38 จังหวะที่แตกต่าง

จังหวะเน้นหรือพัก หมายถึง การจัดวางรูปร่าง-รูปทรงที่ซ้ำ ๆ กัน แต่มีการเน้นหรือพักด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเน้นค่า่าน้ำหนัก การใช้พื้นผิวที่แตกต่างจากเดิมหรือการใช้ลวดลายช่วยเป็นต้น ซึ่งจะทำให้ลวดลายน่าสนใจขึ้น

ภาพที่ 39 จังหวะเน้นหรือพักด้วยพื้นผิว

จังหวะการเปลี่ยนทิศทาง หมายถึง การจัดปรับเปลี่ยนทิศทางของรูปประจำรูปทรงให้เปลี่ยนไปจากกลุ่ม ซึ่งอาจจะเปลี่ยนทิศทางจากซ้ายไปขวาหรือบนไปล่าง เป็นต้น

ภาพที่ 40 จังหวะการเปลี่ยนทิศทาง

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุภาวดี อินทองคง (2524 : หน้า 67 - 88) ทำการวิจัยเรื่อง “การทำเครื่องปืนดินเผาของชาว “สหิงหม้อ” โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจ สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ร่วม บริเวณหมู่บ้านของผู้ประกอบการและข้อมูลจากการสำรวจและสัมภาษณ์บริเวณสัมพันธ์ ทั้งที่เป็นหมู่บ้านในพื้นที่ 12 จังหวัด 15 หมู่บ้าน และร้านค้าในเมืองใหญ่ของภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่าชาวสหิงหม้อได้ประกอบการทำเครื่องปืนดินเผานิดไม้เคลือบมานาน ไม่น้อยกว่า 100 ปี โดยกรรมวิธีอุปกรณ์เครื่องมือและเทคนิคในการผลิตเครื่องปืน ยังอยู่ในรูปแบบเดิมๆ ของครอบครัวท่านนี้ การทำเครื่องปืนดินเผาของชาวสหิงหม้อมีผลต่อเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง และมูลเหตุสำคัญที่ทำให้การประกอบการชนชาติ คือ อิทธิพลของผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันที่หันสมัยกว่าเข้ามาแย่งตลาด ประกอบกับปัญหาที่ผู้ประกอบการประสบ คือ การขนส่ง วัตถุดินไม้สุดวาก ขาดแคลนช่างฝีมือ แบบเทคนิค การปืน และแรงงานใจ จึงส่งผลต่อการดำเนินการ คือ การขยายตลาดไม่อาจกระทำได้ คุณภาพของเครื่องปืนไม่ดีพอ ขาดทุนในการขยายกิจการ และขาดการรักษาเอกสารลักษณ์ ซึ่งเครื่องปืนดินเผาสหิงหม้อมีเอกสารลักษณ์ปืนของตนเอง คือ เนื้อดิน ลักษณะรูปแบบ สีผิว เครื่องปืน และลวดลาย อันส่งผลถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมด้วย